

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guide per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

10
Ito

~~6
7-E
15~~

~~6-7-E-15~~

DE STUDIIS
LITERARIIS
MEDIOLANENSIVM
ANTIQUIS ET NOVIS
PRŌDROMVS

Ad Historiam literario-typographicam
Mediolanensem,

AUCTORE

JOSEPH ANTONIO
SAXIO.

SS. AMBROSII ET CAROLI ORLATO
Collegio & Bibliothecæ Ambrosianæ
Præfecto.

MEDIOLANI, MDCCXXIX.

Apud Joseph Richinum Malatestam, Regium
Ducalemque Typographum.
SUPERIORUM FACULTATE.

EXCELLENTISSIMÆ DOMINÆ
D. COMITISSÆ
CELELIÆ
GRILLO-BORROMÆÆ

JOSEPH ANTONIUS SAXIUS
FELICITATEM.

S*tatim ac evulgando qualicumque
huic Opusculo de antiquis &
novis Mediolanensium in re li-
teraria studiis animum appli-
cui, ne momento quidem dubius hæsi,
quin illud Nomini tuo, Excellentissi-
ma Domina nuncupandum censerem.
Quamvis enim tenuitati & ingenii &
laboris minimè par esset Auspicii tui
bonos, fieri tamen baud poterat, abs-
que injuria pudoreque, ut alteri dica-
retur. Nimirum banc sibi gloriam
vendicabat amor tuus erga Scientias*

bonasque Artes supra sexus fidem cultissimus; singularis cura, qua ad promovendum in hac eadem Urbe omnigenae eruditionis studium incumbis, quaeque praecleara pars est huiusmet libri, ordine quidem postrema, non merito; benevolentia summa, qua me Litteraturæ titulo (quantula demum ea sit) acceptum foves, benignèque admittis ad sapientes congressus tuos; locus denique ipse, in quo conceptus enatusque est, informis licet, hic foetus, Bibliotheca nempe Ambrosiana, Borromææ familiae tuæ immortale opus ac ornamentum. Quapropter probro mihi ducebam, si unus ego, tot vinculis tibi obstrictus, virtutibus tuis publicum id obsequii testimonium negarem, quod Concives & Exteri, solâ studiorum tuorum famâ & admiratione ducti, certatim affudere Tibi, dum factos publici juris variis in Scientiis labores, suos, & merito dicatos, & nomine tuo illustres voluere. Verùm, quod mihi in-

citamento fuit, difficultati quoque concepti propositi est, cum laudum tuarum, utcumque affluentium, præreptam veluti mihi materiam omnem intuear. Jam enim, si splendorem antiquissimæ Nobilitatis spectem, ex qua & sanguinis & ingenii lucem, ac vim eximiam à primis vitæ exordiis hausisti, illam amplissimè commendavit Hyacinthus Gimma, qui Historiam Italiæ Literatæ Nomini tuo inscriptam Neapoli evulgans (a), deductam ab extremo temporum senio splendidam stirpis originem, contracta cum excelsioribus Italiæ familiis connubia, Viros felici successione in patriis Magistratibus, in militum castris, in aulis Principum, utrâque belli ac pacis fortunâ conspicuos singillatim recenset. Si verò mentis præstantissimæ acumen, ac eam præcipuè, qua in Historia naturali ac Philosophicis experimentis ad invidiam usque doctorum hominum excellis, peritiam

* 3

(a) 1723.

tiam laudare velim, occupatum in hoc officio me video à celeberrimo Vallisnerio, qui nec una contentus laudatione, cum primam libri sui de Corporibus marinis editionem Tibi dicatam instrueret (a), in altera uberiore (b) idem Nominis tui pretium ac decus secundis curis suis præfigens, tanta doctrinæ tuæ opinione captum se ostendit, ut illi æquandæ imparem calami sui facundiam profiteatur, Teque in frequentissimis ab ipso indagatis naturæ prodigiis, Miraculum majus deprecet. Proinde etiam colligere hinc quisque poterit, quanta in hisce Studiis felicitate ac præstantia vigeas, cum laudari à tanto viro magnum encomium sit, maximum, admirationem mereri. De Mathematicis disciplinis, quæ deliciarum tuarum pars præcipua sunt, quid Te dignum proferre possim, postquam illarum, hac tempestate, prope dixerim Oraculum, Abbas D. Guido Grandus

(a) Venet. 1721. (b) Venet. 1728.

dus producendis in lucem suis Geometricis floribus (a) Te Auspicem selegit, curvasque quasdam Lineas, Literariae Reipublicae nova descriptione propositas, Claelias vocavit? Qua in re propemodum aequare Te Magnis Etruriae Ducibus, si non Principatus honore, saltem Sapientiae merito visus est, cum etiam Galileus, detectos à se Ministerio Telescopii Satellites Jovis, Stellas Medicæas appellaverit. Nec minore inopia me laboraturum arbitrarer, si commendandum in Te susciperem difficillimum profundioris Arithmeticæ studium, cui dies noctesque jucundissimè impendis, illecebras omnes ac oblectamenta sexus tui nobili contemptu despiciens; hanc enim provinciam optimè implevit Vir doctissimus Johannes Cribellus C. R. S., qui typis donaturus aureum suum libellum, Elementa videlicet Arithmeticæ numericæ ac literalis (b), Te unam

* 4 cen-

(a) Florentiæ 1728. (b) Venet. 1728.

*consuit equam laborum suorum aestima-
tricem ac Meccenatem, cui abstrusæ
hujus Scientiæ præcepta dignè conse-
crarentur. Mitto quæ de promptitudi-
ne ingenii tui in penetrandis evolven-
disque Physicis arcanis, præclaro elogio
conscriptis Franciscus Roncallus, Phi-
losophus Medicusque Brixienfis, Dis-
sertationem suam Physico-Chimico-me-
dicam de Aquis mineralibus Coldoni
(a) ad Te dirigens: Quæ de familia-
ri Tibi amœniorum Literarum cultura
in publicum profert adjecta Italicis
Carminibus Alexandri Guidi nuncu-
patoria Epistola (b): Quæ de singu-
lari animi tui erga Deum Pietate in
primis paginis produnt edita sub tuis
auspiciis ascetica opera insignis è Soc.
Jesu Concionatoris, Caroli Ambrosii
Cattanei (c): Quæ demum de univer-
sa penè Literatura in Te florente, in
Londinensis Academiæ Actis, Italicâ
lin-*

(a) Brixiae 1724. (b) Veronæ 1726.
(c) Mediol. 1719.

*linguâ nuper recusis (a), Nomenque
tuum gloriosè præferētibus Editores com-
memorant. Una omnium vox est con-
sensusque, ut Te Insubriæ Phœnicem;
Italiæ universæ Decus eximium, Se-
xus, nostrique Seculi singulare orna-
mentum inclament. Itaque, quid ego
intactum adhuc de præclarissimis virtu-
tibus tuis commendatione prosequi va-
leam, cùm in tam plena tot celebrium
virorum acclamatione, campus omnis
ad peculiarem tui laudem præclusus esse
videatur? Attamen, cùm eo Benigni-
tatis tuæ erga me eximiæ munere do-
natus sim, ut ad familiaria tecum
ineunda colloquia frequentissimè admis-
sus, propius excelsi animi, ingeniique
tui dotes contempler, gloriari jure me-
rito possum quòd alius nemo veracior
testis enarrare valeat admirabilem te-
nacis, qua polles, memoriæ in sacris
profanisque historiis recensendis præsen-
tiam;*

(a) Saggio delle Transazioni Filosofiche della
Società Regia. Napoli 1729.

tiam; perniciosissimum mentis lumen in
exsolvendis Scientiarum ambagibus,
Rerumque naturalium veritate inda-
ganda; inexplebilem discendi cupidita-
tem, cui nulla satis est librorum supel-
lex; virilis impigrique animi magnitu-
dinem ad ardua quæque pro Literariæ
Reipublicæ bono, atque Artium libe-
ralium incremento tentanda; Libera-
litas amplitudinem regiâ dignæ opu-
lentiâ, ac sexcenta alia præclara orna-
menta, quibus reverentiam Tibi apud
omnes, amoremque concilias. Vereor ne
incusari à Te possim quòd amicâ, qua
me dignaris, necessitudine abutar ad
ingenitæ modestiæ tuæ verecundiam au-
gendam; quocirca è tabula calamum
revoco, hoc uno, satis à me peractum
existimans, si animi mei Tibi devin-
ctissimi obsequium, loquendo simul ac si-
lendo publicè comprobaverim. Vale.

Ex Ædibus Bibliothecæ Ambrosianæ
Calen. Septembribus MDCCXXIX.

AD

AD LECTOREM

CUm literariam Typographiæ Mediolanensis Historiam condere meditarer, nihil minus menteolvebam, quàm ut huic elaborando Commentario manum apponerem, atque ab ovo, ut ajunt, repeterem exordia progressusque studiorum, quibus ostenderem, nobilem in hac Urbe, quavis ætate, erga liberales disciplinas, Scientiasque amorem, ac cultum floruisse. Satis superque videbatur calami laborem impendere colligendis literariis monumentis, quæ primò nascentis Typographiæ seculo edita fuerant in hac Urbe, ratus non modicum me Patriæ decus comparaturum, si egregiè meritam de hac arte, ac proinde etiam de Scientiis omnibus Metropolim nostram, comprobarem. Ad hoc autem Consilium perficiendum adactus sum eâ potissimum causâ, quòd in annalibus Typographicis, à Michaële Maittaire, prælo vulgatis, parcam admodum memoriam, injici de cultis hìc, summo studio atque impensâ, typis animadverterem, ac propterea necessarium, ducebam opulentam librorum supellectilem, per ea tempora à Mediolanensibus Civibus adornatam, in lucem proferre. Ne verò nuda nimis, ac ficca foret narratio, quæ edita solummodo volumina recenseret, relegere statueram ea omnia illustria vestigia, quæ ad rem literariam pertinent, quæque alto adhuc obducta pulvere in tenebris jacent, multamque studiis nostris, eâ ætate præclare vigentibus, conciliare laudem valuissent, si detersâ immeritæ oblivionis labe sedulò illustrarentur.

rentur. Verùm dum hanc curam persequer, subiit animo cogitatio, ne hac quidem diligentia, fatiis me publicæ expectationi facturum, quæ unius seculi notitiis, utcumque illustribus ditata, de susceptis præterito recentique tempore, ad fovendam promovendamque literarum culturam, doctis Mediolanensium laboribus jejuna relinqueretur. Mei igitur muneris esse censeo, ut saltem nonnullas ex tam ampla messe spicas colligens, hanc quoque Mediolano gloriam vindicarem, quòd videlicet vix alicui ex Italicis Urbibus concesserit antiquitate, ac successione studiorum. Id autem eò libentius complexus sum, quòd intactam adhuc hanc Spartam viderem, nemine hæctenus reperto scriptore, qui asserendum hoc Urbi Mediolanensi decus, peculiari dissertatione contenderit. Edidit quidem Philippus Picinellus Italico idiomate Athenæum Literatorum: sed præterquamquod viros quamplures doctrina & scriptis insignes incurioso silentio præterit, nec eorum, quos enumerat, ætatem ac vitam pro merito susceptæ provinciæ dilucidat, nullum prorsus verbum profert de inchoatis Studiis, propagatis Scientiis, institutis Collegiis, Academiisque, quorum omnium accurata descriptio non modicum illius Operi, alioquin laude dignissimo, ac Metropoli nostræ ornamentum addidisset. Propius ad hanc metam collimasse videtur Erycius Puteanus, qui Dissertationem historicam: *De Rhetoribus, ac Scholis Palatinis* publici juris fecit. Sed cum antiqua vix attingat, recentia verò oratoriis tantummodo flosculis vestiatur, panegyricam potius orationem, quam historiam adornasse censendus est. Itaque desideramus in hanc usque diem doctum aliquem calamum, qui exesa tem-
porum

porum superiorum monumenta, marmora, cœdices, ac Diplomata perscrutetur, ut Literis procul dubio per omnem annorum seriem in hac Urbe sedulò excultis, merita laus reddatur, ardorque Majorum in excipiendis, atque amplificandis nobilium disciplinarum studiis, exemplum fiat Posteriorum imitationi. Neque verò me tanto labori in præsens paratum credi velim, ut vastum hoc argumentum exhauriam; id enim nec tenuis iste promissi Operis prodromus patitur; nec si genio etiam meo in Patriæ honorem propenso indulgere liberius vellem, pares suppetunt vires. Aperire idcirco tantummodo intentatum hætenus iter contentus sum, existimans non exiguum Literis colendis beneficium, Urbisque splendori vividius exornando incitamentum hinc emanaturum, si antiquitatem, ac præstantiam Studiorum Mediolanensium, hæreditario quodam amoris censu apud nos florentium, brevi manu delibans, patentem campum calamis eruditioribus relinquam, pleno opere diligentiora sectandi.

VIII. Julii MDCCXXIX.

IMPRIMATUR.

Commissarius S. Officii Mediolani.

**Franciscus Curionus pro Eminentiss. & Reverendiss.
D. D. Card. Odescalco Archiepiscopo.**

Gallarinus pro Excellentissimo Senatu.

INDEX CAPITUM.

De antiquitate, origine, ac progressu Studiorum Mediolanensium.

C A P. I. pag. 1

Bibliothecam publicam Mediolani extitisse primo Æræ Christianæ Seculo ex Plinii marmore eruitur. Aliæ etiam Bibliothecæ in hac Urbe antiquitus conditæ indicantur.

C A P. II. 17

Novas Athenas appellatam fuisse Mediolanensem Urbem, aut saltem partem illius, Hadriano imperante, contra celebres Scriptores defenditur.

C A P. III. 32

Florentium in hac Urbe Studiorum Seculo IV. insigne argumentum ex S. Augustino Publico Mediolani Præceptore.

C A P. IV. 43

Gymnasiorum Mediolanensium celebritas Seculo V. & VI. S. Ennodii, & Cassiodorii testimonio comprobata.

C A P. V. 49

Literarum per Italiam clades miserrima sub postremis Gothicis Regibus, ac Langobardis.

C A P. VI. 76

Quàm citò renasci cæperint Mediolani Literæ sub Regibus Francis.

C A P. VII. 87

<i>Vicecomitum Principum erga Studia Mediolanensia, Artesque liberales Patrocinium.</i>	
C A P. VIII.	98
<i>Scientiarum, Artiumque nobilium sub Sfortiis Principibus cultus amplissimus.</i>	
C A P. IX.	108
<i>Mediolanensia studia Secula XVI. bellis afflicta egregiè restaurantur.</i>	
C A P. X.	131
<i>De Studiorum incremento hoc eodem Seculo per Mediolanenses Cives, ac præcipuè S. Carolum Borromæum curato.</i>	
C A P. XI.	137
<i>Federici Borromæi Cardinalis Archiepiscopi erga Literas, Artesque liberales amor eximius.</i>	
C A P. XII.	147
<i>Academiæ quamplures, ac Gymnasia hoc Seculo XVII. instituta.</i>	
C A P. XIII.	167
<i>Seculi XVIII. pro Studiis promovendis præclara Meditamenta.</i>	
C A P. XIV.	177
<i>Elenchus Operum tum Manuscriptorum, tum Editorum Federici Borromæi Cardinalis Archiepiscopi Mediolanensis.</i>	
C A P. XV.	218

DE

DE LITERARIIS STUDIIS MEDIOLANENSIVM

Antiquis & Novis.

*De antiquitate, origine, ac progressu
Studiorum Mediolanensium.*

C A P. I.

Quo tempore scientiarum cultus Mediolani primùm incoeperit, tam ignotum est, quàm ignotus annus ipse, ac conditor Civitatis. Si cæco Patriæ amore abripi me sinerem, in promptu auctor esset, qui parem cum Athenis gloriam ab Urbe nostra jactari posse testaretur, ut videlicet à Minerva, artium ac Sapientiæ Dea antiquitus credita, nomen acceperit. Andreas siquidem Alciatus, celeberrimæ apud eruditos famæ, scriptum reliquit, ab insigni Templo præcipuisque honoribus, quibus illa ab incolis loci hujus

A

cote

solebatur, derivatum nomen, ut *Medelland*, seu *Medelland*, quod Celtica lingua idem explicat ac *Virginis*, seu *Puellæ*, idest *Minervæ*, tellus appellaretur; ita enim Emblemate secundo canit:

Quam Mediolanum sacram dixere Puellæ
Terram; nam vetus hoc Gallica lingua
sonat.

Culta Minerva fuit, nunc est ubi numine
Thecla

Mutato, matris Virginis ante Domum.

Sane non ignoro sententiam hanc Alciati, quam Claudius quoque Minoës in Commentariis tuetur, derideri à Theodoro Oepingio in tractatu de jure insignium (a.), vocarique *Allusionem potius, quam veram nominis Etymologiam*: sed nullam prorsus firmandæ censuræ suæ fundamentum producit. Aliunde verò certum est constituisse Mediolani Templum insigne, Minervæ Sacrum, ut ex Polybio discimus; ubi enim describit primum à Romanis contra Insubres excitatum bellum anno ab U. C. DXXXI. juxta Chronologiam ab Isaaco Casaubono ejus interprete digestam, editamque typis Wecheliani anno MDCIX.

(a.) Cap. 6. parte 7. num. 1219.

MDCIX. ait, Infubrum Principes ad extremum belli periculum adactos à Gn. Cornelio Consule, iniisse consilium, ut pro aris & focis pugnaturi vires omnes colligerent, aleamque tentarent, atque ideo ex Æde Minervæ aurea vexilla, quæ *Immobilia* nuncupabant, depromsisse: en verba ejusdem. „ Omnibus igitur militari-
 „ taribus signis in unum coactis, aureis
 „ etiam illis, quæ *Immobilia* nuncupant,
 „ ex Æde Minervæ promptis, cæteris
 „ quoque necessariis apparatibus probe
 „ instructis, cum exercitu, in quo erant
 „ hominum ad quinquaginta millia, feroces,
 „ minarumque pleni in conspectu
 „ hostium castra ponunt. Quid itaque
 „ vetaret opinari, ob singularia superstitiosa
 „ religionis officia erga hanc præsidem
 „ nobilium disciplinarum Divam, id à Civibus
 „ nostris antiquitus factum, ut unà cum
 „ Mediolano ipso studia enascerentur,
 „ atque adolescerent?

Qui tamen inani huic divinationi potius, quam conjecturæ fidem obstringeret, exhibitari merito posset, cum certum sit ne Romæ quidem ante seculum VI. ab U. C. ullum viguisse cultum scientiarum, rudi scilicet, & bellicosa etiam tum

4
Civitate, ut Svetonius testatur sub initium Libri de illustribus Grammaticis, confirmatque Cicero in Bruto cap. XVIII. asserens primum fuisse Livium Andronicum, qui fabulam ibidem docuerit *anno ipso antequam natus est Ennius, post Romam conditam quartodecimo & quingentesimo*. Præterea scimus, non ob scientias artesque tantummodo ab antiquis cultam fuisse Minervam; eidem siquidem tribuisse veteres potestatem morbis medendi, infirmosque ad vegetam virium integritatem restituendi constat ex variis lapidibus apud Gruterum, in quibus *Minerva Medica* dicitur, subscribente huic interpretationi Joh. Georgio Grævio in Prolegomenis ad quintum volumen Antiquit. Romanarum. Sub Victoriæ nomine extractas in Athenarum Urbe, atque alibi in Græcia Aras Minervæ tradit Ezechiel Spanhemius in Diatriba *de Vestæ in Prytanæis Græcorum, & apud Romanos cultu*, iniquiens indicatam fuisse ab Euripide hujus appellationis originem, ob præstitam scilicet Jovi insignem in Gigantomachia operam. Apud Gallos verò Cisalpinos in honore habitam Minervam, eo quod votis mortalium precibusque audiendis parata

obli-

3

oblivionis expers crederetur, Auctor est Petrus Victorius in castigationibus posterioribus ad Ciceronis Epistolas familiares (a), lapides à se inventos in agro Placentino producens, qui *Minervæ memori* dicantur. Hoc itaque titulo, seu potius *Victoriae*, ut colligi potest ex aureis vexillis, immobilibus dictis, in Æde Minervæ repositis, etiam Mediolani feruisse cultum ejusdem credere possumus, si verum est tantum fuisse, ut juxta Alciati sententiam, nomen ab illa sortiretur. Si fides habenda foret eidem Alciato in historia Patriæ, non tam Minervæ Insubres litassent, sed etiam Mercurio, quod *Eloquentiæ*, *lucrisque præsideret*; multoque ante Romanorum adventum tempore credendi essent studia coluisse; ait enim libro primo, ubi eorumdem mores ac instituta describit: „ Erat & apud hos locus egregiæ
 „ eruditioni, faveruntque semper Poëtis,
 „ habebaturque & Philosophis gratia, &
 „ quibus instructi eadem, quæ Pythagoras,
 „ de animorum immortalitate sentiebant,
 „ qua opinione ducti, in bello audaciores
 „ tamquam non morituri aliquo tempore,
 „ præliabantur. Permansere hi

A 3

„ mō-

(a) *Lib. 12. Ep. 25.*

„ mores quamplurimos annos , donec in
 „ potestatem arbitriumque Populi Roma-
 „ ni perducti mutavere pleraque .

Attamen cum tam altitudiniorum exor-
 dii tuta non suppetant fundamenta, silen-
 tibus hac de re antiquis historiis , nec fa-
 ctis certa referentibus de primis ante O-
 lympiades gestis , verosimilius existima-
 verim eosdem apud nos habuisse Aucto-
 res, quos Roma , Græcos videlicet , qui
 sub jugum Romanæ Republicæ missi no-
 biliore victoria de hostibus suis triumphave-
 re, cum excisis patriis sedibus effectum
 est, ut in ipsa Gentium domina Urbe Græ-
 ciæ Lèges ac Scientiæ regnarent . Id aper-
 tè tradit Casaubonus, qui in Commenta-
 riis ad Svetonium *de Claris Rhetoribus* sub
 initium ejusdem libri hæc adnotavit : „ Vi-
 „ dentur circa illa tempora (DXCII. à
 „ Palilibus Romæ) Philosophiæ & Rhe-
 „ toricæ studia magnum Romæ , & in
 „ Italia cepisse incrementum per illos mil-
 „ le Achæos exules , quos Senatus è pa-
 „ tria accitos post bellum Persei , in Urbe
 „ aut per Italiam multos annos detinuit .
 In Chronologia autem Polybiana ad an-
 num U. C. DLXXXVI. ait : „ Mille Achæi
 „ & amplius, hoc , vel sequente anno Ro-
 „ mam

„mam evocatur, ac mox per Urbes Ita-
 „liae divisi ibidem continentur ad annum
 „XVII. Sanè in agro Mediolanensi con-
 „fedisæ antiquitus Græcos adeò certum est,
 „ut Bonaventura Castillionæus, diligentis-
 „simus remotiorum temporum indagator
 „in libro de Gallorum Insubran antiquis
 „sedibus constantet tradat plura etiam Op-
 „pida in nostra regione ab ipsis condita
 „fuisse; id enim & nomina eisdem indita,
 „& lapides adhuc superstites dilucidè evin-
 „cunt. Quo circa enumeratis nonnullis Op-
 „pidis, adductisque marmoribus, ubi agit
 „de Sentiis, quos ipse Insubres putat, tan-
 „dem concludit (a): „ Multa ipse præterea
 „Oppidorum nomina planè Græcanica,
 „Possem, si Historiam, vel Cosmographiam
 „scriberem, super hac re centenas (si ta-
 „men ocium mihi concederetur) inscrip-
 „tiones adducere, in quibus nomina sunt
 „Pelasga. Ignoratam tamen ab ipso cre-
 „diderim antiquam illam mille Achæorum
 „per Italiam missionem, ut superius ex Ca-
 „saubono adnotabam, cum nonnisi Colo-
 „niam Græcorum à C. Cæsare Novocomum
 „deductam ubique memoret. Ab his ita-
 „que Sapientissimæ tunc Græciæ exulibus,
 „quos proculdubio in Urbe nostra exceptos

A 4 fuisse

(a) *In Italia Illustrata Schotti col. 366.*

fuisse suadet tum Metropolis nobilitas, tum frequentiora apud nos reperta Græci incolatus vestigia, derivatum in hanc regionem cultum scientiarum minori veritatis periculo possumus affirmare.

Verùm quicumque demum fuerint, qui prima apud nos jecerint rei literariæ fundamenta, id securi habemus statim ac Romana in Urbe florere studia cœpere, finitimas quoque regiones ad eadem excolenda fuisse excitatas. Svetonius enim initio libri de illustribus Grammaticis, post enumeratos insignes hujus artis magistros, ac Scholas Romæ conditas, subdit: „ In
 „ provincias quoque Grammatica pene-
 „ traverat, ac nonnulli de notissimis Do-
 „ ctoribus peregrè docuerant; maximè
 „ in Gallia Togata, inter quos Octavius
 „ Teucer, & Siscennius Jacchus, & Op-
 „ pius Cares. Quis autem opinari valeat
 „ caruisse hisce Doctoribus Mediolanensem
 „ Urbem, quæ Princeps erat Galliæ Togatæ?
 „ Christophorus Cellarius in sua *de Studiis
 „ Literariis Romanorum* dissertatione primas
 „ post Romam Mediolano laudes asserere
 „ non dubitavit; postquam enim Romana
 „ studia descripsit, statim subjungit: „ Hæc
 „ de studiis in Urbe, quæ nec languebant

„ in

„ in Italiae Colonis ac Municipiis. De Me-
 „ diolano illustre exemplum habes apud
 „ Plinium lib. IV. Epist. XIII. ubi ita flo-
 „ rebant studia liberaliora, ut id municipi-
 „ pium, vel pars ejus *Novarum Athenarum*
 „ nomen acceperit. Vetus inscriptio apud
 „ Gruterum pag. CLXXVII. num. IV.
 „ testimonio est. Sed de his inferius ser-
 mo redibit.

Interim hic advertere opportunum reor
 consultò à me omissum fuisse, quod in præ-
 cipuam Mediolanensis Urbis commenda-
 tionem traducit in sua *de Scholis Palatinis*
 dissertatione Erycius Puteanus, quòd vi-
 delicet sollicitior fuerit Civitas nostra in
 arripiendo conservandoque Eloquentiæ
 studio, quàm Roma; cùm enim, Sreto-
 nio scribente, C. Fannio Strabone, & M.
 Val. Messala Coss. contra Philosophos, &
 Rhetores Senatusconsulto cautum fuisset
Romæ ne essent, iterumque censorio edicto
 Gn. Domitii Aenobarbi, & L. Licinii sep-
 tuaginta post annis sublatae ibidem forent
 Rhetorum Scholæ, nactus hinc occasio-
 nem argumenti sui amplificandi ista sub-
 jungit: „ scilicet martiales illi manu esse
 „ strenui, quàm lingua malebant. Et tunc
 „ tamen Mediolani adolescentes Decla-

„ ma-

„ nationibus continebantur, & in toga
 „ Eloquentiæ quædam quasi arma quætie-
 „ bant. Resumpsit verò mox Roma ar-
 „ tem, quam spreverat; produxit Medio-
 „ lanum, quam adsumpserat, & mox Co-
 „ lonias quoque studiorum circumquaque
 „ duxit. In hujus autem confirmationem,
 „ Svetonii dictum paulò supra à me allatum
 „ de Galliæ Togatæ Doctoribus profert.
 „ Verùm plura in hoc Puteani dicto nutare
 „ arbitror, atque ut à postrema illius parte
 „ exordiar, non video cur tam impigrè Me-
 „ diolano adscribi debeant hæ studiorum
 „ Coloniæ, cum ex Svetonii verbis clarè
 „ intelligamus non enatam in Provinciis
 „ fuisse artem Grammaticam (quo nomine
 „ etiam Rhetores ipsemet comprehendit),
 „ sed *penetrasse*, ac proinde non à nostra Ur-
 „ be, sed à Romana aut conductos, aut
 „ spontè profectos credi fas est, qui illam
 „ *peregrè docuerunt*. Secundò parum securæ
 „ fidei est, quod adeò constanter asserit Pu-
 „ teanus, Adolescentes videlicet Mediola-
 „ nenses Declamationibus vacasse, ac in to-
 „ ga Eloquentiæ veluti strenuos Sipientiæ
 „ milites publicè præfulsisse iis prorsus tem-
 „ poribus, quibus Philosophos & Rhetores
 „ expulerat Roma. Nullum enim hujus præ-
 „ claræ

claræ laudis vestigium in vetustis Urbis nostræ monumentis occurrit, nec hæcenus historiæ protulere nomen cuiuspiam, qui Mediolani doctrinæ magisterio præcelleret sexto Conditæ Urbis seculo, quò in finem vergente primum de eliminandis Philosophis ac Rhetoribus edictum emanavit. Tertio, non id in causa fuit, ut Rhetores ac Philosophi Roma pellerentur, quòd militaribus assueti exercitationibus Romani Cives studium, & literas detrectarent, quemadmodum Puteanus opinabatur, sed quòd Rhetorum disciplinæ à Græcis inventæ in abusum ac turpem depravationem proruerant, Sophistarum verò argutiæ & captiones, fictæque ad jus pervertendum controversiæ, Juventuti ac Reipublicæ plurimum officiebant; unde non vera eruditio ac sincera Eloquentia, sed fraudulenta & captiosa expulsa Urbe fuit, quemadmodum ipsa docent Senatusconsulti Verba, quæ supra laudatus Cellarius retulit illustravitque. Hæc adnotare libuit, ne incuriosus alicui videri possem, si quæ ad antiquum Patriæ splendorem nobilius extollendum typis vulgata jam sunt, negligenti silentio præterirem; neque enim ampullosam
 glo

12
gloriam, sed solidam veramque, aut vero magis proximam consecramur.

Cæterum, ut in tramitem intermissum revertar, ex hæcenus allatis veterum ætatum monumentis liquidò satis constare arbitror Mediolanensem Urbem si non æqualem antiquitate, saltem proximè comitem Romanæ floruisse cultu scientiarum. Galvanus Flamma in Chronicis Mediolanensibus, quæ adhuc inedita in Ambrosiana Bibliotheca asservantur, scriptum reliquit, Regente hæc Urbem Marcello, inter cætera privilegia, quæ Mediolano indulsit Romanus Senatus, hoc etiam fuisse donatum, *ut haberet Studium generale*, idque confirmatum postmodum tradit ab Octaviano Augusto, qui in hac Urbe moratus est, ut Plutarchus testatur, referens lepидum illius dictum, cum erectum adhuc in Foro æneum Bruti simulacrum intueretur. Sanè si de Marcello sermo sit, vix persuaderi alicui posse crediderim, quòd illius ævo ex Senatusconsulto Mediolanensi Urbi novus hic honos accederet, cum in Italia nonnisi erigere caput tunc primum inciperent liberales disciplinæ, totumque illud seculum Scriptores assignent infantiaæ literarum. Subsequentibus

bus ætatibus viguisse hoc decus in nostrâ
 Urbe Baldus affirmat (a) inquit: „ Ci-
 „ vitas Mediolanensis ex consuetudine,
 „ cujus contrarii memoria non existit, in-
 „ telligitur apud se habere studium ge-
 „ nerale; idemque docet Ubertus De-
 cembrius in exordio librorum de Repu-
 blica ad Philippum Mariam Ducem Me-
 diolani hæc habens: „ Fuit olim in hac
 „ Urbe liberalium artium & Philosophiæ,
 „ totiusque divinæ ac humanæ Sapientiæ
 „ studium celeberrimum, si antiquæ fidem
 „ damus historiæ, in quo magni Rheto-
 „ res, Philosophi, & Poëtæ famosissimi
 „ floruerunt. Ante Octaviani Cæsaris im-
 perium patuisse hinc publica gymnasia, ad
 quæ confluerent exterarum Urbium ado-
 lescentes, ut ad facundiam cæterasque
 nobiles disciplinas erudirentur, plurium
 Scriptorum auctoritas prodit. Inter adve-
 nas celebrioris nominis, qui ex hac lite-
 raria palæstra illustres prodierint, alii P.
 Virgilium, & Val. Maximum, alii Carul-
 lum Veronensem, Virginium Rufum, &
 Ovidium etiam Nasonem deprædicant.
 Quid de his singulis, cæterisque sentien-
 dum sit, qui in Patriæ historiis sparsim

OC-

(a) Part. 5. Conf. 77. 78. 79. 80. 81. 82.

occurrunt, ac si stipendia literis fecerint in hac Urbe, in qua tunc temporis liberales omnes disciplinæ colebantur, ut sub initium Merula profitetur, in præsens non vacat expendere. Publium certè Virgilium hîc studiis operam dedisse unanimi adè scriptorùm consensu traditur, ut ALCIATUS verosimilius putet amicam Virgiliti necessitudinem cum ASINIO POLLIONE inde ortam, quòd Pollio Proconsulare imperium Mediolani exerceret, quo ille tempore apud nos literas excolebat. Veteres Grammaticos id memorasse scribit hic Auctor (a), quos tamen mihi hæcenus offendere minimè licuit. Testem nihilominus habeo antiquissimum Scriptorem præclari nominis, qui fidem suam interpone-re videtur satis dilucidis verbis, quamvis nondum (quod noverim) ab aliquo sermone perpensis. Is est ENNODIUS TICINENSIS Episcopus seculo V. exeunte florens, qui in publico Mediolani gymnasio perorans, quo die LUPICINUS, ex Sorore Nepos illius, Deuterii disciplinæ traditus fuit, sermonem circa medium ad Præceptorem ipsum convertens hæc habet: „ Respice Venerabilis Magister tot pro isto supplices

„ ma-

(a) *Hist. Patr. lib. 2. pag. 85.*

„ manus, & in spē parvuli majores ejus,
 „ me, teque considera. Genus est laudis
 „ in Doctoribus discipuli eruditio
 „ Maro vester tantis Institutores suos com-
 „ mendavit, quantis ipse notus est. Ex
 Ennodii itaque testimonio colligere pos-
 sumus Virgilium Maronem Mediolani li-
 teras didicisse. Quo namque titulo Me-
 diolanensibus Auditoribus diceretur *Maro*
vester, quem patriam Mantuanum fuisse om-
 nibus constat, nisi altera illi veluti patria
 Mediolanum extitisset institutione studio-
 rum? Præterea cum absque ulla hæsitati-
 one Virgilium tanquam suum Civibus
 nostris Ennodius commemoret, claro id
 argumento est constantem tunc temporis
 in hac Urbe famam fuisse, quod Princeps
 ille Poëtarum verè hic prima doctrinæ
 suæ rudimenta sumpisset, ac proinde glo-
 ria Mediolanensibus gymnasiis tanto disci-
 pulo parta in exemplum Deuterio propo-
 nebatur, ut ad diligentius Lupicinum eru-
 diendum incitaretur.

Luculentum alterum documentum de
 publicis studiis circa illam ætatem in Ur-
 be nostra vigentibus est Plinii Junioris au-
 ctoritas, qui Concivem suum interrogans
 ubinam addiscendis literis labores impen-
 deret,

deret, intellexit *Mediolani*, cūmque miraretur, quòd ad ingenium excolendum patriā decessisset, in responsis habuit, nulum ea tempestate Comensi in urbe Lycæum patere; quocirca tactus nobili invidia, ægroque animo ferens eximium hoc Patriæ suæ ornamentum deesse, proprio ex ære census constituit, ut Comum quoque Præceptor conducereetur. Hæc omnia ipsemet testatur in Epistola XIII. Libri IV. ad Tacitum Cornelium. Johannes autem Maria Cattaneus in Commentariis ad eandem editis Mediolani anno MDVI. apud Alexandrum Minutianum, vërbo *Præceptores* hæc subdit: „ Fuit enim Mediola-
 „ num olim Professorum celebritate illu-
 „ stre, nam & ibi Virgilius Oratoriam di-
 „ dicit, & Albucius Novariensis Rhetor
 „ declamavit, & Augustinus, qui postea
 „ suis virtutibus inter Divos relatus est,
 „ liberales disciplinas professus. Nec mi-
 „ nori cum laude Urbis nostræ eandem Epi-
 „ stolam Claudius Minoës illustrat.

*Bibliotheca publica Mediolani existisse primo
Aera Christiana seculo ex Plinii ma-
jore creditur. Alia etiam Bibliotheca
in hac Urbe antiquitus condita
indicatur.*

C A P. I I.

Bibliothecas olim in usu fuisse apud Romanos, quin immo emulationem quandam inter Sapientiae custodes enatam, ut ampliore Librorum pompa aulas instruerent, ex antiquis Scriptoribus & Cicerone ipso pluribi discimus; servus invaluisse, ut publicae fierent, tradit Cellarius superius laudatus, qui earundem initium nonnisi ad Octaviani Caesaris Aevam referri posse testatur. Hac quoque laude non caruisse Metropolim nostram apud Mediolanensis historiae auctores reperio. Vetus marmor praedit Alciatus, quod rudioribus seculis in quatuor partes dissectum fuit, ut in Aede Ambrosiana sepulcrum Lothario Regi pararetur, quemadmodum in historia Patriae Calchus affirmat (a). Excisa proinde fuere barbaro penè temporum illorum furore verba quamplura; Sed ea peritissimi Alciati pa-

B tiens

(a) Lib. 1. pag. 18.

atque labor ita restituit, ut vix de inimicis
scalpi vitio dolere debeamus.

Hæc tota ipse met narrat Libeo II.
Historia Mediolanensis (a) his verbis :
„ Libet referre latissimam cujusdam mar-
moreæ mensæ inscriptionem, tum quod
in ea suorum ipse (Plinius Junior) Ma-
gistratum quendam quasi Nomenclator
est, tum etiam quod in Mediolanenses
præcipuam ejus largitionem ostendit.
Hæc est hujusmodi :

*C. Plinius Lucii filius, olim veteri familia
(veris Oufentina) Cæcilius, Augur, Lega-
tus, Proconsul, Præses Provinciae Ponti, Con-
sulari potestate in eam provinciam, & Impe-
ratore Cæsare Nervæ, Trajano Augusto Ger-
manico, Curator abæci Tyberis, & riparum,
& Præfectus Aeris Saturni, Præfectus Aeris
militum, Quaestor Imperatoris, Sedis Equi-
tum, Tribunus militum Legionis VI. Gallica-
ne, Decurqir libris judicandis, Thermis
abjactis in ornatum sestertis tercentis, & eo
amplius in tutela, sestertis ducentis testa-
mento fieri jussit, & Libertorum suorum no-
minibus sestertiorum decies milles noningen-
torum sexaginta sex dedit, centum quinquã-
ginta sex rei incrementum postea ad epulum
plebis urbanae voluit pertinere, his dedit in*

(a) Pag. 125.

ali-

*alioquin, quorum & puellarum p[ro]p[ri]e, ut
bona sestertia centum, in r[ati]one Bibliothecae
sestertia centum.*

„ Hic est splendidissimi Municipii titu-
„ lus nostrâ diligentia restitutus in lucem.
„ Nam veteres illi nostri, cum Literarum
„ bonaeque Artes barbaris armis cecissent,
„ rudes penitus quid ea mensa contine-
„ ret, quod ingentis magnitudinis eam
„ videbant, in quatuor seque partes,
„ compositaque in Divi Georgii Edi-
„ cula, quae in Ambrosiano delubro est,
„ pro Coenotaphio reposuerunt, ita in
„ commissuris scilicet ex eis notis, ut
„ quandoque integer ordo desideretur.
„ Verum nos ex quibusdam vestigiis con-
„ jectari (nisi fallimur), veterum incu-
„ riam nostrâ solitudine redemimus,
„ quodque in ea praescriptis literis anno-
„ tarum erat, in alium hic integre re-
„ ferre, quod suspicabamur fore, ut ple-
„ rique, quamquam docti, minus eam in-
„ telligerent. Bibliothecae autem curam
„ fuisse Caecilio, vel ob hoc testimonium
„ in promptu est, quod Literarum studia
„ quum maxime tum Mediolani florerent,
„ Praeceptoresque de publico conducti,
„ etiam violorum Municipum liberos in-

struebant: quam commoditatem Civibus suis non fuisse Plinius ipse quadam epistola testatur.

Dubius hæsit Calchus ad nostramæ, an ad Comensem Urbem inscriptio hæc pertineret; potuit enim, ut ipse ait, temporum aut bellorum tumultu, omnia fusæque vertente, ad nos inde marmor transferri; Bibliothecæ autem apud Municipales suos Comenses dedicata meminit Plinius ipse Epist. VIII. Libri I. ad Pompejum Saturnianum. Verùm cum in hac Urbe, asserente ipso Calcho, Vicarius à Trajano datus, proconsulari potestate imperaverit Plinius; cum hic repertum sit marmor prægrande adeò, ut in quatuor partes dissectum regię adornandæ sepulcrali Arcæ sufficeret, ac propterea vix credibile sit, tam longo præruptoque itinere huc fuisse delatum; cum in hac inscriptione mentio à Plinio fiat de ornatu ac tutela Thermarum, quas Mediolani à Romanis conditas certius, quàm Comi, ubi nullæ memorantur à Tatto diligentissimo illius Urbis Scriptore, ex Ausonio scimus, quid dubii esse potest in hac quoque Urbe ab eisdem Præside Plinio istud amoris erga litteras testimonium fuisse relictum? Porro

Al-

Alciatus, vir emunctissimæ naris, id ad eum
 constanter tenet, ut præter ea, quæ jam
 retulimus vulgata libro secundo Historiæ
 Patriæ, in altero quoque opere ab ipso
 elaborato, *Monumentis videlicet antiquis
 Mediolanensibus illustratis* invictè pro pa-
 tria pugnet. Non ingratum fore Lectori-
 bus reor, si quæ ad hoc pertinent, ex in-
 edito adhuc manuscripto in lucem produ-
 cam. Scribit itaque paulò post initium
 (a); „ In Ambrosii Templo quamplurima
 „ vetustatis insignia adsunt monumenta;
 „ ex quibus primum locum tribuere Pli-
 „ niano huic visum est, quod ejus erga
 „ Civis nostros munificentia perpetuum
 „ testimonium præstet; nam quamvis in
 „ Epistolis ad Caninium libro septimo,
 „ & ad Pompeum Saturninum libro pri-
 „ mo largitionis à se in Rempublicam Co-
 „ mensem collatæ mentionem faciat, ta-
 „ men de hac non sentire eum, illa præ-
 „ scriptæ notæ T. F. I. arguunt, quibus
 „ hæc ex Testamento fieri jussam osten-
 „ ditur, cum illa à vivente facta esset.
 „ Ad hæc, se sestertium decies Comensi-
 „ bus largitum attestatus est, cum in hac
 „ mensa hæc quantitatem præstitam non

B 3 21 ap.

(a) Fol. 18.

appareat. Accedit hæc, quod ex vecti-
 galis fundo eam pecuniam debet Civ-
 bus suis voluit, ac nostris, ex nomini-
 bus, idest ære alieno Libertorum suo-
 rum pendere constituit, penes quos fester-
 tum nummum sexaginta sex milia lo-
 caverat, ut ex ejus summa increment-
 o, seu Triente usura, denarii DCLVI.
 in epulum plebis Urbanae præstarentur.
 Hæc usque Alexius.

Adde, quod Comenses ipsi nunquam
 sibi in annum inducere, ut ne minimum
 quidem huic nostræ gloriæ refragarentur.
 Quia immo Alòysius Tattus, sacrorum
 Ansalini Comensis Urbis conditor, qui
 curia ad patriæ suæ decus illustra rele-
 git antiquitatis vestigia, cum de hoc mar-
 more verba facit, illud Mediolano inge-
 nore adjudicat, trahitque in laudem opti-
 mi Concordis sui, pluribus liberaliter erga
 Civis nostros Plinii amorem commendans,
 quod Thermas, annum Plebi Epulum,
 Collegium Puerorum ac Puellarum, Bi-
 bliothecam denique ad Republicæ Me-
 diolanensis utilitatem, ac ornamentum,
 non secus ac Comi vivens fecerat, consu-
 tato pingui censu moriens aut exierit,
 aut locupletaverit.

Per-

Sasticam Mediolani conditam fuisse à pri-
 mis hujus Ecclesiæ Præfulibus, ut pluri-
 mum in Græcia natis, „ ubi Ecclesiastica
 „ tunc maxime studia florebant, qui in
 „ christianarum disciplinarum scholis stu-
 „ diosè versati hoc valde curaverunt, ut
 „ quo sibi commissa Ecclesia instructior
 „ esset atque ornatior, ad ejus splendo-
 „ rem Literarum lumen adhiberent, com-
 „ paratâ copiâ codicum, quos posteritati
 „ majores reliquerant. Ex hac autem Bi-
 „ bliotheca Mediolanensi, testatur memora-
 „ tus Galestinus, id subsidii accepisse S. Am-
 „ brosius „ ut Origenis, Philonis Hebræi,
 „ Hippolyti, Eusebii, cæterorumque an-
 „ tiquissimorum hominum Græcorum,
 „ quorum sapienter selectas sententias,
 „ & verba pene confectus est, moni-
 „ menta literis expressa sibi ad scribendi
 „ proponeret imitationem. Eadem tradit
 „ de vetustis Conciliorum Actis, necnon
 „ divinis Bibliorum libris, & iis „ quos
 „ Græcè Septuaginta illi duo viri divini-
 „ tus interpretati sunt, & illis, quos Theo-
 „ dotio ac Symmachus Græcos præterea
 „ fecerunt, huc antea omnibus advectis;
 „ siquidem eorum utriusque interpreta-
 „ tionem sacris tractandis literis aliquan-

„ de is adhibet, & illorum quoque Sep-
 „ tuaginta duo Interpretum codices per-
 „ petuo sequitur, quos Episcoporum an-
 „ tecedentium procuratore à Græcia
 „ comportatos, in Ecclesia Mediolanensi
 „ extitisse, annalibus traditum est. De-
 „ nique se in ea esse opinione constanter
 „ asserit, quidquid à tanto Ecclesie Docto-
 „ re ex antiquis Scriptoribus in præclarissi-
 „ ma ab ipso confecta volumina derivatum
 „ est, non aliunde fuisse desumptum, quam
 „ ex veteribus monumentis in hac Eccle-
 „ sia asservatis, quorum insignem acervum
 „ in Bibliotheca Ecclesiastica Mediolanensi
 „ congestum, minimè à veri ratione alic-
 „ num profiteretur. Id verò, quam illustre
 „ vestigium sit Mediolanensium studiorum,
 „ nemo non intelligit; cum tam citò Præ-
 „ sules nostri curam susceperint comparan-
 „ dæ literariæ suppellectilis, quæ sacris Cle-
 „ ri studiis inserviret, illudque commodum
 „ huic Ecclesie præstaret, ut non tam splen-
 „ dore dignitatis, quam divinarum Litera-
 „ rum cultu cæteras anteiret.

Alteram antiquissimam Bibliothecam
 refert Puricellus in Dissertatione Nani-
 riana cap. II. num. II. Ait enim quòd „ Mi-
 „ chaël Pizolpassus anno Domini MCD.

„ XXXVIII,

» XXXVIII cum varia legisset opuscula
 » in veterosis, ut ipse scribebat, codi-
 » cibus, qui apud Bibliothecam Illustris-
 » simi Pontificis Ambrosii (hæc utique
 » Bibliotheca tunc penes Ambrosianam
 » Basilicam erat, & per insignis) pulveru-
 » lenti, & tinea iacebant, id consilii ce-
 » pit, ut ex his codicem curaret, unum
 » eleganter exscribendum, quem Fran-
 » cisco Pizolpasso tunc temporis Archie-
 » piscopo nostro, cuius erat nepos, grati-
 » animi ergo nancuparet.

An eadem hæc foret, quam ferme à
 primordiis Ecclesie Mediolanensis extru-
 ctam superius retulimus, divinare non li-
 cet, cum vix credibile sit superesse illam
 potuisse incendiis, rapinisque, ferali Bar-
 barorum irruptione, afflictæ huic Patriæ
 nostræ toties illatis. Neque publicam item
 tunc temporis fuisse affirmaverim; pulve-
 rulenti siquidem & tinea codices à Pi-
 zolpasso reperti, potius contrarium evin-
 cunt. Id saltem in egregiæ Mediolanen-
 sium indolis commendationem vergit, di-
 lucide hinc colligi, quod statim ac ab in-
 condita bellorum ira, rudiumque tempo-
 rum iniquitate se se redimere valere,
 primam propemodum restaurandis literis
 cu-

curam impenderint, & veneranda anti-
 quitatis codices, quibus pensari posset
 longa scientiarum jactura, veluti pretio-
 sas immanis naufragii tabulas, in unam
 collectas, tutis sedibus collocaverint. Di-
 rissima hujus Bibliothecæ à Puricello in-
 dicatæ præclaræ quædam reliquæ servan-
 tur adhuc religiosâ custodiâ in vetustissi-
 mo Archivo Canoniceorum Basilicæ S. Am-
 brosii, quorum numero (ut id etiam obi-
 ter innuam) se adscriptos esse Pontificio
 diplomate, summo ducunt honori Colle-
 gii mei Doctores. Cistercienses quoque
 Monachi in eodem Templo sacra peragen-
 tes, qui hoc potissimum seculo nobilita-
 tam sollicitudinem animo complexi sunt,
 ut non tam amplissimam Cœnobii sui Bi-
 bliothecam selectis libris instruerent, sed
 antiquissimas quoque membranas diligen-
 ter exscriptas, & chronologica serie dige-
 stas, maximo literariæ Republicæ bene-
 ficio in ordinem redigerent, parte non
 modica veterum codicum superioribus
 ætatibus ibidem congestorum ditari fue-
 re, inter quos peculiari memoria recen-
 sendus est præstantissimus ille *Josephi He-
 brei de Antiquitate Judaica*, quo nihil in-
 signius in universa Europa hucusque in-

notuisse eruditissimus Eques Marchio Scipio Maphæus asserere non dubitavit in suo artis Criticæ Diplomaticæ apparatu superprimè typis commisso (a). Contextus siquidem totus est ex cortice Niliraco, seu Philyra, Latinisque Langobardis literis exaratus. Eundem in præsentî custodit Ambrosiana Bibliotheca, secretioribus Pinacothecæ scriniis inclusum, liberale donum Cœnobitarum Cisterciensium, qui pretiosissimum hoc longævæ antiquitatis monumentum Federico Cardinali Borromeo, cum studiosa sedulitate libros undique exquireret, munificè obtulere. Autographum id esse Rufini Aquilejensis censuit etiam Conradus Gesnerus, ubi in Bibliotheca sua Tiguri edita anno MDLXXXIII. opera illius recenset; ac præterquamquod valde dubium est, ac fortasse etiam omnino à vero abhorrens, librum hunc Josephi Hebræi in Latinum unquam sermonem à Rufino fuisse translatum, Langobardici characteres, qui longo post temporis intervallo ab ejsdem ætate invaluere, autographi hujusmodi opinionem manifestè refellunt, sicuti etiã conjecturam aliam à Puricello produ-

ctam

(a). *Lib. 2. pag. 78.*

etiam (a), minimèque futilem creditam à Petro Paulo Bosca (b), quòd nempe ad Mediolanensem Urbem delatus fuerit ab Attila postquam Aquilejam evertit; ut enim doctissimus Mabillonius in itinere Italico de nostra hac loquens Bibliotheca, atque hunc codicem memorans, seite animadvertit (c), oculato hoc seculo id eruditus imponi facile nequit.

Inter celebriores temporum superiorum numerari meritò debet Bibliotheca Metropolitana hujus Ecclesiæ, quæ adhuc referta est permultis vetustis codicibus in membrana descriptis, ac libris rarioribus, primo nascentis typographiæ seculo impressis, tantoque in pretio habetur à civibus, exterisque, ut nobilissimum Canonorum, quos Ordinarios appellamus, Collegium, eidem custodiendæ, excipiendisque, qui illuc confluunt studiorum gratiâ Literatis Viris, doctum aliquem ex eodem Ordine Præfectum perpetuò designet. Quo tempore aut Auctore coaluerit, prorsus ignoratur; cum nullæ antiquæ tabulæ historiæque primordia illius

re-

(a) *Dissert. Nazar. cap. 64. n. 35.*

(b) *De orig. & statu Bibl. Ambros. pag. 10.*

(c) *Pag. 12.*

recentiant. Summa retroactis ætatibus fama viguisse ex eo conijcere possumus, quod insignes doctrina & dignitatibus viri per varia temporum intervalla curaverint, ut selectiorum voluminum copia, quam viventes comparaverant, atque in deliciis habuerant, post obitum ibidem recondideretur. Ex iis, qui literarias has merces auxere, tres memorie proditos vidi, Franciscum Picolpassum Juris & bonarum omnium disciplinarum peritia clarissimum, atque ad Archiepiscopalem hanc Sedem anno MCCCCXXXIII. translatum, qui universos codices suos Metropolitanæ Bibliothecæ legavit. Eorum postmodum partem nobiliorem, elegantissima videlicet pergamena volumina Federicus Cardinalis Borromæus, teste Bosca (a), à primariis Templi maximi Mystis gratiosè obtinuit, ut Ambrosianam recentissimè ab ipso conditam pretiosius ornaret. Præclarum Picolpassi exemplum proximè secutus est Franciscus Philéphus, ætate sua ferme pro oraculo à Mediolanensibus habitus; Illius ultimas tabulas offendere mihi licuit cum Metropolitanum Archivum lustrarem, in iisque exaratis anno MCCCC-

LXXIII.

(a) Libro cit. pag. 46.

LXXXIII. inter alia permulta, quæ rei domesticæ vitæque illius illustrandæ lucem non modicam asferre possunt, statutum reperi, ut libri omnes Græci, Latini, ac manuscripti cederent In partem Federico Francisco filio suo legitimo, ex Laura Magdalena de Mazorinis tertia uxore suscepto, ipsoque deficiente in Metropolitanam Bibliothecam inferrentur, quod etiam peractum esse, signati ipsius nomine (si bene memini) codices docent. Postremo ingentem in modum ejusdem scrinia locupletavit S. Carolus Borromæus, qui migraturus ad Superos molem omnem librorum suorum liberali munere Canonicis Metropolitanæ hujus Ecclesiæ reliquit, ut refert Ghusianus (a), earumque nonnullos insignioris notæ enumerat Bosca laudatus (b).

Opportunitus hic locus videri posset, ut de Bibliotheca quoque Ambrosiana, quæ publico in præsens commodo patet, summa studiorum omnium utilitate, sermo institueretur. Satius tamen arbitror ordinem temporum sequi, eamque inferius per compendium enunciare, cum integro

jam

(a) *In Vita lib. 7. cap. 13.*

(b) *Ubi supra.*

38
iam volumine ejusdem institutionem, at-
que incrementa memoratus Bosca descrip-
serit.

*Novas Athenas appellatam fuisse Mediolanen-
sem Urbem, aut saltem partem illius,
Hadriano imperante, contra cete-
res Scriptores defenditur.*

C A P. III.

Venio jam ad eximium illud honoris
vocabulum, quo donatam Mediola-
nensem Urbem, aut saltem aliquam illius
partem inuuebat Cellarius, ut videlicet
Novas Athenas appellaretur. Hujus rei in-
dubium testem habemus Romane ætatis
lapidem, quem in Ambrosiana Basilica
reconditum primus (quod ego noverim)
vulgavit Petrus Appianus in universali
Inscriptionum collectione edita Ingolsta-
dii anno MDXXXIII. Hanc Inscriptionem
sicuti & cæteras Gallie Cisalpinæ ex Ar-
chetypo desumptas ad illum se misisse te-
statur in præfixa Operi epistola Johannes
Choler. Posita est autem sub pag. XXIX.
in hunc modum:

IMP.

43

IMP. CAESAR. T. AELIUS. HADRIANUS.
 ANTONINUS. AUG. PIUS. CONS. III.
 TRIB. POT. P. P.
 AQUAEDUCTUM. IN. NOVIS. ATHENIS.
 COEPTUM. A. DIVO. HADRIANO.
 PATRE. SUO. CONSUMMAVIT.
 DEDICAVITQUE.

Eandem in Opus suum Inscriptionum antiquarum transtulit Gruterus loco à Cellario indicato . Cluverius verò in Italia antiqua (a) inter cætera monumenta , quæ vetustam hujus Insularum Metropolis magnificentiam & splendorem testantur , hanc unam dignam censuit , ut ab ipso , tanquam præcipuum Mediolanensis Urbis decus , referretur . Sanè cùm supra reliquas Græciæ Urbes scientiarum laude Athenæ florent , Athenarum nomen honoris gratiâ translatum est ad Civitatum illarum Elogium , quæ artium liberalium doctrinæque præstantiâ celebriùs excellerent . Hinc Alcuivius Caroli Magni Præceptor , cùm Princeps ille , literarum amore succensus , in Cæsareo Palatio Scholam condere meditaretur , non alia ratione vividius incitari posse credidit ad opus tam nobile proficuumque perficiendum , quàm si eidem memoraret , hoc instituto evasuram

C

ram

(a) *Lib. 1. cap. 24.*

men Galliam *Novas Athenas*; Ita enim in
 Epistola X. ad Regem scribit, *plurimis ve-*
stræ intentionis studium sequentibus forsan
Athene nova perficeretur in Francia. Aliud
 longè remotius exemplum profert Chri-
 stophorus Cellarius, qui in antiqua sua
 Geographia (a) dignitatem Urbis Remo-
 rum *Durocotori* ex Strabonis descriptione
 referens, hæc subjungit: „Addimus aliam
 „ aut parem superiori, aut illustriorem
 „ etiam, quam ex studiis literarum ha-
 „ buit. Cornelius Fronto ex Hadriani se-
 „ culo Rhetor & Grammaticus, referen-
 „ te P. Cosentio, itidem vetere Gramma-
 „ tico, dixit: *Illæ vestræ Athenæ Duroco-*
 „ *toro*. Quid gloriosius quàm Athenis,
 „ matri artium liberalium ac disciplina-
 „ rum comparari? Ac deinde Urbem no-
 „ stram commemorans profequitur „ Medio-
 „ lanum quoque, antiqua sedes studio-
 „ rum, Inscriptione ejusdem seculi sub
 „ Antonino Pio facta apud Gruterum,
 „ *Novæ Athenæ* adpellatur; ut aded in
 „ summis laudibus provinciarum censea-
 „ tur, si studio sapientiæ & doctrinæ,
 „ Athenienses, principem in literis popu-
 „ lum, æmulati fuerint. Capite autem IX.

Me-

(a) *Lib. 2. cap. 3.*

Mediolanensis regionis Geographiam antiquam illustrans repetit : „ Liberalium „ studiorum sedes fuit hoc Municipium, „ adeo ut inde Novarum Athenarum nomen acceperit. Videtur (ex Inscriptio- „ ne jam relata) pars Municipii vel Vi- „ cus, in quo domicilia literarum erant, „ id augusti nominis tulisse.

Eruditissimus Magni Dictionarii Geographici gallicè editi Auctor Bruzen la Martiniere verbo *Athenes* conformi ad Gellarium sententia tradit ob præstantiam studiorum, quæ Mediolani florebant, Trajano imperante, inditum eidem fuisse gloriosum nomen *Novarum Athenarum*, nec diffitetur potuisse partem aliquam ex Urbe tantummodo hoc titulo insigniri, ubi videlicet frequentiora paterent gymnasia, ut Cellarius opinabatur; ita enim in Insula *Delos* peculiaris locus *Olympiejon* appellatus, extructusque sumptibus Hadriani Imperatoris, ab Atheniensibus dicebatur *Novæ Athenæ Hadrianae*. Insulam siquidem illam Athenienses quoque incolebant, ut ex pluribus antiquis inscriptionibus constat. Tillemontium, ait, in dubio reliquisse (a) an Aquæductus ab Hadriano inceptus,

C 2

&

(a) In Adriano art. 16.

& ab Antonino Pio anno CXL. consummatus in *Novis Athenis*, ad Urbem aliquam Liguriæ spectet, an adscribendus sit Insulæ Delos, in qua exornanda plurimum æris infumpfit. Sed nullum dubio locum esse constanter affirmat, cùm in Mediolanensi Urbe repertus sit lapis, clarèque ostendat non ad eò longè petendas esse has *Novas Athenas*; præcipuè cùm Stephanus in Liguria quoque *Athenarum* Urbem enumeret, & Eusebius, quem sequitur Tillemontius, quamplures asserat Aquæductus ab Hadriano fuisse constructos.

Sed, ut rem candidè agam, fateri opus est nonnullos etiam magni nominis Viros huic Mediolanensium gloriæ apertè adversari. Joseph siquidem Scaliger (a) Isaacus Casaubonus (b), & Johannes Meursius (c) non de Mediolano, sed de Athenis Atticis marmor enunciatum loqui asseverant. Attamen quid solidi fundamenti habeat decretoria hæc eorundem sententia, prorsus non video. Meursius, qui

in-

(a) *De emendatione temporum lib. 5.*

(b) *In Comment. Hist. Aug. fol. mihi 36. num. 8.*

(c) *De Fortuna Athenarum cap. 10. in Grenovii Thesauro.*

intrepidè ait: *non assentior viris doctis, quæ Athenis in Liguria hæc adscribunt, nihil validius profert, quàm quod Scaliger jam armaverat, idemque præstat Casaubonus, unice acutissimi illius Scriptoris prætexens auctoritatem. Scaliger verò, ut ab hac nobili honoris possessione Mediolanenses depellat, duobus hisce argumentis innitur; Primum est, quòd cum ex Dione & Eusebio notum sit Græcas Athenas pulcherrimis Ædificiis ab Hadriano fuisse exornatas, idcirco putet easdem in veteri inscriptione Mediolanensi dictas *Novas Athenas*; at quia probè intelligebat Vir Sapiientissimus huic conjecturæ potiùs, quàm rationi, eam minimè vim inesse, quæ implexum ab ipso nodum resolveret, causâque cedere hanc Metropolim jubere, difficultatem ingenuè fatetur, sed intactam relinquit inquiens: *Sed aliquis quæret; Quid Mediolano cum novis Athenis Hadriani? Equidem nescio.* Pergit tamen alterum argumentum proferre ex Manilio, infimi Ævi Scriptoris, græcum illius carmen recitans, quod latinè Meursius reddit:*

*Qualis Erechtheos pestis populata colonas
Extulit antiquas per funera pacis Athenas.*

cùm enim de peste illa Auctor hic agat , quæ grassata est exacto bello Peloponnesiaco , arbitratur Scaliger discriminis causâ , à Manilio appellatas *antiquas* , quia *novæ* sua ætate dicerentur .

Hæc universa vis censoriæ sententiæ . Verùm , quàm frigida , imbellisque sit ad evertendum insigne hoc Mediolanensium studiorum monumentum , tot celebrium Scriptorum favorabili testimonio firmatum , levi etiam manu tentata dignoscitur . Num enim liberalem omnem Hadriani munificentiam Græcæ Athenæ absumpserunt ? Quot alibi splendida excelsi animi sui vestigia Augustus ille Romani Imperii amplificator reliquit ? Dionem ipsum testem habemus , qui in ejusdem vita hæc profatur . „ Socias Urbes , atque subditas „ Imperio Romano , ex quibus multo plures , quàm ullus unquam Imperator vidit , magnificè juvit , easque aquis , portibus , frumento , operibus publicis , pecunia , honoribus , cæterisque rebus „ auxit , atque ornavit . Cur ergo Mediolani quoque , Urbe Principe , & Romæ tam proxima incipi ab Hadriano Aquæductus non potuit , qui postmodum ab Antonino perficeretur ? Certè dum inscriptio-

tionem Mediolanensem attentius perlego, loqui eam video de Urbe, quæ jam ante Hadrianum ipsum, & Antoninum præclaro Novarum Athenarum titulo insigniretur, ait enim *Aquæductum in Novis Athenis captum à D. Hadriano*. Hanc autem verosimiliter quisque affirmabit non aliam fuisse, quàm Mediolanum, vel ob celebritatem studiorum, quæ superiori ad hos Cæsares ætate hinc vigeabant usque ad invidiam gentium finitimarum, ut recitata Plinii Epistola testatur, vel ob frequentiam Græcorum, quos in hac regione sedem fixisse tum florente Romana Republica, tum Julio Cæsare imperante jam supra dixi, adeò ut translata apud nos Græcia videretur, proindeque hæc Metropolis, *Novæ Athenæ*, nuncuparetur. Græcas Athenas neque post Hadriani ævum ejusmodi vocabulo fuisse donatas Spartianus docet, qui peculiarem hujus Cæsaris amorem erga Urbem illam, & magnificas ab ipso extractas ibidem Ædes commemorans, *Hadrianopolim* postmodum dictam constanter affirmat. Non itaque eidem congruit inscriptio, quæ in alieno & tam longè distito loco reperta, alienum etiam ab illius ætatis appellatione nomen præ-

40
fesert. Quod attinet ad Manilii carmen,
miror à Scaligero, viro tam docto, ex illo
verbo *antiquas* inferri potuisse, quòd *novæ*
illius ætate dicerentur. Cur non enim
alia prorsus intentione apponi Athenis à
Poëta nomen id potuit, vel ob remotissi-
mi ab ejus ævo temporis immane inter-
vallum, vel comparatione florentis tum
Athenarum imperii, quod repetitâ succe-
dentium bellorum injuriâ periisset, ita ut
antiquæ vocarentur *Athenæ*, quod nihil fer-
me de veteri gloria illa ac fortuna Athe-
niensium, cùm scriberet, superesset? Præ-
terea, etiam si liberaliter id indulgeamus,
quid ad antiquam Mediolani inscriptio-
nem *Novæ Athenæ* Manilii, quem infimi
Ævi Scriptorem ipsemet Scaliger profite-
tur? Asserendum fuisset Athenis id voca-
bulum seculo Hadriani vel Antonini, quod
tamen Spartiani auctoritati repugnare jam
vidimus. Inviolatum itaque perstat Urbi
Mediolanensi eximium hoc decus. Sed
ne in patriæ causa perorans suspicione ali-
qua apud eruditos laborem, præstat hujus
marmoris vindicias audire ab extero simul
& sagacissimo Scriptore Claudio Salmasio
(a). Adorsus ille, post immensum Casau-
boni

(a) In *Comm. ad Aug. Hist.* fol. mibi 53. n. 8.

boni laborem in Augusta historia illustranda, eandem novis Commentariis exponere, ubi ad illum Spartiani textum in Vita Hadriani pervenit, *partem Athenarum*, in cujus Commentario inscriptionem Mediolanensem ad Atticas Athenas transfert Casaubonus, ista reponit: „ Ad Athenas, „ quod attinet, cum illam Urbem multis „ operibus instaurasset Hadrianus, *partem* „ Urbis, quæ maximè illis ædificiis ornata fuit, *Hadrianopolim* nuncupavit. Errant Viri docti, qui Novarum Athenarum nomine partem illam Urbis, quam splendidis ædificiis ornavit Hadrianus, insignitam fuisse censent. Quid enim hoc ad honorem Hadriani, si Urbs illa, aut pars Urbis dicta fuit *Novæ Athenæ*? Sed nec inscriptio illa, quæ Mediolani extat, & Novarum Athenarum meminit, quicquam ad has Athenas Atticas pertinet. Primum, unde Athenis Mediolanum hæc inscriptio? Deinde, quis credat inscriptionem Latinam in Urbe Græca fuisse positam? Athenas Urbem in Liguribus ponit Stephanus, qui in recensione Urbium, quibus hoc nomen inditum, *Τετρα Αθην* facit, & illæ sunt fortasse *Novæ Athenæ*, in quibus cœptum

ab

„ ab Hadriano Aquæductum, & ab Anto-
 „ nino Pio consummatum loquitur illa in-
 „ scriptio. Nihil etiam ad rem facit, quod
 „ Vir summus observat animadversioni-
 „ bus in Eusebium; cùm locum in Delo
 „ Insula sumptibus Hadriani Ædificiis in-
 „ staurassent Athenienses, *Novas Athenas*
 „ vocaverunt; non enim simpliciter *No-*
 „ *vas Athenas* illi loco nomen indiderunt,
 „ sed *Novas Athenas Hadrianas*
 „ Falsum igitur Athenas, aut ullam par-
 „ tem Athenarum post Hadriani instau-
 „ rationem dictas esse *Novas Athenas*, cùm
 „ planè ac disertè scribat hìc Spartianus,
 „ *Hadrianopolim*, partem Athenarum fuis-
 „ se dictam. Hactenus Salmasius, quem
 „ adhuc juvenem ipsemet Scaliger & Ca-
 „ saubonus non solum admirati sunt, sed
 „ etiam professi fuere, se à literarum ejus
 „ lectione semper doctiores discessisse, ut
 „ refert Reinelius (a).

Flo.

(a) In Var. Lect. 1. 6.

*Florentium in hac Urbe studiorum seculo IV.
insigne argumentum ex S. Augustino
publico Mediolani Præceptore.*

C A P. IV.

NUllum hæctenus insignius Mediola-
nensium studiorum monumentum
productum est, quod par esse possit San-
cto Augustino, quem universa Ecclesia,
ut præcipuum Doctorem colit, nostra au-
tem Civitas publicum quoque magistrum
habuisse gloriatur. Tanti est hic docuisse
Augustinum, ut extollendæ supra cæteras
Italiæ Urbes (si Romam excipias) hujus
Metropolis gloriæ, hæc una sufficeret laus.
Neque verò me panegyricas laudes sum-
mo huic Præceptori texere velle quisquam
arbitretur; id enim alienum est ab histo-
rico hujusmodi Commentario, fusèque jam
hoc præstitit Puteanus in libello *de Scholis
Palatinis*, qui ferme totus in hoc argu-
mento versatur. Nonnulla tantummodo
innuere necessarium duco, quæ celebri-
tatem studiorum illa ætate in hac Urbe
florentium valeant illustrare. Et primò
expendenda venit Legatio publico Civi-
tatis nostræ nomine Romam missa ad ipsum

Ur-

Urbis Præfectum Symmachum, ut viduæ Rhetoricæ artis Cathedræ dignus Institutor peteretur. Hæc omnia narrat Augustinus ipse libro V. Confessionum (a) *Posteaquam missum est à Mediolano Romam ad Præfectum Urbis, ut illi Civitati Rhetoricæ Magister provideretur &c.* Quis autem credat susceptum ab Urbe tota consilium, ut tam longo itineris intervallo primores Viri hinc legarentur, ipsiusque Præsidis Romani auctoritas & patrocinium imploraretur, nisi de conservando præclarissimo Metropolis hujus decore, studiis videlicet, præcipuo hinc honore florentibus, felicique majorum successione publicæ veluti fidei commissis, actum fuisset? Præterea, cum datus sit huic Urbi Augustinus, quis opinetur voluisse illum è domina terrarum Urbe recedere, ubi jam eximia cum laude Rhetoricam artem profitebatur, nisi ad æquale saltem, si non altius, magisterii subsellium se promovendum existimasset? Præcipuè cum doctrinæ suæ conscius, & adhuc *Manichæis vanitatibus involutus*, lucrum solummodo ac inanem gloriam sollicitè confectaretur, ut ipsemet pluribi, lachrymis atramentum inspergens, fatetur. Demum,

fo-

(a) Cap. 13.

solemnis illa inauguratio studiorum, quæ ab ea usque ætate vigeat, ut delectus ad institutionem literariam juventutis novus præceptor coram publica Concione, ac Præsidente ipso Urbis Mediolanensis perorans, quoddam doctrinæ suæ periculum faceret, quanto hic in flore ac pretio studia tunc forent, abundè testatur. Id quoque ex Augustino discimus, qui libro tertio contra literas Petilianæ scriptum reliquit, se in auspicali studiorum oratione complexum fuisse laudes Consulæ Bautonis (hujus Consulæ meminit etiam S. Ambrosius in epistola ad Eugenium Imperatorem) inquit: *Cùm ego Mediolanum ante Bautonem Consulæ venerim, eiquè Consulæ Kal. Januarii laudem in tanto conventu, conspectuque hominum, pro mea tunc Rhetorica professione recitaverim &c.* Dolendum quidem est nullum nobis superfuisse monumentum, quo dignosci queant, vel in patriis hisce gymnasiis studiorum leges, vel nomina Præceptorum, qui procul dubio ante, ac post Augustinum publico decreto erudiendis ad liberales disciplinas adolescentibus insudavere; cùm vix Flagrium Manlium Mediolanensem Valentiniani Cæsaris Præceptorem, interpretatione etiam Geor-

Georgicorum Virgilio celebrem, Calchus eo seculo memoret, & Verecundi Grammatici nomen nobis servaverit Augustinus ipse, qui ejus opera usus est, cum ad Briantæos colles se recipiens piis meditationibus Autumnii bimestre impenderet, ut ad Baptismum se pararet, dimissione muneris sui ab Urbis nostræ Præfecto, exeunte Octobre, impetrata. Sed fortasse tantæ Doctores fama aliorum gloriam obduxit, cum unus nobis instar omnium esset Augustinus, quo nihil illustrius Mediolanensium famæ relinquere potuit antiquitas, aut vovere & sperare posteritas, ut aiebat Puteanus. Merito itaque eidem à Republica Mediolanensi in Scholis Palatinis decreta est statua, quæ adhuc perdurat adjecta Epigraphæ, digna, ut in publicam lucem producta longius innotescat: AUGUSTINUS, HIC HUMANA DOCENS, DIVINA DIDICIT.

Recitari etiam meretur, quod in commendationem studiorum Mediolanensium præfatus est Hieronymus Bossius Ticinensis, publicus Mediolani Eloquentiæ professor, cum pro hac ipsa decernenda S. Augustino statua apud primarios Urbis nostræ Proceres, collectumque populum de-

cla-

clamaret: „ Vestra profectò singularis glo-
 „ ria est, Viri Mediolanenses, quòd hanc
 „ Palatinam Academiam, ab ultimis pene
 „ hujusce Civitatis auctoribus, summo
 „ erga bonas artes, ac unam præcipuè
 „ erga Eloquentiam institutam, non solum
 „ ad hunc usque diem stare, sed magis
 „ etiam ac magis florere semper voluistis.
 „ Quippe immanis barbarorum vis, ac
 „ ipsa longi temporis ætas facillè potuit
 „ cuneatam Theatri molem, Circum, pe-
 „ ristyla marmoreis signis exornata, Her-
 „ culeas Thermas, & reliqua ociosorum
 „ hominum oblectamenta demoliri, quia
 „ rerum ejuscemodi curam Mediolanen-
 „ ses, ut viri sunt industrii, & ab omni
 „ ocio alieni, aut nullam, aut parvam ad-
 „ modum susceperunt. Contra verò nulla
 „ annorum, invadentiumque hostium in-
 „ juria, Palatinam Musarum sedem detur-
 „ bavit, quia summa cum virium & ani-
 „ morum contentione vos hanc semper
 „ strenuè adedò fartam tectam conservastis,
 „ ut omnibus liquere potuerit, eos esse
 „ Mediolanenses, qui cum summum ho-
 „ norem bonis disciplinis habeant, iisdem
 „ quoque velint ad Republicæ bonum
 „ suos juvenes informari &c. Quæ fusè

pro-

prosequitur omitto, cum legi possint in oratione ejusdem, anno MDCXXII. typis edita Mediolani. Id tantum adverto, in recitatis verbis innui ab hoc Auctore celebre carmen Aufonii Poetae & Consulis, qui eodem cum Augustino seculo florens, & praclarissimae hujus Urbis praestantiam metro describens, caeteris ornamentis Eloquentiae laudem praeponebat, Palatinaeque arces commemorat, a quibus inviolatam seculis omnibus Palatini nominis gloriam publicae nunc etiam vigentes Scholae traxere; quo circa etiam earundem parietibus insertus est parvus lapis, insigne hoc antiquitatis, decorisque sui testimonium insculptum referens, Aufonii nempe Epigramma:

*En Mediolani mira omnia copia rerum,
Innumerae, cultaeque domus, facunda virorum
Ingenia; antiqui mores; tum duplici muro
Amplificata loci species, populique voluptas,
Circus, & inclusi moles cuneata Theatri;
Templa, Palatinaeque Arces, opulensque moneta,
Et Regio Herculei celebris sub honore lavacri,
Cunctaque marmoreis ornata Peristyla signis,
Maeniaque in Valli formam circumdata limbo:
Omnia, quae magnis operum velut aemula formis
Excellunt: nec juncta premit vicinia Romae.*

Gym-

49

*Gymnasiorum Mediolanensium celebritas Se-
culo V. & VI. S. Ennodii, & Cassio-
dorii testimonio comprobata.*

C A P. V.

SECULUM quintum sicuti Italiae univer-
sae, ita & literis fatale fuit; irruptio-
ne siquidem à Barbaris facta, cum foedo
ubique tumultu omnia miscerentur, in
partem improbae vastationis raptae fuere
liberales disciplinae, ipseque latinus ser-
mo, peregrinorum idiomatum asperitate
vitiatus, aded elanguit defloruitque; ut
nonnisi post decimum ab inde seculum
ad pristinae elegantiae nitorem renasci po-
tuerit. Quin immo tantum fuisse odium
Hunnicae gentis in Italiae perniciem, ut de
penitus obliteranda Latina lingua actum
fuerit, Auctor est Petrus Alcyonius libro
II. de Exilio, qui inducens Legatum cum
Julio Medicaeo colloquentem, haec illius
ori verba accommodat: „ In Bibliotheca
„ nostra asservatur liber incerti auctoris
„ graecè scriptus de rebus à Gothis in Ita-
„ lia gestis. In eo memini me legere At-
„ tilam Regem post partam victoriam,
„ tam studiosum fuisse Gothicae linguae

D

„ pro-

„ propagandæ, ut edicto sanxerit, ne quis
 „ linguâ Latinâ loqueretur, magistrosque
 „ insuper è sua provincia acceivisse, qui
 „ Italos Gothicam linguam edocerent.
 Nihilominus vestigium aliquod vigentium
 adhuc per eam ætatem Mediolani studio-
 rum, sub mitiore videlicet Theodorici
 Regis imperio, in S. Ennodii Episcopi Ti-
 cinensis scriptis reperio. Frequens in illis
 mentio est Deuterii Grammatici, Viri spe-
 ctabilis, publicique in hac Urbe Præcep-
 toris, ut in adnotationibus apertissimè Sir-
 mondus testatur. Quanta is doctrinæ præ-
 stantia excelleret, metiri abundè possu-
 mus ex summis, quibus illum cumulat,
 laudibus tantus Antistes. Ubique siqui-
 dem eundem vocat *Doctorem optimum, Ve-
 nerabilem Magistrum, ingeniorum limam, fa-
 bricatoremsensuum, doctissimum hominum;*
 Nonnulla hîc fusiùs referre decerpta ex
 Ennodii operibus necessarium duco, ut
 inde claris innotescat, qualem calamitose
 etiam illo seculo studiorum Institutorem
 Mediolanum haberet. Laborabat fortasse
 oculorum morbo Deuterius; ad illum
 propterea Epistolam, quæ XIX. est, En-
 nodius dirigit, atque in ejus decursu hæc
 habet: „ *Tua, quæso, lumina nube do-*
 „ *loris*

„ loris hebetantur, cujus tam clara sunt
 „ carmina, & qui lucem loqueris, de vi-
 „ sione caufaris? Quam timeo ne parvus
 „ in meritis tuis laudator inveniar? Tibi
 „ rectè adscribitur cunctis dare oculos,
 „ & obscura mentium peregrino splen-
 „ dore radiare. In oratione pro Aratore
 „ ipsius discipulo, ita eum alloquitur: „ Te
 „ inter Cives, mei immemor, superba
 „ Delus adnumerat; Tu Castalii gurgitis
 „ lautus possessor incedis, & ego vix aren-
 „ ribus labiis stillantem guttam marcidi
 „ liquoris infundo. In altera, cum Par-
 „ thenius ejusdem ex sorore Nepos, publi-
 „ cum experimentum optimè exculti inge-
 „ nii dedisset, Deuterio præceptori laudem
 „ intexens subjungit: „ Uberes tibi coram
 „ multis, emendatissime hominum, gra-
 „ tes refero, qui agnosci à me Parthe-
 „ nium institutione fecisti. O laudanda
 „ supra hominem tui virtus ingenii! De-
 „ mum, ut quamplura his similia præte-
 „ ream, Epigramma ad illum mittens, uni-
 „ co carmine universam ejusdem laudem
 „ complectitur inquiring:

Innumeris Doctor Dotibus ille cluit,
 idest splendet, ut Vossius (a) & Lauren-

D 2

tius

(a) In *Ethymologico ad hoc verbum.*

73
tius (a) exponunt.

Nec minus præclarum argumentum est, quanta tunc apud exteros opinione præstantiæ Mediolanensia florerent gymnasia, Discipulorum in hanc Urbem confluentium nobilitas. Sex ab Ennodio enumeratos habemus aviti sanguinis claritate insignes, ex quibus cæteros conjicere licet; cum ipse tantummodo eorum meminisset, quos sibi aut naturæ vinculo adstrictos, aut amicitiae officiis commendatos informari studiis curabat. Lupicinum primò memorat, ex sorore sua Eupsepia nepotem, quem, pro morè illius temporis, Licerium quoque Firminum appellatum tradit Sirmundus ex nomine utriusque Avi paterni, maternique, quorum ob summòs Reipublicæ Magistratus egregiè gestos celebris in Gallia fama vigebat. Parthenius subsequitur, alterius sororis filius, quem Magistrum officiorum, ac tandem Patricium fuisse idem Sirmundus opinatur. Paterius inde, ac Severus occurrunt, de quorum summa nobilitate Ennodius ipse fidem facit inquiens: *Eccè Paterius, & Severus ornamenta Curulium, & parentiva vocabula purpurarum, eruditionem*
ori-

(a) *Amaltheonomastica.*

originariam in ipsis vitæ præstolantur exordiis; Paterii siquidem Patri, aut Avo, doctrinæ titulo, posita fuerat in Foro Traiano ænea statua, vivensque etiam summum eum honorem obtinuerat, ut ex Prætorio Præfecto, Petronii Maximi II. Consulis anno CDXLII. Collega declararetur, teste eodem Sirmundo. Memoratur item quidam Filius Eusebii, nobilissimi ab Ennodio dicti, quem curæ suæ commissum suprema voce precibusque Patris, in vitæ confinio degentis, ipsemet scribit. Demum profertur Arator, de quo loquens Sirmundus ait, se libenter accedere ad eam conjecturam, quod ille idem fuerit, qui Legationibus aliisque publicis officiis in aula clarus, postmodum S. R. E. Subdiaconus delectus est, Actaque Apostolorum versibus exposita coram Summo Pontifice Vigilio, plenaque Synodo, cunctis acclamantibus recitavit. Hos omnes Mediolanensibus gymnasiis nomen dedisse, sub insigni præceptore Deuterio dubitare non sinit Ennodius, qui in primo illorum ad studia ingressu præfatiunculam habens, dum Magistrum alloquitur, eum *Doctorem optimum, venerabilem &c.* vocat, qua nobili appellatione Deuterium, Me-

14
diolani procul dubio decentem, indig-
tari Sirmondus affirmat.

Atque hinc etiam alterum colligi posse
iudicium crediderim, quod peculiari ce-
lebritate in Urbe nostra per illud tempus
studia colerentur. Cum enim cuilibet ex
memoratis discipulis orationem Ennodius
elaboraverit, quo die primum in Scholas
inferebantur, nemo non videt solenni
quodam ritu actum fuisse tunc magiste-
rium, cuius initiis à tam eximio viro tan-
tus honos deferebatur, ut publicè decla-
maret. Accedit, in more etiam positum
ea aetate fuisse, ut stans temporibus in
affluentium civium confessu specimen pro-
ficientis ingenii perorando discipuli exhi-
berent, Eucharistica siquidem *Dictio* in
Ennodii operibus legitur, qua Deuterio
Magistro gratias reddit, cum Parthenius
optimam illius institutionem publica de-
clamatione probaret, Altera etiam ibi-
dem extat ejusdem *Dictio*, cum Arator ad
laudem provectus est, quo nomine an expe-
rimentum ipsum laude plenum, an præ-
mium aliquod promoti ad nobiliorem clas-
sem discipuli designetur, prorsus ignoro.
Divisa certè fuisse in varios scholarum Or-
dines eo tempore studia, ad hoc verbum;

Clas-

Classicum, aliquando ab Ennodio usurpatum adnotavit Sirmondus. Denique non-nihil quoque lucis arripio ex scriptis Ennodii, stetit in hac Urbe Collegium educandæ erudiendæque Juventuti, ac illud fortasse adhuc erat, cui annuos redditus Plinium Juniolem legasse jam vidimus. In *Dictione* siquidem, quam habuit Ennodius quando Lupicinus in Auditorio traditus est Deuterio Viro Spectabili hæc interfert:

„ Sponde tuis adolescentule digna pri-
 „ mordiis; spem solidam de tua perfe-
 „ ctione concipimus. Bonum ingenium
 „ Doctori optimo mancipamus. Sacri ru-
 „ dimenta venerare Collegii.

Ex his, quæ hæctenus protuli, dilucidè satis crediderim compertum fieri, quàm longè à vero abluferit Vir Clarissimus Antonius Gattus (a), universa ferme, quæ Ennodius de studiis tradit, ad Ticinenses Scholas detorqueus, atque impigrè asserens eundem Papæ Magistrum gessisse. Non vacat hæc fundamenta, quibus sententiam suam fulcire nititur, critico examine convellere, cùm historiam tenendam, non academicam agitandam disputationem susceperim. Hoc tantùm adver-

D 4

to,

(a) *Historia Gymnasia Ticinensis cap. 4.*

to, rejiciendam minimè fore tam facile auctoritatem Sirmundi celeberrimi Scriptoris, Mediolano hæc studia adscribentis, nisi ineluctabilium rationum pondus id poscat. An verò eam vim arment productæ à Gatto conjecturæ, ut palmam præ Gymnasio Ticinensi referre possint, quibusque operum ac vitæ Ennodii sedulus indagator dignoscet. Traducit Eruditissimus Gattus Dictionem VII. quam *de Auditorio in Forum translato* habuit Ennodius, ad Ticinenses Scholas, eo permotus indicio, quod ibidem loqui videatur *de Populo paulo ante ob incendium Urbis sub Odoacre exule à Patria, vel adhuc trepidante &c.* Verùm si tota, ad calcem usque, Dictio illa percurratur, nihil minùs, quàm vastitas militaris, bellicumque incendium indicatum occurret: Verba autem illa, *quasi in fecesibus conticescit*, quæ ansam Gatto præbueret reconditum hunc sensum divinandi, à proximè adjecto orationis exordio uberimè explicantur, nec aliud quidpiam exprimere contendunt, nisi quòd indecorum sit in publicis Eloquentiæ gymnasiis silentium. Pergit deinde Cl. Gattus constanter proferre ab Ennodio præstitam Epiphano Episcopo Ticinensi egregiam operam

ram in restaurandis. Papiæ Literis moribusque, cum ad componendum Regnum Theodorici incumberet anno GCCC. XCIV. & sequenti; *hocque eodem tempore Papiæ jam consecratum fuisse Diaconum. Quis tamen huic sententiæ credula manuscribat, cum Ennodius adhuc Adolescens vix decimumoctavum ætatis annum tunc ageret, ut ex Eucharistico de vita sua aperte colligitur, postmodum verò uxorem duxerit nobilissimam fœminam, ex qua etiam filium suscepit? Præterea in Dictione VI. libri I. Carminum, quando Roma rediit post Synodum Palmarem, idest anno DII. ipse met testatur se vix eo tempore in Ecclesiasticæ vitæ infantia versatum, inquit: Divina pectora dedicata colloquio plebris Ecclesiastica per populos jura diviserant; cur ego in Ordinis & meriti constitutus infantia, æmulari summorum facta non studeam? Non ergo septimo ante anno esse poterat. Papiæ jam consecratus Diaconus. Neque fidem mereri facile arbitror, quod Doctissimus Gattus ibidem de Ennodio tradit, fuisse videlicet in Ticinensibus Scholis munere Magistri perfunctum. Id enim nec alicubi ejusdem indicant scripta, nec ullus unquam, qui de*
 ejus-

ejusdem gestis vitæque differuit, susceptum ab ipso Præceptoris officium Ticini, aut alibi memoravit. Quodsi quandoque in Dictionibus, de se ipso loquens *Præceptoris* nomen usurpat, id de regulis monitisque ad aliorum discipulos informandos, excitandosque ad studia diligenter colenda præscriptis, intelligendum animadvertet, quicumque integram illarum Dictionum seriem perlegerit, septimam præcipuè, quam veluti basim opinionis suæ statuit Cl. Gattus; In ea siquidem perspicuè patet nonnisi Monitoris Hortatorisque munus Ennodiam gessisse, cum ad aliorum verba dirigat, quem *Doctorem optimum* nuncupat ac commendat, hæc subjungens: *Salve ergo nutritor profectuum, facis & splendor ingenuitatis, qui nobilia germina laboriosis purgando sarculis in fructibus facis agnosci &c.* Reliqua, quæ expendi possent de Papiensi Gymnasio Ennodii. *Ævo* florente, ut Gattus eruditè prodit, lubens omitto, ne in præstantissimam Urbem laborare arguar invidia. Abundè namque ista sufficere existimo, ut veterum monumentorum, Scriptorumque insignium auctoritate fulta, Mediolanensium studiorum gloria, intacta seruetur.

Quan-

Quandoquidem autem de Aratore Poëta, & Cardinali superius mentio incidit, quem nostra gymnasia discipulum habuisse gloriantur, non abs re factum censuerim, si huic Metropoli alteram quoque gloriam adjiciam, quod patria eidem fuerit Mediolanum. Communis Scriptorum traditio refert, Ligurem illum natalibus esse; nec refragari quisquam potest, cum nulla, quæ alteri nationi illum adscribant, hucusque emerferint monumenta. Controversiæ momentum in hoc uno versatur, quid illa vox *Liguris*, Aratoris ætate, comprehenderet. Qui de Ligusticis rebus ævo recentiori scripsere, statim ac vocabulum illud oblatum est oculis, citra ullam hæsitacionem Januensi Reipublicæ Aratorem donarunt; quemadmodum etiam egit Augustinus Oldoinus, qui Serenissimæ illius Urbis Scriptoribus, in suo Athenæo Ligustico, eundem inseruit. Quin immo Georgius Josephus Eggs libro I. Purpuræ doctæ eò securæ confidentiæ processit, ut nullo prorsus documento relato, causâ lapsos Mediolanenses pronuntiaverit inquit: „ Arator, quem „ perperam minus eruditi Aratum nomi- „ nant, natione Italus, patriâ non Raven-

„ nas.

„ nas, nec Mediolanensis, ut quidam per
 „ errorem opinati sunt, sed Ligur atque
 „ in ipsa Liguria institutus, eruditus, &
 „ Causidici officio aliquando functus &c.
 Attamen si antiquam consulamus histo-
 riam, confestim patebit, Liguris nomen
 non ita peculiare esse Januensis provinciae,
 ut Mediolanensem excludat. Urbem siqui-
 dem nostram non tam Liguriam, sed Li-
 guriae Metropolim appellatam à Jornande
 (a), & ea prorsus tempore, quo Arator
 florebat, ii omnes norunt, qui veteres
 Scriptores vix etiam primo in cortice de-
 libarunt. Plura collegit Tristamus Calchus
 in historia patriæ ad annum CCCIC. ut
 ostendat Theodorum Manlium Consulem,
 quem Claudianus carmine celebrat, &
 Ligurem dicit, fuisse Mediolanensem. Ait
 enim: „ Ligurum appellationem video
 „ his temporibus citra Padum fluvium
 „ usurpatam frequenter esse. Divus Hie-
 „ ronymus Vercellas Urbem Ligurum vo-
 „ cat: Ambrosius post mortem Eusebii
 „ ad Vercellenses scribens, dolet eorum
 „ Ecclesiam ex omnibus Liguriæ, Æmi-
 „ liæ, Venetiæque Urbibus carere adhuc
 „ officio Sacerdotis. Paulinus in vita Am-
 „ brosii

(a) *De Rebus Geticis cap. 42.*

„ brofii dicit, eum fufcepiffe inſignia Con-
 „ ſularitatis, ut regeret Liguriam, Æmi-
 „ liamque provincias, veniſſeque Medio-
 „ lanum, ubi ſedem ejus fuiſſe non eſt
 „ ampliùs repetendum. Idem Claudianus
 „ in ſexto Honorii Conſulatu annes Li-
 „ gurum vocat Ticinum & Abduam, ſicut
 „ Venetorum Mincium, Athefim, & Tri-
 „ mavum. Merulæ enim interpretatio ni-
 „ mis moroſa videtur, qui opinioni eo-
 „ rum, qui dixerunt Mediolanum in Li-
 „ guribus poſitum, opponens auctorida-
 „ tem priſcorum Geographorum, ponen-
 „ tium terminum Liguriæ Padam flu-
 „ vium, excuſare nititur Hieronymum,
 „ quòd fortè Vercellas Urbem Ligurum
 „ dixerit à Lævis Liguribus, quos qui-
 „ dem non ignoro circa Ticinum olim in-
 „ coluiſſe. Sed jam nomen eorum abie-
 „ rat in deſuetudinem, ſicut & multa alia
 „ deſiſſe videmus, ac propterea non ar-
 „ bitror Hieronymum ad hanc gloriolam
 „ reſpexiſſe; ut in re jam vetuſtate abo-
 „ lita doctior videri ſtuderit, & à com-
 „ muni uſu reſceſſerit. Hæc Calchus. Lu-
 „ culentior etiam in hac re Cluverii aucto-
 „ ritas eſt in antiquæ Italiæ deſcriptione;
 „ Designat ſiquidem tempus, quo Liguriæ

nomen transiit ad nostram regionem; cum enim certum sit, ab antiquis Geographis Ligusticæ oræ confinia ad Padum statuta fuisse, aliunde verò subsequentiū Scriptorum testimonio constet transpadanos quoque incolas, Ligures esse appellatos, utrumque eruditè conciliat, iniquens capite VII. „ Sub posterioribus Romanorum „ Imperatoribus, ut superiori capite dixi, „ quum gentium nomina, provinciarum- „ que fines in longè alienas sæpe terras „ transferrentur, Liguriæ etiam nomen „ obtinuit maxima pars Galliæ transpada- „ næ, in qua Mediolanum & Ticinum „ sunt oppida. Hoc autem nomen per- „ duravit longè sequentibus seculis. Paulus siquidem Diaconus (a) agens de Liguria secunda Italiæ provincia, Mediolanum, tanquam Liguriæ caput, primo loco constituit. Sanè Emodii ævo ita hæc appellatio invaluera, ut frequentissima in illius scriptis occurrat, cum de Civibus nostris, atque adjacentibus populis, sermonem instituit. Unam propono D Epiphaniū vitam ab ipso contextam, in qua per multa de Mediolanensi ac Ticinensi Urbe referuntur, eas autem promiscuè semper

Li-

(a) *De Gestis Langobard. lib. 2. cap. 15.*

Liguriam nominat. *Interea apud Ricimerem Patricium, Mediolani ea tempestate residentem, fit collectio Ligurum nobilitatis.* Cùm Epiphanius Ticinensis Episcopus Romam proficiscitur, ait nunciatum esse studio legationis Episcopum venisse Liguriæ; cùm idem Epiphanius accepto ab Anthemio Fidei sacramento Roma discedit, statim subjungit, *festinat ad Liguriam reverti;* Cùm iterum ad Nepotem destinatur, repetit, *evocantur ad consilium Liguriæ luminæ.* Prolixus nimium fuerim, si loca omnia relegere velim, ubi Ennodius hanc vocem usurpat, ut has designet regiones. Id solummodo adnotandum censeo, dilucidè ex his omnibus colligi, receptissimum illa ætate apud nos fuisse hujuscemodi nomen, adè ut Sismundus illo eodem utatur in commentariis suis; quibus Ennodium illustrat; Ad verbum siquidem *Modoëtia*, quod in ejusdem epistolis legitur, explicationem hanc subdit: *Modoëtia, quod notum est Liguriæ Oppidum non procul à Mediolano.* Quæ cùm ita sint, quo jure, quæso, ob solam Liguris vocem Januensi Provinciæ tam intrepidè & constanter Arator adscribitur? Nullum huc usque documentum productum est, quo vel ejusdem fa-
mi-

milia in his regionibus florens, aut gestum munus, vel leve etiam habitum ibidem incolatus vestigium indicetur; nulla Urbs, aut Vicus vastæ hujus ditionis designatur, qui prodeuntem illum in lucem exceperit. Hoc unicum tam eximii honoris Januensibus afferendi argumentum; quod *Ligur* dicatur. At vox ista, ut vidimus, ambigua est; sique temporum illorum in ea usurpanda morem, ac quæ Ennodius ad nos transmisit de Aratoris vita sedulo perpendamus, verosimilius Mediolanensem Urbem connotare intelligemus. Scribit enim Sanctus Antistes orbatum parentibus Aratorem in ipsis penè vitæ primordiis, susceptum fuisse in peculiarem tutelam à Laurentio Mediolani Archiepiscopo tanta sedulitate, ut gratiosa dicenda foret calamitas, cum „ per felicitæ naturæ damna, ut ipse ait (a); communis Pater „ & Episcopus factus esset proprius; Ille „ afflictorum consolatio, jejunorum cibus, cæcorum oculus, pes claudorum, „ tot pietatis suæ species, tot misericordiarum gradus, ad hujus convertit „ personæ profectum, & illud Domini „ Lau-

(a) In Dictione, quando Arator Auditorium ingressus est.

„ Laurentii , quod Mundi necessitatibus
 „ succurrit ingenium, in ministerio hujus
 „ exercetur infantuli . Quis autem non
 videt, cum adeò teneræ ætatis foret Ara-
 tor; cum ei dicatur factus proprius Pater,
 qui jam officio pastoralis dignitatis Pater
 erat communis , congruentissimè inferri
 natalem quoque domum eidem hinc obti-
 gisse ? Innuitur siquidem nonnihil invi-
 diæ cæteris hujus Metropolis incolis in-
 nasci potuisse, cum quæ distribui per om-
 nes cives debuerat Episcopalis sollicitudo,
 in hunc unum quodammodo colligeretur.
 Præterea, quæ de illius studiis narrantur,
 universa ad hanc pertinent Urbem; à pri-
 mis namque, ut ajunt, unguiculis, quem-
 admòdum ea vox *Adolescentuli* sæpius ab
 Ennodio repetita manifestè significat, Me-
 diolani literis institutus, constanti labore
 iisdem perdiscendis tandiu ibidem perdu-
 ravit, donec ad laudem proveheretur. Id
 enim testatur duplex Præfatio ab Enno-
 dio habita, & cum Deuterii Mediolanen-
 sis Magistri disciplina traderetur, & cum
 eruditi ingenii specimen daret, publicam-
 que laudem, novi honoris incremento,
 susciperet. Denique extemporaneum car-
 men ab Ennodio compactum *in Natalem*

E

In-

Infantis Aratoris haud spernendum indicium est non solum infantiam suam nostra in Urbe transegisse Aratorem, sed natali quoque luce hinc fuisse donatum. Jam vero his omnibus, quæ coævi tantique Scriptoris testimonio constant, ad æquam lancem revocatis, judicet Lector, an ita facile abeundum sit in eorum sententiam, qui unica *Liguris* voce innixi, decus hoc Genuensi Republicæ addicunt, nullo habito discrimine ætatum, in quibus Liguriæ denominatio nostram quoque provinciam, tanquam præcipuam sui partem, complectebatur. Porro Sirmundus, magni apud eruditos nominis, non obscure nobis patrocinari videtur; postquam enim in commentariis ad novum librum *Epistolarum Ennodii, Athalarici, Regis* testimonio (a), *Aratorem*, ait, *Ligurem patriâ fuisse, faciendo patre natum, atque in Liguria ipsa eruditum*, Dictionem Ennodii, quæ ad illum pertinet, illustrans, hæc subdit. „ Dictio hæc tota nunc primò in lucem edita est, scripta in gratiam Aratoris, cum Deuterii Grammatici Mediolani disciplinæ traderetur; Mediolani inquam, quia, ut ad *Epistolas*

(a) Lib. 8. *Variar. Epist.* 12. „ ob-

„ observatum est, Arator extra Liguriam
 „ non studuit; Si itaque, Sirmundo ipso
 monente, ad Urbem Mediolanensem con-
 trahenda est vox Liguriæ, cum Aratoris
 innuitur institutio, cur non etiam cum
 patriâ Ligur asseritur? Eodem siquidem
 contextu utrumque pronunciat, nec quic-
 quam affert discriminis, ut diversimode
 unum ab altero percipi debeat, quemad-
 modum in antiquissimi Scriptoris illustra-
 tore necessariam erat, ne vel lectores de-
 ciperet, vel ipse aut negligentia, aut
 ignorantia notâ inspergeretur. Equidem
 Puricellus tanti fecit hanc Sirmundi ad-
 notationem, ut nec dubitandum censue-
 rit de huiusmodi gloria nobis securè vin-
 dicata; quocirca ejusdem verbis relatis,
 ita profequitur; *inde Aratorem intelliga-
 mus Poëtam fuisse sacrum, ac nostræ Urbis
 decus gloriandum, quippe Civitate Medio-
 lanensem.*

Reliquum nunc est, ut de Eanodio quo-
 que pauca subjiciam, cum ad historiam
 literariam exornandam non modicè confe-
 rat celebrium virorum præstantia, qui aut
 in Urbe nostra anteaetis seculis cultum
 studiorum auxere, aut ibidem progeniti,
 singulari doctrinæ laude, famam nomen-

que illustre apud exteros , non tam sibi,
quàm patriæ pepererunt. Qua eloquentiæ
ubertate, aut multiplicis eruditionis com-
mendatione præstaret Ennodius , non va-
cat ex veterum , aut recentium scriptis
referre. Id unum recitare satis erit, quod,
in ejusdem vita operibus prævia, compen-
diaria laude collegit Sirmundus . „ Eâ,
„ inquit, ingenii famâ floruit & doctrinæ,
„ ut non solum in pretio essent, quæ sua
„ sponte scriberet, sed amicorum quoque,
„ quos impensissimè coluit, rogatu, in
„ dictandis aliorum nomine orationibus,
„ epistolis, epitaphiis, ac diversarum re-
„ rum epigrammatis, assiduam operam
„ dare cogeretur. Quo in genere multa
„ sanè ad gloriam Ennodii illustria fue-
„ runt, sed nihil illustrius Apologetico
„ & Panegyrico, quorum altero Theodo-
„ ricum Regem publicè laudavit, altero
„ Symmachi Papæ, Synodique Romanæ
„ causam tanta cum approbatione defen-
„ dit, ut à Synodo universa honorificen-
„ tissimo Elogio decretoque ornatus sit.
Hunc autem, si Civem nostrum, patriâ-
que Mediolanensem affirmavero, non lon-
gè à vero me aberraturum existimo. Præ-
cipua Scriptorum pars, qui aut de sacris
au-

Auctoribus, aut de Ticinenſi Eccleſia, cui ille plurium annorum curriculo Diaconus primò inſerviit, dein Epicoſopus ſanctiſſimè præfuit, natione Gallum paſſim teſtatur; ſique hoc nomine progenies tantummodo, vetuſtaque nobilium Majorum ſeries indicetur, utique lubens aſſentior; id enim præclara teſtificatione ipſemet Ennodius pluribi profitetur, ut proinde mirer Spel- tam ſcripſiſſe, quòd ille à *Juvenalium* ſtirpe, qui *Juvenatio*, Oppido Langobardiaz, nomen dedere, ſanguinem derivaverit. Attamen hoc etiam citra dubium ſtatuto, non ita facilè quiſpiam evincet, aut Arelate, ut quidam tradunt, aut alibi in Gallia natale Ennodio ſolum obtigſſe. Dupinius in Eccleſiaſtica Bibliotheca gallicè ſcripta, gallicam eidem progeniem aſſignans, in Italia nihilominus natum aper- tiſſimè ſcribit. Sirmundus verò Ennodii vitam evulgans in eam ſententiam ſe pro- pendere aſſeverat, quòd tam illuſtrium natalium gloria Urbi Mediolanenſi conti- gerit; ita enim paulò poſt initium inquit:
 „ An in Gallia, hoc eſt Arelate, unde illi
 „ origo, & quam dulcem ſedem vocat,
 „ an, quod potiùs reor, in Liguria Me-
 „ diolani natus ſit, incertum reliquit.

„*Mediolani certè à puero sedem habuit. In adnotationibus verò ad Eucharisticon de vita sua ab Ennodio conscriptum, ejusdem incolatus locum designat asserens, apud sacram Ædem B. Victoris Martyris Mediolanensem Ennodio domum & sedem constituisse. Nec parvi faciendam reor tanti Scriptoris auctoritatem; cum ipse exactiore, quàm nemo unquam, cura tum scripta, tum quidquid ad Ennodium spectat, evulgaverit, & præterea Gallus etiam genere sit; quo circa, si nationis suæ amore minimè occupatus, hoc decus Urbi nostræ libentiùs indulget, nonnisi ex solidioribus indiciis ab Ennodii lucubrationibus gestisque collectis, ad favorabilem nobis sententiam suam depromendam adactum fuisse, nemo non affirmabit. Sanè tam multa sunt, quæ Ennodius celebrat de hac Urbe nostra Mediolanensi, ut prorsus Civem addictissimum patriæ suæ exorandæ, ac in ea degentem se prædat. Duodecim Archiepiscopis, à S. Ambrosio usque ad Theodorum, elogia metro contexit; Laurentium Archiepiscopum plena oratione commendat; resecta Tempia, Principem Ecclesiam ornamentis auctam, Baptistaria eleganti hinc opere extracta Epi-*

gram-

grammatis laudat ; studia commemorat ; præsensque nobilibus pueris , vel cum gymnasia ingrediuntur , vel cum publicum doctrinæ specimen præbent , eloquio incitat , aut encomiis prosequitur ; Quid præclarius ad comprobandum , quod de patrio ejus solo conjectavit Sirmundus ? A Mediolanensi Urbe profectum Ennodium cum ad Brigantiatas transmisit , idem testatur in adnotationibus ad illius Itineris narrationem adjectis ; A Boëtio quamdam Domum , penitus ferme neglectam ac collabentem , in Civitate Mediolanensi deprecans Ennodius ipse , jus aliquod paternæ hæreditatis in argumentum proponit , scribens (a) *Iustum est enim , ut parentes (idest consanguinei) vestri habeant , quod de patrimonii mole descendit . Sed nihil validius censuerim , ut apud nos genitum Ennodium credamus , quàm Dictionem ab illo habitam , cum post Synodum Palmarum anno DH. Romæ à Symmaco celebratam , de suo reditu lætaretur ; Eam namque ita exorditur : „ Amica est homini ad genitale solum revertenti semper hilaritas , dum motus quoscumque ei peregrinanti mens anxia peperit , quasi*

(a) Epist. 1. lib. 8. E 4 „ præ-

» præfinitos, & Cœlo gravante dispositos
 » se evasisse confidit. Debetur ergo vox
 » serena lætitiæ, ne muta gaudia mœro-
 » ris imaginem sortiantur &c. Genitale
 itaque Ennodio erat hoc solum; neque
 enim in Gallias properasse, cum Roma
 tunc rediit, temerè affirmaturum quem-
 piam existimo. Quod cavillationi alicui
 locum recludere posset, testimonium est
 Ennodii ipsius à me superius relatum, quo
 Mediolanensibus studiis Virgilium vindi-
 care contendi. Ut quid enim Cives allo-
 quens nostros, *Maro vester* dixisset, si in
 eadem Urbe genitus, suam quoque hanc
 gloriam jure natalium facere potuisset?
 At facilè nodus exsolvitur, si, quod jam
 ante monuimus, recolatur, avitam nem-
 pe stirpem Ennodii gallicum venis illius
 sanguinem indidisse, ac proinde minimè
 sibi arrogatum ab ipso decus, quod Me-
 diolanensibus, vetusto à tempore seriem
 Majorum in hac Urbe trahentibus, pecu-
 liare fuisse quisque perspiciet.

Claudio hunc paragraphum insigni Elo-
 gio, quo Athalaricus Gothorum & Italiae
 Rex Mediolanensia gymnasia, sua ætate
 florentia, adeò commendat, ut cum Ro-
 manis studiis de palma certare potuisse,
 nec

nec Tullianæ Eloquentiæ seculis invidisse
 testetur . Extat præclarissima hujus regii
 Encomii memoria in Operibus Cassiodorii,
 epistola XII. libri octavi variarum . In ea
 siquidem instituens Athalaricus Aratorem,
 Comitem Domesticarum, postquam illum
 appellavit *literarum peritissimum, doctissi-*
imum, & talem, qui parem in studiis non ha-
beret, tandem hæc subdit : „ Romanum
 „ eloquium non suis Regionibus inveni-
 „ sti, & ibi te Tulliana lectio disertum
 „ reddidit, ubi quondam gallica lingua
 „ resonavit . Ubi sunt, qui literas latinas
 „ Romæ, non etiam alibi, asserunt esse
 „ discendas ? Evaserat Cæcilius pondus
 „ verecundiæ, si hunc provectum secula
 „ priora genuissent ; soluta est quippe vis
 „ illa sententiæ : mittit & Liguria Tul-
 „ lios suos . Hæc autem, quis non intel-
 ligat ad Mediolanum pertinere, ubi cer-
 to certius ab Aratore literarium peractum
 curriculum superius ostendimus ? Addo,
 illis verbis, *ubi quondam gallica lingua re-*
sonavit satis superque indicari Galliam ci-
 salpinam, cujus caput erat Mediolanum ;
 quin immo in Cæcilio, ab Athalarico Re-
 ge memorato, Civitas hæc nostra apertis-
 simè designatur ; Is enim est Cæcilius, cui

Sta-

Statij cognomentum accessit, ex servili nomine, quod antea gerebat, ut auctor est Gellius, Scriptorque celeberrimus Comædiarum, primas in eo diceadi genere laudes à priscis obtinuit, ut tradit Calchus (a), qui notum epigramma Volcattii Sedigiti decem Poëtas judicantis recitat :

Cæcilio palmam statuo de Comico;

Plautus secundus facile exuperat ceteros.
 Quod verò insignis hic auctor patriam fuerit Mediolanensis, non tam Scriptores omnes, qui de rebus nostris egere, unanimes referunt, sed Eusebius ipse, quarti seculi Scriptor, id à Majoribus traditum in Chronicis (b) narrat. Hinc facile Athalarici Epistolæ sensum assequi licebit, cur *Cæcilius evasisset verecundia pondus, si hunc pro-vectum, nempe Aratorem, priora secula genuissent*. Cum enim ille minimè passus sit in patria erudiri, sed ad Romana studia excolenda contenderit, pudore quodam onerasse Mediolanum videbatur, ac si penuria Institutorum laboraret, nec paria Romæ magnis elaborandis viris hic gymnasia flourerent, in quibus tamen eruditus

Ara-

(a) *Hist. patriæ ad an. M. 3859.*

(b) *Olympiade 150.*

Arator tantam doctrinæ messem collegerat, ut nemini literariæ præstantiæ laude concederet. Hoc itaque tam egregii discipuli exemplo Mediolanensibus Lyceis antiqua restituebatur gloria, ad quam posteris commendandam vix mihi persuadeo præclarius aliquid regali hoc testimonio desiderandum relinqui.

Addere liceat ex eodem Rege Athalarico, Jurisprudentiam, quæ primis usque à seculis Mediolani floruit, ut C. Albutius Silo apud Svetonium, causas in hac Urbe agens sub L. Pisone Proconsule, & Salvius Julianus, Avunculus Didii Juliani Imperatoris, ac celeberrimus Jurisconsultus Mediolanensis, ab Ælio Spartiano (a) relatatus, abundè testantur, ea etiam ætate apud nos egregiè excultam fuisse. Extat siquidem in Cassiodorio, libro VIII. Variarum Epistola ejusdem Regis XIX. qua promovens è Quæstura ad Senatoriam dignitatem quendam Præclarum virum, inter cætera laudum genera, quibus illum exornat, id etiam commemorat, quòd eo Patre genitus esset, qui in patrocinandis Mediolani causis insignem sibi famam comparasset, inquiens: *origo ejus hæreditarias sibi*

(a) *In vita Didii Juliani sub initium.*

sibi literas vendicavit, cujus Pater ita in Mediolanensi Foro resplenduit, ut æterno fructu è Tulliano cespite pallalaret. An autem ad instituendos in ea facultate juvenes publica hinc paterent gymnasia, silentibus antiquis historiis, conjectare quidem, sed affirmare non ausim.

*Literarum per Italiam clades miserrima
sub postremis Gothis Regibus,
ac Langobardis.*

C A P. VI.

HUc usque, ut ita dicam, triumphalem literarum ætatem exegimus; nunc ad ea secula progrediendum est, quæ fœda incitiæ caligine obsita, nonnisi horrorem clademque miseram liberalium disciplinarum spirant; cum enim Gothis Italico imperio potitis, sola in pretio foret militaris ferocia, exosæ literæ solum vertere coactæ sunt, totâque propemodum Italiâ migrare. Iisdem enim barbara Gens ista aded infensa fuit, ut veluti cum hostibus bellicæ virtutis pugnaret; fallax siquidem Gothos opinio invaserat, illarum institutione animos frangi, nec distri-

stringendis ensibus pares esse, qui calamum studiosius tractarent. Celebre est Amalafuntæ factum, quod Procopius in hunc modum narrat: „ Filium (Atalaricum) ad Romanorum Principum vitam, & mores institui voluit, adegitque ludum literarium frequentare. Eundem ad tres viros applicuit, è senioribus Gothicis delectos, quos omnium intelligentissimos ac moderatissimos noverat. Hæc Gothicis minimè placebant, more magis barbâro ab Atalarico gubernari volentibus, quò licentiùs injurias imponebant subditis. Aliquando mater cum in cubiculo peccantem deprehendisset, colaphum illi infregit, is verò flens se inde proripuit in andronitidem. Tum Gothi, in quos incidit, excandescere, in Amalafuntam convicia jacere, & affirmare eò spectare ejus consilia, ut morte quamprimum deleret filium, & alteri viro nupta, cum eo Gothicis atque Italis imperaret. Subinde collecti spectatissimi quique Amalafuntam adeunt, & queruntur, nec honestè Regem, nec commodè sibi educari; literas à fortitudine longè esse disjunctas, traditamque à senibus institutionem, in timidi-

„ ta-

„ tatem, & animi humilitatem plerum-
 „ que verti: itaque oportere, ut in re
 „ bellica futurus animosus, gloriâque in-
 „ signis, amoto Doctorum metu, armis
 „ exerceatur. Theodericum allegant num-
 „ quam passum Gothorum liberos ad lu-
 „ dimagistros mitti; cum diceret omni-
 „ bus, eos numquam hastam aut gladium
 „ despecturos mente intrepida, si scuti-
 „ cam tremuissent. Subjiciunt, debere
 „ ipsam reputare cum animo, ereptum
 „ sibi fato Theodericum, postquam tot
 „ potitus provinciis, regnumque alienum
 „ adeptus esset, quamvis literas, ne tan-
 „ tillum quidem, auribus admisisset. Er-
 „ go, inquiunt, hos, Domina, Pædago-
 „ gos in præsentis valere jube, & Atalarico
 „ Convictores aliquot æquales adhibe,
 „ qui ætate cum ipso florentes ad gene-
 „ rosè & more barbaro regnandum im-
 „ pellant.

Verum quidem est, etiam evulgata in-
 ter Gothos aspera feraque hac lege, mi-
 nimè factum esse, ut saltem sub primis
 eorundem Regibus, Italiæ imperantibus,
 literæ nostræ immitius tractarentur. Theo-
 doricum siquidem licet rudem obdura-
 tumque militari solummodo disciplina,

ut

ut ex Procopio audivimus, impense tamen coluisse liberales artes ac studia, illisque manus amicas porrexisse, ut vividius erigerentur, testis est Ennodius, qui Paegyrici sermonis sui partem hanc non ultimam facit, atque ista, variis abrupta intervallis, sparsim commendat. „ Par
 „ fuit etiam, ut Eloquentiam laudis præ-
 „ miis incitares Debeant tibi veng-
 „ randa studia, quod loquuntur
 „ Amaverunt Præcessores tui incitiam,
 „ quia nunquam laudanda gesserunt. Vi-
 „ de divitias seculi tui! Tunc vix Fora
 „ habuere perfectos, nunc Ecclesia diri-
 „ git laudatorem. Erat enim tunc tem-
 „ poris Ennodius jam Ecclesiastico ordini
 „ adscriptus. Athalaricus verò præclaro
 „ quoque edicto cavuit, ut non tam honos,
 „ quàm stipendia literis præstarentur. Indi-
 „ xit enim Senatui Romano, ut Scientia-
 „ rum Institutoribus publico ære statuta
 „ merces exsolveretur. Temperare non va-
 „ leo, quin aliqua seligam ex regio hujus-
 „ modi præcepto quod in Cassiodorio (a)
 „ legitur, hinc recitanda; cùm mirum admo-
 „ dum sit, tantum erga bonas artes amorem
 „ viguisse in Principe pessimè instituto, me-

rea-

(a) *Lib. 9. Variar. Epist. 21.*

reaturque id proponi in exemplum cæteris omnibus Principibus in meliorem sortem educatis, ut ad rei literariæ gloriam augendam, præstandumque doctis viris patrociniū incendantur. Ait itaque paulò post initium: *Cùm manifestum sit, præmium artes nutrire, nefas judicavimus Doctoribus adolescentium aliquid subtrahi, qui sunt potiùs ad gloriosa studia per commodarum augmenta provocandi; & post pauca. Qua de re P. C. hanc vobis curam, hanc auctoritatem propria divinitate largimur, ut Successor Scholæ liberalium literarum, tam Grammaticus, quàm Orator, nec non & Juris expositor, commoda sui Decessoris ab eis, quorum interest, sinè aliqua diminutione percipiat. Subjungit deinde: Nam si opes nostras Scenicis, pro populi oblectatione largimur, & ea studiosissimè consequuntur, qui ad eò necessarii non habentur, quanto magis illis sinè dilatione præhendè sunt, per quos & honesti mores proveniunt, & Palatio nostro facunda nutriuntur ingenia? Demum præscribens etiam quodlibet semestri solutioni stipendiorum, ne cogatur de alieno pendere fastidio, cui piaculum est vel horarum aliquo vacasse momento, concludit, id boni inde eventurum, ut uni solitudini inhæ-*

inherentes toto vigore animi ad bonarum artium studia transferantur.

Sperandum erat sibi Athalarici successore Theodato feliciter literarum imperium. De illius siquidem electione in Regem Italiae scribens Amalafunta Regina ad Senatum Romanum, postquam generis claritatem ex Amulorum stirpe deductam commemoravit, novi Regis merita sic prosequitur: (a) „ Accessit his bonis „ desiderabilis eruditio literarum, quae „ naturam laudabilem eximie reddit or- „ natam. Ibi prudens invenit unde sa- „ pientior fiat; ibi bellator reperit unde „ animi virtute roboretur; inde Princeps „ accipit quemadmodum populos sub „ æqualitate componat, nec aliqua in „ Mundo potest esse fortuna, quam lite- „ rarum non augeat gloriosa notitia. Ac- „ cipite quod majus generalitatis vota „ meruerunt. Princeps vester etiam Ec- „ clesiasticis est literis eruditus. Sed om- „ nium vota sefellit non tam regno iniquus Princeps, quam Amalafuntæ ipsi, à qua regnum acceperat, eadem prius in exilium actâ, dein ingratiſſimo scelere è vi- vis ereptâ. Idque in causa fuit, ut unâ

F

cum

(a) *Ibid. lib. 10. epist. 3.*

cum publica Italiae tranquillitate, literarum quoque felicitas, pessimis confictata eventibus, in extremam propemodum ruinam prolaberetur. Cum enim Justinianus Imperator de tam protervo crimine, in amicam sibi optimamque Reginam commisso, justam moliretur vindictam, exercitum e Græcia in Italiam traduxit contra Theodatum, tantusque fuit longi fervidique belli furor, ut omnia cædibus, incendiis, rapinisque convolverentur. Mediolanum quoque sub Vitige, Theodati successore, tanta clade afflictum est, ut violata à Gothis deditiois lege, lugere debuerit direpta mœnia, domos incensas, quodque horribilius est, trecenta hominum millia unica cæde absumpta, præter foeminas in pudendam servitutem Burgundionibus datas. Extenuare quidem nititur Calchus, alique hujus amplitudinem cladis, eam ad triginta Civium solummodo millia contrahentes, sed prorsus contra Procopii fidem, qui eo seculo vivens, degenisque in Italia, patentibus verbis numerum illum expressit. Porrò in hujusmodi nostræ Urbis vastitate quis esse poterat cultus scientiarum, cum habitatoribus viduata, & dejectis solo ædificiis vix
repa-

reparando excidio sufficeret, nec nisi prolixi temporis beneficio ad pristinam resflescere gloriam valeret? Hinc est, quod nulla turbidi illius ævi memoria de gymnasiis studiisque Mediolanensibus ad nos permeavit: sed eodem quoque silentio premuntur cætera, quæ per Italiam celebrabantur, Lycea; præcipuè cum nulla quoque Scriptorum monumenta, tunc condita, posteritati relicta videamus, obtusis calamis ingeniisque à militum ferro, quod, variâ inter Gothos Græcosque belli fortunâ, omnes Urbes pervagabatur.

Nec pacatior fuit sub Regibus Langobardis Literarum conditio. Barbarâ siquidem direptione Italiam lacerantes, tanta incitiæ caliginè laborabant, ut ne ullam quidem usque ad Rotharim scriptam legem novissent. Rotharis verò, qui primus ad castigatioris vitæ regulas indomitam gentis illius licentiam promulgatis legibus revocavit, aliique postmodum succedentes Reges, cum novo sancito jure commodis fermè omnibus humani commercii prospicerent, ne apicem quidem de aperiendis gymnasiis, aut fovendis liberalibus disciplinis, regis in edictis protulerunt. Quocirca tanta ignorantiae la-

bes Italiam occupavit, ut ipsa etiam familiarum cognomina didicerentur; sique aliquis Latini sermonis Artiumque liberalium cultus apud Monachos Episcoposque, erudiendæ ad sacras literas juventuti Scholas aperientes, viguit, ut Thomafinius pluribus exemplis ac Canonum auctoritate probat, (a) ea verborum barbarie infuscata omnia conspiciamus, ut extincta propemodum dici possit rudibus hisce seculis Romanæ eloquentiæ elegantia & decus Hujusmodi impoliti scabrosique styli exemplum habemus in vetustissimo carmine *De laudibus Mediolani*, quod Liutprandi Langobardorum Regis ævo compactum censuit Clariss. Muratorius, inseruitque insigni Operi Rerum Italicarum Tomo II. Parte II. Neque verò nostra hæc tantummodo calamitas fuit. In Gallias quoque penetrasse testis est Monachus Engolismensis in Vita Caroli Magni ad annum DCCLXXXVII., qui literarum studia priscis temporibus ibidem vigentia omnino excidisse tradit, inquiens: *Ante ipsum Dominum Carolum Regem in Gallia nullum fuerat studium liberalium Artium.*

De-

(a) *De antiqua & nova Ecclesiæ disciplina part. 2. lib. 1. cap. 92.*

Debemus itaque Maximo huic Cæsari non tam Occidentalis Imperii, quam studiorum restaurationem. Conditis siquidem varii generis Scholis, Episcopali, Monastica, Parochiali, & Palatina, prioris incitiae ruditatem absterfit; non id tamen effecit, ut pristinus nitor literis redderetur. Quin immo credi potest, in Italia saltem vix incoepisse illas sub Carolo è cœnoso ignorantiae pulvere caput erigere; in Additamenti siquidem ad Leges sive Capitularia Lotharii I., quæ ex codice MS. Mutinensi eruit præclarissimus Muratorius, ac Palatinæ Rerum Italicarum collectioni inseruit (a) Cap. VI. *De Doctrina* hæc leguntur: „ De Doctrina verò, quæ ob nimiam incuriam atque ignaviam quorumque Præpositorum cunctis in locis est funditus extincta, placuit ut sicut à nobis constitutum est, ita ab omnibus observetur. Videlicet ut ab his, qui nostra dispositione artem docentes alios, per loca denominata sunt constituti, maximum dent studium, qualiter sibi commissi Scholastici ita proficiant, atque doctrinæ insistant, sicut præsens exposcit necessitas. Periisse tunc tem-

(a) Tom. 1. parte 2. fol. 151.

poris Mediolani studia omnia, id suadere videtur, quod Lotharius in eadem constitutione designans loca, ad quæ proximarum urbium juventus erudienda conflueret hæc statuit: „ Primum in Papiæ con-
 „ veniant ad Dungallum, de Mediola-
 „ no, de Brixia, de Laude, de Ber-
 „ gamo &c. Artem illam, de qua insti-
 tuendos esse Adolescentes in hoc Lotha-
 ri præcepto differitur, Grammaticam tan-
 tummodo fuisse existimat laudatus Mura-
 torius, quamvis fateatur, minimè intelli-
 gendam esse pro arida illa severaque do-
 cendi norma, qua prima pueris elementa
 Latinae linguae traduntur, sed amoeniores
 etiam eloquentiæ ac poëseos regulas com-
 prehendisse. Nihilominus quanta litera-
 rum abjectio ac neglectus censendus est
 à Barbaris in hæc Urbem inductus; si
 quæ melioribus seculis magistra erat libe-
 ralium Disciplinarum finitimis populis,
 ut ex Plinio superius ostendimus, in alie-
 nis gymnasiis disciplinam facere juventu-
 tem suam cogebatur hoc tempore Medio-
 lanensis Metropolis?

Quam

*Quàm citò renasci cœperint Mediolani Literæ
sub Regibus Francis.*

C A P. VII.

NON diu passa est inclyta hæc Civitas, ut ignominiosæ hujus incuriæ notâforderet. Memor siquidem sui, in florentissima hæc mœnia extorres literas revocavit, Scholasque restituit, indignata alteri debere, quàm sibi, liberalium Artium ornamenta. Landolphus junior, à S. Paulo appellatus, qui historiam patriæ collegit Seculo XII. editusque est in prælaudatâ collectione Rerum Italicarum Tomo V., huic firmandæ opinioni fidei suæ auctoritatem suppeditat; loquens enim Capite I. de Presbytero Liprando, celebri sanctoque illius ætatis viro, hæc narrat: *Alterâ die faciens iter suum cum Presbytero Arnaldo Magistro Scholarum Mediolanensi &c. captus est ab hominibus Parmensis Episcopi.* Aderant itaque Mediolani seculo eodem gymnasia, cùmque minimè asserantur tunc primum reclusa, patuere verosimilius superiori etiam ætate. Difficilius est statuere, quarum Scholarum Magister esset Arnaldus. In commentariis meis editis ad hi-

Historiam memorati Landulphi ingenuè professus sum , potuisse hujusmodi Scholam esse ex iis, quas antiquitus ad pueros Clericosque juniores erudiendos, in Cathedralibus præcipuè Ecclesiis, Sacri Canonnes sancivere, ut Thomasius loco citato pluribus docet. Eas autem in Metropolitana nostra Ecclesia tunc temporis extitisse, dubitare non sinit Beroldus Seculi XII. Scriptor, qui de Ambrosianis Cœremoniis permulta adhuc inedita conscripsit. Attamen cum viderim diversimodè Landulphi textum exhiberi à Puricello, diligentissimo antiquitatum indagatore, illiusque verba paulò ante à me recitata, in hunc modum referri ex aliis Manuscriptis, cum Presbytero Arnaldo, Magistro Scholarum Mediolanensium, in eam sententiam concessi, ut crederem revixisse in hac Urbe Scholam Palatinam, à S. Ambrosii tempore jam celebrem, pro qua, ut olim, statuta fuissent publica auctoritate Magistris stipendia. Et sanè quanto attentius perpendo absolutam illam Scholarum Mediolanensium appellationem, tanto constantius obfirmor in eadem conjectura, quòd ære publico docendi ibidem munus exerceretur; præcipuè cum ante & post hæc

tem-

tempora notum jam sit, perduravisse in Urbe nostra nobilem eam consuetudinem, ut ex communibus Civium impensis publicum hoc commodum literis præstaretur; aliunde verò, si Ecclesiasticæ fuissent, non eas tam libero vocabulo *Mediolanenses*, sed *Mediolanensis Ecclesiæ* appellasset Landulphus. Accedit, quòd eodem Se- culo non Mediolani tantum, sed in provincia quoque frequentia patebant gymnasia. Beatus enim Andreas Monachus, ætate illa vivens, dum Vitam S. Arialdi, à Puricello vulgatam, describit, Capite II. hæc narrat, *Scholis diligenter eousque tradunt (Arialdum) quousque Provinciales Magistri, qui eum possent instruere, deficiunt.* Cur ergo credi possit defuisse Metropoli Urbi ornamentum literarum, quarum Magisterio Oppida vicique subditi ditabantur? Verum quidem est, altiorum fortasse Scientiarum publicam institutionem nondum apud nos eo seculo restitutam fuisse, atque in hoc sensu accipiendam censuerim, quæ Andreas Alciatus, in Vita ejusdem S. Arialdi apud Puricellum, (a) scripta de Italicis gymnasiis reliquit; ait enim: „ Dedit ergo ille operam omnibus libe-

„ rali-

(a) *Lib. I. Vitæ S. Arialdi cap. 12, num. 12.*

„ raliſſimis ſtudiis, in quibus, ut tempora
 „ erant, multum profecit. Perierant enim
 „ ea tempeſtate, & aſſiduis bellorum tū-
 „ multibus, & ira Dei bonæ literæ, nul-
 „ laque gymnafia omnem per Italiam ha-
 „ bebantur. Quapropter in Galliam ad
 „ Pariſiorum Academiam ſe contulit.

Idem ſub initium quoque ſæculi ſubſe-
 quentis contigiffe adverto in hiſtoria lau-
 danti Landulphi (a); teſtatur enim de ſe
 ipſo, quòd unà cum Olrico Vicedomino,
 & Anſelmo de Pufferla, utriſque poſtmo-
 dum Mediolani Archiepiſcopis, profectus
 ſit Laudunum ad præcipuum Magiſtrum
 Anſelmum, qui publicè ibidem Theolo-
 giam docebat, claruſque ſcriptis & egre-
 giis diſcipulis obiit anno MCXVII. ut Pa-
 gius contendit ad annum illum. Id tamén
 haud officit, quin excuſſo barbararum na-
 tionum jugo reviviſcere ſtatim cœperint
 ſtudia Mediolanenſia, Humaniorum ſal-
 tem literarum publico magiſterio, ac poſt-
 modum quaſi per gradus ad eum ſplendi-
 dæ gloriæ apicem contenderint, in quem
 poſtmodum ſurrexere.

Quod attinet ad reliquas liberales di-
 ſciplinas, Galvaneus Flamma Scriptor ſæ-
 culi

(a) Cap. 17.

seculi XIV. in Chronicis Majoribus, quæ
 manuscripta in Ambrosiana Bibliotheca
 asservantur, refert (a) ex libro *de gestis*
Archiepiscoporum, quod in latere aquilona-
 ri hyemalis Ecclesiæ essent Scholæ Philo-
 sophorum, Rhetorum, Astrologorum, &
 omnium ferè artium ac scientiarum, quæ
 longa Archiepiscoporum consuetudine ex
 Ecclesiæ stipendiis sustentabantur. Sed
 cum annum minimè signet, arbitrabitur
 quispiam ad prima illa fortasse tempora
 referendum id esse, quibus nondum in
 Italia furente barbarie, tranquillæ in Ur-
 be nostra literæ versabantur. Scriptorem
 tamen seculi XI. habemus, qui, saltem
 pro Clericis, nobiliorum hujusmodi stu-
 diorum instauratum magisterium, deleto
 Barbarorum regno, testatur. Is est Lan-
 dulphus, Senior appellatus, ac primò in
 lucem editus inter Rerum Italicarum Scri-
 ptores IV. Volumine, qui Ordinationes
 Ambrosianæ Ecclesiæ describens (b), *que*
usque ad exitum D. Heriberti (obiit Archie-
 piscopus iste Mediolanensis anno MXLV.)
mirè constitutæ fuerunt, ac nitidè permanse-
runt, hæc de studiis tradit: „ In atrio in-

„ te-

(a) Num. 162.

(b) Lib. II. cap. 35. fol. 93.

„ teriori (Ecclesiæ Majoris), quod erat
 „ à latere portæ respicientis ad Aquilo-
 „ nem, Philosophorum scholæ, diversarum
 „ artium peritiam habentium, ubi
 „ urbani, & extranei Clerici Philosophiæ
 „ doctrinis studiosè imbuebantur, erant
 „ duæ, in quibus, ut Clerici, qui exerci-
 „ tiis tradebantur, curiosè docerentur,
 „ longa temporum ordinatione, Archie-
 „ piscoporum antecedentium stipendiis,
 „ à Camerariis illius Archiepiscopi, qui
 „ tunc in tempore erat, annuatim earum
 „ Magistris donatis, ipse Præsul multo-
 „ ties adveniens sæculi sollicitudines, à
 „ quibus gravabatur, à se depellebat, ac
 „ Magistros & Scholares in studiis adhor-
 „ tans, in palatiis se se demum recipie-
 „ bat Ambrosiacis. Itaque, cum Auctor
 „ iste, nondum expleto eo sæculo scribens,
 „ asserat inviolata hæc perdurasse usque ad
 „ obitum Heriberti Archiepiscopi, eaque
 „ longævo antecedentium Præfulum insti-
 „ tuto in Ambrosianam Ecclesiam inducta
 „ fuisse, manifestè inferre possumus, statim
 „ ac respirare licuit à rudi bellicosorum Prin-
 „ cipum dominatù, nihil religiosius Medeo-
 „ lanenses curasse, quàm ut nobilium disci-
 „ plinarum cultus apud nos refloresceret,
 „ cho-

chorum ducentibus Archiepiscopis, qui Clero erudiendo, ac primævis renovandis studiis liberales sumptus erogavere.

Historiam certè tractari cœptam Mediolani seculo IX. vel X. docet Opusculum *de Sita Civitatis Mediolanensis*, deque primis Ecclesiæ nostræ Archiepiscopis, quod iis temporibus fuisse conscriptum ex validis conjecturis colligit Muratorius in præfatione ad idem Opusculum vulgatum in Collectione sæpius laudata (a). Increbuit inde hoc studium seculo subsequenti, in quo eadem Collectio tres rerum nostrarum Historicos, Landulphum seniore, junioremque, ac Arnulphum publica luce primùm donavit (b). Jurisprudentiam quoque celeberrimè per ea tempora jam excultam evincit Clariss. Johannes Sitonius de Scotia, qui in Chronicis Collegii nobilium Jurisperitorum Mediolani, varia superiorum ætatum vestigia eruditè relegens, tandem seculo XII. insignium ejusdem Collegii virorum catalogum exorditur. De pœtica arte seculo XIII. in hac Urbe florente non ignobile specimen nobis exhibet libellus *de Vita Scholastica* edi-

tus

(a) Tom. 1. part. 2.

(b) Tom. 4. C. 5.

tus Venetiis anno MDVII. , & carmine elegiaco scriptus à Fratre Bonvicino de Ripa Mediolanensi, Tertij Ordinis Humiliatorum, in quo regulas discendi docendique discipulis ac Magistris præscribit. Hunc eundem auctorem exarasse anno MCCLXXXVIII. Chronica quædam de *Magnalibus Civitatis Mediolani*, quæ in præfens desiderantur, Galvaneus Flamma (a) testatur, qui ex illis plura in historiam suam traduxit. Erycius autem Puteanus illustre elogium intexuit huic viro, quem ipse *Rivium* appellat, in sua *de Scholis Palatinis* dissertatione inquires: „ Bonvicinus Rivius per noctem illam temporum in Scholis nostris clarus, in Republica potens, qui, si lapidi fides, Xenodochium in Oppido Legnani, hodie pietatis fama superstes, extruxit; qui in hac ipsa Urbe piissimum, & toto Orbe venerabilem ritum, quo ad æris signum, humanæ salutis initium religiosa memoria quotidie recolimus, instituit; denique, qui italicam linguam rudem etiam tunc, & ut ita dicam infantem, stylo & eloquio colere aggressus est, cum ne in Scholis quidem barba-

„ ries

(a) In *Chron. Minor. cap. 326.*

res latinitati pepercisset. Nec modica hæc laus est, quòd aliquid etiam Urbi nostræ debeat nascentis linguæ italicæ pulchritudo. Seriùs Medicinæ Academiam hìc institutam censuit vir egregiè meritis de Medicis Mediolanensibus, quorum historiam italicâ linguâ edidit, Bartholomæus Curtius, qui eandem nonnisi sub annum MCCCLXXVIII. invaluisse tradit. Testem nihilominus habemus memoratum superiùs Bonvicinum de Ripa, qui, Galvaneo referente (a), res sui temporis scribens nonagesimo ante anno, Medicorum numerum, tunc in Civitate Mediolanensi degentium, usque ad CC. profert. Nec admodum disparia sunt, quæ ipsemet Galvaneus Flamma de ætate sua loquens, sub initium videlicet seculi XIV. tradit (b); ait enim: „ Licèt ab antiquo
 „ in hac Civitate fuerit studium genera-
 „ le, nunc etiam sunt in Civitate Docto-
 „ res Jurisperiti, qui publicas Scholas re-
 „ gunt in jure, quos audiunt Scholares
 „ multi. Doctores artis Grammaticæ &
 „ Loycæ sunt plures XV., quorum qui-
 „ libet habet Scholarium multitudinem

„ ma-

(a) *Ibidem.*

(b) *In Chron. Extrav. quæst. 23. n. 87. 88.*

„ magnam. Magistri verò puerorum quan-
 „ tum ad initiales literas sunt plures LXX.
 „ Scriptores librorum sunt numero XL.
 „ Artis Medicinæ professores, & Philoso-
 „ phi nominati, computatis Chymicis,
 „ sunt plures CLXXX. inter quos sunt
 „ plures Salarati per Communitatem,
 „ qui gratis tenentur pauperes medicare;
 vix autem credibile est, fervente tota, ut
 ita dicam, Medicis Urbe, defuisse Aca-
 demias aut Lycea, in quibus ad hanc fre-
 quentiam parandam erudiretur juvenus,
 solamque propemodum Medicinam, tot
 stipatam cultoribus, magisteria Mediola-
 ni desiderasse, quibus cæteræ disciplinæ
 tam largè, ut vidimus, fruebantur. Quid-
 quid tamen sit, non est hujus loci ista mi-
 nutiùs perscrutari. Id certi habemus, in-
 signe Medicorum Collegium, ignota pror-
 sus origine in hac Urbe institutum, & ve-
 tustissimis retro temporibus ad nostram
 usque ætatem, integra semper doctrinæ
 ac nobilitatis laude, viguisse; neque enim
 in hunc Coetum admitti ulli unquam li-
 cuit, nisi quem probata defæcati sangui-
 nis claritas parent faceret obeundis in pu-
 blico Magistratum confessu inelytæ hu-
 jus artis muneribus. Quàm præclaris au-
 tem

tem honoribus, ac privilegiis, summâ Principum benevolentia honestatum sit hoc Collegium, edito typis libello (a) compertum fecit Joh. Baptista Silvaticus, à quo etiam recensentur quamplures confpicui viri tum libris in lucem productis, tum rebus in Patriam optimè gestis, qui ex eodem prodire. Uberiora sunt, quæ prælo jam paravit Cl. Joh. Sitonus, *Chronicon videlicet insignis Collegii Nobilium Medicorum, Equitum, & Comitum inclytæ Civitatis Mediolani ab anno salutis 1288., ad annum 1706., ut ipsemet profitetur in calce alterius voluminis, quod de Nobilissimo J. PP. Mediolanensium Collegio jam vulgavit. Proinde probè intelliget quisque me exsolutum ab onere ista ulterius illustrandi, ne videar, in alienam, ut ajunt, messem falcem immittere.*

G

Vice-

(a) *De Collegio Medicorum Mediolanensium*

*Vicecomitum Principum erga studia
Mediolanensia, Artesque libe-
rales Patrocinium.*

C A P. VIII.

AD ea nunc tempora progredimur, quibus, depulsa dixerim hyeme, præteritæ tum inscitæ, tum ruditatis, florem induere nitorem visæ sunt literæ, novamque veluti in Juventam è longo senio, in quo contabuerant, renovari. Ex quo enim sedatis civilium Factionum tumultibus, per diuturnam annorû seriem Urbem hanc improbè lacerantibus, tranquillæ pacis affulsit ferenitas, ipsæ quoque Scientiæ, Artesque nobiliores, Vicecomitum Principum benignis auspiciis suffultæ, deterfa rubigine, in antiquum splendorem se erigere cœperunt, primaque aviti regni sui in hac Metropoli fundamenta jecere. De Galeatio II. Vicecomite hæc in ejusdem Vita scribit Jovius: „ Delectatus est in
„ toto Vitæ cursu, quum ex bellicis occupationibus, subciviva ocia furaretur,
„ nobilioribus literis, historiisque præsertim, habuitque in honore præstantibus
„ disciplinarum omnium, & nobilium artium

„ tium studiis insignes , ex hisque præci-
 „ puè Franciscum Petrarcam , amœna in-
 „ genii fertilitate florentem , cujus horta-
 „ tu Bibliothecam condiderat . Quantus
 erga literas amor in hoc Principe fovere-
 tur , satis superque testatur Universitas
 Studiorum , ejusdem beneficio exulta om-
 nium ferme nobilium disciplinarum ma-
 gisteriis , qua etiam in præsens Ticinensis
 Civitas fruitur gloriaturque . Hujus Gym-
 nasii historiam edidit superiùs laudatus
 Antonius Gattus , atque in ea recitat pro-
 mulgata omnia decreta non tam à memora-
 to Galeatio , quàm ab ejusdem filio Johan-
 ne , ac Ludovico Maria Sfortia , ut Papien-
 sis Academiæ majestas & cultus augere-
 tur . Proinde verò hæc etiam studiis Me-
 diolanensibus accensenda est , cum à Prin-
 cipibus nostris vel condita , vel exornata ,
 floreat in proxima subditaque Mediolanæ
 Urbe , atque ad nutus & consilia Amplif-
 simi Senatus nostri etiam in præsens re-
 gatur . Galeatio II. id quoque debent stu-
 dia Mediolanensia , quod in hanc Urbem
 Petrarcam , ut ex Jovio vidimus , acciverit ,
 & lumen illud Seculi sui , linguæque La-
 tinæ reparatorem , omnium ætatum enco-
 miis celebrem , nostrum propemodum Ci-

vem effecerit decennii morâ , quam hic
 traduxisse Consilarii Principis titulo insi-
 gnitum Clariss. Muratorius in ejusdem
 Vita confirmat . Pares excelso Genitori
 animos gessit Jo: Galeatius Vicecomes
 Dux I. Mediolani, quem Flavius Blondus
 in descriptione Lombardiæ vocat „ Prin-
 „ cipem regno & imperio potius , quàm
 „ eo Ducatu dignum , cùm propter in-
 „ signes alias virtutes, tum maximè, quia
 „ Doctrina & virtutibus excultos viros
 „ apud se habere, atque extollere curavit .
 Decembrius verò, de quo paulò infra ser-
 mo erit, scribens ad Ducem Gloucestren-
 sem ait, illo felicissimè imperante & quie-
 tam pacem, & studiis honorem, ac virtu-
 ti præcipuè laudem floruisse . Illud præ-
 clarum de Johanne Galeaz Vicecomite
 narrat Hieronymus Borsierius in supple-
 mento Nobilitatis Mediolanensis (a), quòd
 cùm immanem Templi maximi molem me-
 ditaretur, qua usque ad invidiam exterorū
 Metropolis nostra religiosè superbit, Archi-
 tectoriæ artis Academiam in proprio ape-
 ruerit Palatio circa annum MCCCLXXX ,
 eique sæpius interfuerit , familiaria mi-
 scens colloquia cum primi nominis Archi-
 te-

(a) Cap. 16.

tectis, quos ætas illa ferebat, Joannolo ac Michelino, à quibus Bramantis focii præcipua hujus artis rudimenta sumfere. Verum quidem est scabram illam, sectamque in minutiora ornamenta ædificandi formam, quam in nostras regiones Gothorum barbaries invexerat, in hujusmodi Academia pertractatam fuisse; Mediolano tamen plurimum gloriæ accedit, quòd tam citò celeberrimæ hujus artis studia arripuerit, eique nobiliùs excolendæ frequentiam discipulorum sub insignioribus illius temporis Magistris in peculiarem Academiam collegerit. Facem siquidem prætulit posterioribus seculis, suæque exemplo ingenia excitavit, ut præclariora semper tentando, ad eam politissimæ artis elegantiam contenderent, quæ, si non æquare græcam romanamque industriam posset, saltem ad antiqua illa scalpri miracula proximè accedere videretur, quemadmodum renovatis pluries in hac Urbe hisce studiis inferiùs ostendemus. Joh. Mariæ ejusdem Successori, ac Filio, gloriam hanc tribuit Erycius Puteanus, quod in Palatium, ab Oldrado Tresseno Mediolani Prætore anno MCCXXXIII. in novo Foro extractum, Eloquentiæ sedem, Scholam videlicet Pa-

latinas, tanquam in proprium Regnum, amantissimus Literarum, transtulerit. Demum Philippum Mariam. postremum Principis hujus familiæ germen, hæreditariâ erga literas benevolentia præclarum fuisse docet tum Decembrius (a), qui privata ejusdem studia describens narrat, cupidissimè illum Petrarchæ ac Dantis poësi, necnon veterum Scriptorum Latinis, aut in Italicum sermonem traductis historiis operam dedisse; tum Apollinaris Offredus, qui in nuncupatoria ad eundem Epistola, præfixa Commentariis in libros Aristotelis *de Anima*, hæc scribit: „ Cùm illustris-
 „ simum nomen tuum seculo jam, & con-
 „ filiorum & rerum gestarum gloria præ-
 „ celleret, pro eâ etiam, qua omnibus
 „ mortalibus magnificentia, vi, providen-
 „ tia & benignitate præstas, præstantissi-
 „ mum, ac maximè omnium naturalium
 „ illustre necessariumque & studiorum,
 „ & literarum de anima genus, ut Ari-
 „ stoteli placet, ipsi nomini tuo dedicare
 „ constitui, ut qui pro divina tua Sapien-
 „ tia, cæterisque virtutibus universis, &
 „ horum & reliquorum studiorum cultoribus,
 „ ac sectatoribus, propitius ac be-
 „ ne-

(a) *In Vita Philippi Mariæ Vicecomitis.*

„ neficus omni seculo fuisti, esque præci-
 „ puè de me, saltem aliquid duraturæ
 „ laudis ad immortalem tuam gloriam
 „ adjungas. Sub tam longævo Principum
 Vicecomitum patrocínio, quæ foret in
 hac Urbe studiorum felicitas, quantoque
 proventu gymnasia & scientiæ omnes eni-
 terent, confluentibus in Metropolim no-
 stram undique viris, Eloquentia doctrina-
 que cultissimis, faciliè quisvis intelliget,
 qui ætatum omnium exemplis admonitus,
 inconcussam hanc sibi cogitationem pro-
 ponat, non secus ac herbis floribusque à
 Sole, ita Literis atque artibus à Princi-
 pum patrocínio vigorem inspirari. Nimis
 molestum foret hîc catalogum texere illo-
 rum, quos per ea tempora sapientiæ am-
 plitudine insignes, Mediolanensis Civitas
 aut Præceptores, aut incolæ habuit. Unum
 silentio præterire, piaculum reputarem,
 Emanuelem nempe Chrysoloram, cujus
 laudes in historia sui temporis fusè profe-
 quitus ejusdem Auditor Leonardus Are-
 tinus, hæc habet (a): „ Literæ per hu-
 „ jus belli intercapedines, mirabile quan-
 „ tum per Italiam increvere, accedente
 „ tunc primùm cognitione literarum Græ-

G 4

„ c2-

(a) Pag. mibi 14.

„ carum, quæ septingentis jam annis apud
 „ nostros homines defierant esse in usu.
 „ Retulit autem Græcam disciplinam ad
 „ nos Chrysoloras Bizantius, vir domi no-
 „ bilis, ac literarum græcarum peritissi-
 „ mus. Plenius Elogium eidem conscrip-
 „ sit Petrus Candidus Decembrius coævus,
 „ quod quia adhuc ineditum delitescit in
 „ Ambrosiana Bibliotheca ante libros Pla-
 „ tonis *de Republica* ab eodem Decembrio
 „ in latinam Linguam translatus, rem gra-
 „ tiorem Lectori me facturum credidi, si
 „ proferrem; ait itaque: „ Emanuel Chry-
 „ soloras, natione Græcus, vir non solum
 „ patriis institutus literis, verum omnium
 „ bonarum artium studiis ornatus, cum
 „ in Italiam venisset, adeo ingenii sui fa-
 „ cultatem eruditus omnibus præstitisse
 „ visus est, ut non solum illi præsens ætas
 „ gratias debere, sed posteritas quoque,
 „ ac majorum nostrorum monumenta vi-
 „ deantur. Nam quidquid aut vetustate
 „ obrutum, aut inciticia deperditum, præ-
 „ sentibus literis illustratum est, ab illo
 „ defluxit. Hinc Aretinus, hinc Veronen-
 „ sis, hinc multi præclari viri prodire,
 „ quorum industriam effectum est, ut qui
 „ paulò ante ne nostrorum quidem res

„ ge-

„ gestas teneremus, aliorum præclara fa-
 „ cinora audire, ac legere possimus. Con-
 sultò autem hujusmodi encomia præmisi,
 ut de gloria sua conscia fieret Civitas nô-
 stra, quòd tantum virum minimè debue-
 rit aliis Urbibus invidere, cùm illum in
 gymnasiis quoque suis Præceptorem exce-
 perit. Testis est Franciscus Philelphus in
 Epistola ad Laurentium Mediceum libro
 XXXVII. scribens: „ Tuæ potissimùm
 „ florentissimæ Reipublicæ gratia est ha-
 „ benda, cujus munificentissimo beneficio
 „ Manuel Chrysoloras, vir nullius expers
 „ elegantioris disciplinæ, ex Urbe Con-
 „ stantinopoli in Italiam accersitus, cùm
 „ & apud vos primò, deinde Mediolani
 „ doceret eruditius Græcè, inveteratam
 „ illam omnem ineptamque barbariem,
 „ & dicendi, & judicandi ex omnibus
 „ nostris non mediocriter eruit, atque
 „ extirpavit. Quibus initiis videmus ef-
 „ fectum, ut cùm nonnulli postea Ju-
 „ venes melioris disciplinæ, & eloquen-
 „ tiæ cupidi in Græciam trajecissent,
 „ omnem inde ad nostros eruditionis
 „ elegantiam reportarint. Porrò non
 parvi momenti decus hoc est, quòd ad
 studiorum Mediolanensium beneficium
 pro-

promovendum in hanc unam Urbem uterque linguæ Latinæ ac Græcæ reparator convenerit, Petrarca, & Chrysoloras. Hinc quoque factum putaverim, quòd in longinquas transmarinasque regiones penetraverit fama celebrium in nostra Urbe vigentium studiorum. Epistolam offendi ex Insula Brittanica missam, quæ summo nostris studiis præconio esse potest, cum à Principe viro, tantisque itineribus hinc dissito proficiscatur. Libros paulò antea memoratos *de Republica* dicaverat Decembrius Duci Gloucestrensi (Hermenfredo), qui ut gratum animum eidem significaret, in hæc verba respondit: „ Ea nobis „ semper sententia fuit, Candide noster „ suavissime, tota mente complecti virtuosos illos viros, qui nos appeterent, „ & patrocinium nostrum. Quid autem „ nos facturos credas de te, qui non modò nos, & familiaritatem nostram quæras, sed & laudem & gloriam nominis „ nostri, & inter exoptatissima nostra, „ nobis dignum ocium in negotiis subministras? Te complectimur, diligimus, & amamus, & pollicemur ita nos „ curatum ire, ut quotidie magis hoc „ animo tuo gaudeas. Quamobrem fit,

„ ut

„ ut munus tuum libentissimè , & quàm
 „ gratissimè suscipiamus , hortamurque
 „ virtutem tuam ad operis maturatio-
 „ nem , quodque jucundissimum nobis
 „ erit , illud si quàm citissimè videbimus ;
 „ hoc uno nos longè felicem judicantes
 „ quòd tu totque florentissimi viri Græcis
 „ & Latinis literis peritissimi , quot illic
 „ apud vos sunt nostris temporibus , ha-
 „ beantur , quibus nescimus quid laudum
 „ dignè satis possit excogitari . Mitto
 „ quòd facundiam & copiam discendi
 „ priscam illam , & priscis viris dignam ,
 „ quæ prorsus perierat , huic seculo reno-
 „ vastis , nec id vobis satis fuit , & Græ-
 „ cas literas scrutati estis , ut non modò
 „ Latinis hominibus suavitas , & oratio-
 „ nis copia non deesset , sed & Philoso-
 „ phos Græcos , & bene vivendi magi-
 „ stros , qui nostris jam obliterati erant
 „ & occulti , referatis , & eos Latinos fa-
 „ cientes in prepatulum adducitis . Gra-
 „ tum & insuper haberemus , aliud si
 „ quippiam novi vel tui , vel alterius cu-
 „ jusvis viri periti per te viderem . Vale
 „ Candide noster , & à nobis amari con-
 „ stantissimè tene . Citra dubium est tam
 „ nobile sincerumque testimonium de

flo-

florentissimis in utraque lingua viris , qui istic apud Candidum Decembrium habebantur , ad Mediolanensem Urbem pertinere , cùm Decembrius ipse , Patri suo Uberto succedens in munere à Secretis Ducum Mediolani , versatus fuerit in aula Philippi Mariæ Vicecomitis , cujus etiam vitam conscripsit , eoque defuncto , Mediolanensis Reipublicæ Libertati præfuerit , ut lapis appositus ad ejus tumulum in Basilica S. Ambrosii hujus Urbis testatur .

Scientiarum Artiumque Nobilium sub Sfortiis Principibus cultus amplissimus .

C A P. IX.

DEleto Vicecomitum regno ob Philippi Mariæ legitima prole carentis mortem , non refriguit in Mediolanensium animis amor literarum , quin immo ex illius Principis cineribus visa est renasci vividior cura studiorum . Cùm enim destituta Ducibus suis hæc Civitas anno MCCCCXLVII. Libertatis vexilla explicasset , initoque cum finitimis Urbibus ac Principibus fœdere in Reipublicæ modum

dum se regeret , sola ferè Urbs Ticinensis avitas revolvens iras , leges & jura hujus Metropolis detrectabat , parata , ut loquitur Ripamontius , quodvis aliud imperium , quàm Mediolanense pati . Suspecta itaque omnia erant , nec facilis ad illam accessus patebat Civibus nostris , ut solito ibidem studiorum commodo fruerentur . Quo circa , qui Reipublicæ gloriam curabant primores viri , ne hoc deesset colendis literis beneficium , S. P. Q. M. decreto constituere , ut in hac Urbe , florentissima scientiis omnibus Academia recluderetur . Delecti proinde fuere sex è patricia Nobilitate Proceres , sedulam operi manum daturi ; designati insignes disciplinarum omnium magistri ; luculentam singulis ex publico ærario stipendia statuta ; omnia denique tam feliciter acta , ut nisi breve triginta mensium imperium , quo Mediolanensis Respublica vixit , Francisci Sfortiæ ad regnum anhelantis ferro artibusque excisum fuisset , nullis fortasse per Europam celebrioribus Academiis , etiam in præsens Mediolanensis ista concederet . Supervacaneum censeo pluribus eandem describere , cum id præstiterit eruditissimus Johannes Sitonius

de

de Scotia in Epistola adjecta ad Historiam Italicam Medicorum Mediolanensium à jam laudato Bartholomæo Curtio typis vulgatam, ubi Classium distributionem, præstantium Præceptorum nomina, amplam denique mercedem, Reipublicæ munificentia cuilibet decretam, ex publico tabularum testimonio recenset.

Quamvis verò tam egregios Mediolanensium conatus mutati regiminis forma turbaverit, non ideo tamen sub Sfortiacis Ducibus defuit ullus in hac Urbe literis scientiisque splendor, ac cultus. Quædam nimirum nobilis æmulatio hos Principes perculit, ne, sicuti cæteris virtutibus, ita & amore erga bonas artes à Vicecomitum familia vincerentur. Certè Franciscus Sfortia, Dux primus, inter reliquas summas excelsi animi dotes, quibus se dignum Mediolanensi imperio probavit, id singulare habuit, teste Joanne Simonetta, ut *Sapientes probosque viros mirificè diligeret, honoraretque*; exemplo esse potest, ut alia fileam præclarissima literarum lumina nostram Metropolim per illam ætatem illustrantia, Franciscus Philelphus, vir græca latinaque Eloquentia instructissimus, qui post varia pergrata Urbium insignio-
rum

rum Lycea, tandem in nostris gymnasiis refedit consenuitque, tanto hujus Principis favore ac liberalitate exceptus, ut in illius laudem heroicum poëma elaboraverit, Jovio in Elogiis referente. Plura de hoc celebri auctore differam in historiæ literario-typographicæ Mediolanensis decursu, cum ad annos, quibus is floruit, sermo procurret. Nullum tamen amantiorem Mæcenatem sensere literæ Mediolanenses, quam Francisci filium Ludovicum Mariam; tanta siquidem comitate, profusisque muneribus, sapientiæ laude præstantes quosque prosequebatur, ut ex longinquis quoque regionibus ad hoc doctrinæ veluti emporium convolarent, & arcana quadam vi in animos illabente, attrahi se ad hujus Principis aulam implendam profiterentur. Testatum id habemus in præfatione Italica ad opera Bernardi Bellinzoni Poëtæ, dicata Ludovico Mariæ à Francisco Tantiò eorundem Collectore, qui Sfortiam alloquens ait, præclariora illius ætatis ingenia, non secus ac ferrum ad Magnetem, & magna flumina ad Oceanum, turmatim ad ipsum accurrisse: Poëticen verò Italicam tot cultoribus sub hoc Principe fuisse stipatam,

ut

ut Fons Castalius credi posset in hanc Urbem translatus. Sanè idem Bellinzonus Principem hunc insigni Elogio commendat, quòd videlicet curaverit, ut Mediolanum, scientiarum laude, altera Athenarum Urbs videretur, atque in id argumentum Epigramma Italicum condidit, quod quamvis præsentis seculi elegantiam non sapiat, minimè tamen indignum reor, ut hic referatur:

*O muse afflicte lacrimose & sole,
 Se'l Mondo vile un tempo v' à sprezzate,
 Sarete or gloriose, e fortunate,
 Grazia del Ciel, che ristorar vi vuole.
 Sforzato Giove s'è mandarvi un Sole,
 Che vi monstri il damin, sì che tornate
 Al sacro fonte, e come già beate,
 Che pur de l'uman danno assai gli duole.
 La nocte stata a voi lunga tant' anni
 Per vostro onore, e nostro ben veggiano,
 Avrà pur fin da l'orientè amico.
 Venite, e non temete or più d'affanni;
 Venite dico, Athene oggi è Milano,
 Ove è il vostro Parnaso Ludovico.*

Loquens autem de Aula Ludovici Mariæ paulò post libri initium in altero carmine, hæc canit:

Quivi.

Qui vi è il Sol di Parnaso, e'l Monte Santo,

E come l'Ape al mel viene ogni dotto.

Ex altero Poëta, per illud tempus celebri, Joanne Biffio, cujus latina carmina sparsim edita, simul prodire Mediolani anno MDXII. colligimus, ad Principis exemplum, primores quoque viros ad laborasse, ut hæc Metropolis scientiarum omnium Magisteriis floureret. Bartholomæus siquidem Calchus à secretis Ludovici Mariæ, ut literas splendidiùs ornaret, geminas Scholas, longo jam senio fatifcentes, ad publicum studentium commodum refecit, virosque egregios conduxit, quos nominasse satis est, ut studiorum Mediolanensium pretium ac felicitas dignoscatur, Demetrium Calchondylem, Georgium Merulam, Alexandrum Minutianum, Julium Æmilium; quocirca ad ipsum Elegiam dirigens Biffius, inter cæteras laudes Calchi, hæc inserit:

Doctorem decus es certum vir clare virorum,

Quos vel præsidio tollis ad astra tuo.

Nam Musæa duo certis lapsura ruinis

Magnifica reficis mox pius Auctor ope,

Attica queis cedant tanto Auditoria cultu,

Quæ renovas doctis vir memorande viris.

H

De-

*Demetrium, Merulamq; simul duo lumina binæ
Præponis linguæ, stips quibus amplanitet.
Addis Alexandrum, cui vox facunda resultat,
Julius innumeris neçtitur historiis.*

Neque fati adhuc factum reputans Ludovicus tum suo, tum Aulicorum munere, ut universis artium liberalium donis hæc Civitas præfulgeret, Musicæ quoque Gymnasium aperuit, & Franchinum Gasurum per ea tempora magni in hac arte nominis, editisque libris apud posteros clarum, luculenta mercede invitavit, ut publicè Mediolani Ecclesiasticum cantum doceret. Recitare juvat nonnulla carmina ex altera Biffii Elegia decerpta; iis enim, compendio veluti, complectitur quidquid laudis in augendo Mediolanensium studiorum decore Ludovicus promeruit. Itaque ait:

*Hic florent Græcis pulchra Auditoria Musis,
Hic resonant Latia Carmina digna toga.
Rhetor & Orator non uno panditur ore,
Non nihil Historicos gloria clara juvat.
Hic quoq; sanctarū Legū monumenta leguntur,
Hic quisquis magni jura Solonis habet.
Deerat adhuc variis modulis, qui flectere voces
Sciret, & in cantus subdere verba sacros;
Qui-*

*Quique artem docto cantanti promeret ore,
 Usus quo facilis surgeret arte nova.*

*Conductus pretio Pompeja Franchus ab Urbe,
 Qui legat has artes, & sacra verba canat.*

Accessit ad hanc Principis Ludovici & Aulicorum curam, ut privati quoque Cives, nobilitate atque opibus clari, hoc eodem seculo, domesticos census in perennem literarum proventum conferrent. Thomas siquidem Crassus, à Morigia relatus (a) sub annum MCCCCLXX., cognomines sibi Scholas Mediolani condidit, & perpetua quinque Præceptoribus stipendia ultimis tabulis legavit, ut quos à literario arripiendo curriculo arcebat res angusta domi, gratuito labore Adolescentes erudirentur. Publicum alterum gymnasium aperuit altioribus scientiis anno MII. Thomas Plattus, summa apud Ludovicum Mariam gratia & honoribus florens, suamque ipsam domum tanto studiorum beneficio dicavit, statuens ut singulis diebus, designati idonei Præceptores alternis horis Arithmeticam, Dialecticam, Astronomiam, Geometriam, literasque græcas docerent; quin etiam inviolatam hanc legem indixit Hæredi suo, Nosoco-

H 2

mio

(a) *Hist. Mediol. lib. 3. cap. 17.*

mio videlicet Majori Mediolani, ut qui hujusmodi Magisteriis præficiendi forent, probatissimorum hominum examen subirent, nec modò disciplinis, quas proficebantur, sed etiam moribus ac vita præstarent.

Ad hæc Scholas delectum seculo post & dimidio jam elapso, anno videlicet MDCLI. Johannem Andream Crucejum Medicæ artis peritissimum, ut literas Græcas, & Astronomiam publicè profiteretur, prævio examine habito coram Illustrissimis DD. Delegatis, tradit ex eorundem decreto anni enunciati Bartholomæus Curtius in historia Medicorum Mediolanensium (a), qui postremas quoque tabulas hoc institutum referentes ab Archivis depromsit, vulgavitque. Nec parva publici hujus gymnasii gloria est habuisse Hieronymum Cardanum, scriptis & fama ubique celebrem, ibidem Mathematicas docentem, ut sæpius laudatus Curtius testatur (b). Nisi mirum itaque si conspirantibus veluti ad incrementa literarum Principe ac Civibus, tot habuerit Mediolanum, penè dixerim, oracula doctrinæ, quot Præceptores numeravit! Vix ullus enim

(a) Pag. 185. (b) Pag. 75.

enim occurrit illa ætate aut sapientiæ fama, aut libris editis clarus, qui magistrali munere Mediolanensibus gymnasiis non præfuerit, cum Sapiens quilibet vel sponte sua honorem hunc appeteret, vel largitionibus officiisque, Corio teste sub initium libri septimi historiarum, ab extremis usque Europæ partibus à Principe Ludovico invitaretur. Neque solummodo peculiare illius seculi decus hoc fuit; Eadem mansit celebritas Gymnasiis Mediolanensibus per subsequentes ætates, & nobilis quædam gloriæ possessio invaluit, ut nonnisi excellentis doctrinæ, clarique, etiam in præsens, nominis viri, literarias Mediolani Cathedras occuparent. Nonnullos recensuit Jacobus Middendorpius libro III. Academiarum totius terrarum Orbis: Erycius quoque Puteanus in suo de Scholis Palatinis tractatu plures enumerat, sed multo plures fatetur silentio à se prætermisissos, quos facile ex annalibus eruere in lucem possemus, si ad catalogum texendum ambitio quædam patrii decoris extimularet, indulgeretque oculi libertas. Præterire nequeo, quæ Hieronymus Bossius in pleno Mediolanensium

Procerum confessu protulit (a), ut successione constantem in hac Urbe illustrium Rhetoricæ artis Præceptorum ostenderet. Ad invidiam siquidem, ait, cæterarum Urbium excelluisse gymnasia nostra, præcipuis semper Magistris exulta:

” Jactent se & ostentent, quantum volent Patavini & Bononienses, quòd in suis gymnasiis politiorum Literarum interpretibus usi fuerint Riccobono & Titio; prædicent Ticinenses mei & Pifani, quòd apud se Musis & Hermenia fuerint operati Farnesius & Bargæus; Dictitent Romani & Perusini, quòd in suis Lyceis mella fuderint Eloquentiæ Muretus & Bonciarius; glorientur Parisienses, Lovaniensesque, quòd Philologiam ipsam ore audiverint loquentem Passeratii & Lipsii. Vobis certè Mediolanensibus unum *Augustinum* pro omnibus nominare sufficiet. Nec me fugit vos alioqui sexcentos primi subsellii Rhetores, non minùs ob ingenium & copiam dicendi, quàm ob doctrinam & eruditionem opponere posse, Bonvicinum Rivium, Demetrium Calchondylem, Aronem Batalium, Johannem

” Co-
 (a) In Orat. pro decernenda S. Aug. Statua.

„ Colam, & Ottonem ipsum Lupanum,
 „ qui semper ad hasce Palatinas Arces:
 „ *Aonio rediens ducebat vertice Musas.*
 „ Possent à vobis quidem ad faciendam
 „ Philologorum collationem, in eorum,
 „ quos supra nominavimus externorum
 „ Rhetorum loco poni, & collocari Ste-
 „ phanus Niger, Janus Parrasius, Geor-
 „ gius Merula, Jo: Baptista Pius, Franci-
 „ scus Philelphus, Philippus Beroaldus,
 „ Cælius Rhodiginus, Hermolaus Barba-
 „ rus, Franciscus Cicerejus, & Tulliano-
 „ rum Aristoteleorumq; interpretum Co-
 „ ryp hæus M. Antonius Majoragius; Qui-
 „ bus addi merentur Gasparinus Barzizius
 „ Bergomas, ejusque filius Guinifortus, quæ
 „ sub Philippo Maria Vicecomite summa ce-
 „ lebritate Mediolani Rhetoricam docuere,
 „ ut ex eorundem scriptis ac Vita ab eru-
 „ ditissimo viro Joseph Alexandro Furietto,
 „ unà cum operibus vulgata, compertum
 „ est; Antonius Rhaudensis, cui in Elo-
 „ quentiæ cathedra consortem fieri in hac
 „ Urbe postulabat memoratus Guinifortus,
 „ supplici libello porrecto ad Ducem Phi-
 „ lippum Mariam, qui in ejusdem editis
 „ orationibus legitur; Georgius Florus Epo-
 „ redientis, qui tractatum *de Arte dicendi*

Francisco Solario dicans, profitetur se illum Mediolani ex publico literarum Gymnasio elucubrasse; Petrus denique de Comitibus, quem M. Antonius Majoragius in Oratione *pro se ipso* avunculum suum nominat, & magna cum gloria, Eloquentiæ Magisterium in hac Urbe exercuisse restatur. Ex hisce aliisque apud Rempubli-
 cam literariam celeberrimis viris, quos Mediolanensis Civitas Rhetoricæ facultatis interpretes habuit, metiri quilibet valet, quo in pretio ac flore perduraverint hujus Metropolis studia, quosque eximios Præceptores reliquæ sortitæ fuerint scientiæ, quarum nullam hic desiderari Vicecomites ac Sfortiæ Principes permisere. Cæterum, ut ad Ludovicum Sfortiam redeamus, non nisi præcipuos ad singularum Classium literarias præfecturas delectos colligere facile possumus ex Lucini Conagi Epigrammate, quod eidem Ludovico Mariæ Duci Mediolanensi inscripsit, editumque est ante *Præcticam Musicæ* Franchini Gafuri.

Et juvat, & vellem meritis tibi reddere laudes,

Sed quis pro meritis te Ludovice ferat?

Aurea das nobis, & felicissima Princeps

Secula, nulla Ducum gloria tanta fuit.

At-

*Atque alia ut tacedm rerum monumenta tu arũ;
 Quæ superant hominum colloquia, atq; fidem;
 Quando Artes ullo tantùm viguere sub ævo,
 Aut sic ingeniis Pallas amica fuit?
 Cernimus Iſæos, Euclidas, Pitbagorasque,
 Ptoëbigenas, & qui sidera celsa petant.
 Nec tibi Chryſippi deſunt, doctique Solones,
 Et tua Parrhafias dant tibi ſecla manus.&c.*

Quandoquidem verò poſtremo hoc carmine *Parrhafias manus* innuit Cœnagus, hoc etiam recensendum eſt, ad immortalis gloriæ complementum, quam ſibi ex literarum bonarumque artium patrocinio comparavit Ludovicus Sfortia, id addidiſſe, ut novam in hac Urbe Academiam Picturæ, Architecturæque conderet, ad cuius commendationem id unum referre ſufficit, quod eidem præfecerit magnum illud ingenii virtutiſque monſtrum, Leonardum Vincium, Florentiâ Mediolanum accitum, atque annuo quinquecentum aureorum ſtipendio donatum. Sub tanto viro deterſam fuiſſe goticam illam ruditatem, quæ à centum inde annis in altera Mediolanenſi Academia à Johanne Galeatio Vicecomite inſtituta invaluerat, primæque veteri puritati, atque elegantia reſtitutam Architectonicam artem, narrat

in

in ejusdem vita Raphaël Du-Fresne . Ad Picturæ verò incrementum Leonardus auditoribus suis singula penè humani corporis membra descripsit, regulasque statuit luminum ac umbrarum, totamque pingendi artem in melioris normæ gratiam redegit, ut tum edita, tum manuscripta ejusdem opera ostendunt. Hinc quantum inclaruerit hujusmodi Academia, quantoque geminæ hujus artis beneficio studia profecerint, ex egregiis discipulis, qui inde prodire, manifestè percipimus. Architecturæ siquidem laude celebres, inter alios, à Borfiero superiùs relato numerantur Johannes Petrinus, Trophus Modoëtiensis, Johannes Ambrosius Bevilaqua, Franciscus Stella, & Polydorus de Caravaggio, qui etiam penicillo excelluere; Qui autem pingendi arte ex Vincii præceptis insignem famam sunt consecuti, præ cæteris à Dufresnio asseruntur Franciscus Meltius, Cæsar Sextus, Bernardus Linius, Andreas Salainus, Marcus Uglonus, Paulus Lomatius, ac Antonius Boltrafius, qui Leonardo Præceptori in Academiæ Principatu successit, tantùmque illius imitatione præstitit, ut peritorum etiam oculos non semel fefellerint, quæ supersunt, ejus-

ejusdem picturæ, acceptæque sint pro tabulis manu ipsa Vincii exaratis, quamvis, teste Borfserio, illius artificis diligentia minime adæquet hujus postremi majestatem.

Itaque, ut omnia simul colligamus, ex allatis hæcenus coævis testibus constare liquidò arbitror, quænam foret, regnante Ludovico Maria Sfortia, Mediolanensium studiorum conditio; Publica siquidem universis fermè liberalibus disciplinis artibusque gymnasia patebant, cum Græca lingua suum haberet Institutorem, insignem virum Demetrium Calchondylem, Medicæorum Principum olim Magistrum, qui etiam Mediolani, largo stipendio à Sfortia conductus, ac postmodum sub Galliarum Rege Ludovico XII. in magisterio perseverans, octogenario major decessit, ut in ejusdem Elogio Jovius tradit. Erudiendis ad Rhetoricam artem adolescentibus plures quoque insudabant Præceptores, quorum alter Georgius Merula editis libris jam clarus, Historia præcipuè Mediolanensi, quam primus omnium in Annales digestam typis paravit; alter verò Alexander Minutianus, qui domestici præli elegantia Latini sermonis nitorem adjunxit, laudem ideo non modicam

à coævis promeritus, ut in commentariis-
 de ejusdem vita, memoratæ historiæ meæ
 inferendis, fusiùs ostendam. Plures item
 Jurisprudentiæ excolendæ Scholæ reclu-
 debantur, quibus Doctores præerant, So-
 loni ac Chryssippo Legum peritiâ compa-
 rati. Mathesi quoque, Auditoribus enu-
 cleandæ, sui non deerant Euclides: Ethæc
 quidem gymnasia adhuc perdurant, exi-
 miis semper viris commissa, quamvis sin-
 gulis hisce disciplinis pertractandis unus
 tantummodo in præsens, publico nomine,
 Præceptor designetur, atque unico etiam
 vocabulo *Scholæ Palatinæ* appellentur.
 Qua in re, æterna dignum memoria cen-
 seo, quod ab hac Urbe in hujusmodi gym-
 nasiorum favorem superioribus annis per-
 actum est; inde enim, quàm religiosus ac
 constans fuerit erga literas Mediolanen-
 sium amor, dilucidè comprobatur; cum
 enim & ingruentium bellorum necessitas,
 & calamitas temporum gravissimos sump-
 tus exposceret, nec par foret immanibus
 ferendis oneribus publicum ærarium, at-
 que ideo ab imminutis censibus, stipen-
 diisque subsidium peteretur, tanta fuit
 erga vetustas hæc Scholæ, pene dixerim,
 reverentia, ut peculiari decreto sancitum
 sit,

fit, quòd inviolatum hoc Patriæ decus, ac Palatinis Præceptoribus intacta merces servaretur. Quæ inter has liberales disciplinas in præfenti vividiùs excolatur, procul dubio Jurisprudèntia est; licèt enim non ad eò frequentia, ut olim, pateant gymnasia instituendis ad hanc scientiam discipulis, attamen instar omnium Lycæorum cènseri debet unum Nobilium Jurisperitorum Collegium, ex quo, veluti Seminario insignium Legum peritiâ Doctorum, præclarissimi viri ad implenda Judicium in hac Metropoli munerâ, Romanæ Curie Tribunalia, Magistratum, ac Supremi etiam Senatus subsellia passim proferuntur, tantaque est præstantissimi hujus Ordinis fama, ut illum Nobilissimi quique Cives Jurisprudèntiæ dediti summis expetant votis, nec pudeat hujus Patriæ concives sacri Collegii Principes, etiam post adeptum Purpuræ honorem, solenni cooptatione in hunc cœtum adscribi.

Præter enunciata Magisteria, alia quoque tunc publicè Mediolani exercebantur, Astronomiæ videlicet, Geometriæ, Arithmeticæ, Philosophiæ, quam sub *Pitagoræ* nomine à Conago indicatam nemo

NON

non intelligit; Musicæ item, Picturæ, atque Architecturæ, ut jam vidimus: nec à veritate absolum est opinari, plura etiam ad cujuslibet Disciplinæ Artisque exercitationem instituta fuisse illa ætate gymnasia, cum iisdem amplificandis fovendisque, Principis ac Civium liberalitas, gloriosa quadam æmulatione, certaret. Historiæ quoque cathedram Mediolani extitisse citra dubium est; id enim bis memoratum à Bissio superius legimus; quin immo Interpres quoque nominatur *Julius*, quem *Julium Æmilium Ferrarium Novariensem*, Ævo illo doctrina & scriptis celebrem, fuisse, in edendi mei operis decursu exponam. Alterum quoque publicum Historiæ Professore, imperante Maximiliano, VIII. Mediolani Duce, deprehendi, Alexandrum nempe Minutianum, ab Eloquentiæ fortasse cathedra ad illam translatum, ac successorem Julio datum. Institutionem hanc sibi decretam non obscure indicat ipsemet Minutianus in literis ad Leonem X. conscriptis, quæ in calce Cornelii Taciti ab eodem impressi anno MDXV. leguntur; cum enim indignationem summi hujus Pontificis incurrisset, eo quòd reservatam Philippo Be-

roal-

roaldo, interdictamque cæteris omnibus
 Typographis *sub excommunicatione latæ sen-*
sententiæ, illius Auctoris editionem secretò
 parasset; ut exasperati Pontificis iram le-
 niret, excusationem præterendit, *quòd à*
nulla cupiditate prorsus, sed ab ignorantia
penitus profecta sit, atque hæc statim sub-
 jungit: „ Nam cum ex alma Urbe ista
 „ Tua, Cornelii Taciti, non universum
 „ corpus, sed membratim ad me missum
 „ fuisset, vidissemque à Beroaldo, viro
 „ sanè docto, quantum diligentiae adhi-
 „ bitum eslet, ut quàm emendatissimè
 „ ederetur, illico cogitavi *Augustalem il-*
 „ *lam Historiam Auditoribus meis hoc anno*
 „ *exponere, cujus ut copia illis fieret, Libra-*
 „ *riis meis describendam tradidi.* &c. Rem
 totam suo loco fusiùs enarrabo; ad præsens
 siquidem institutum sufficit, si hæc quo-
 que studiis Mediolanensibus laus assera-
 tur, quòd videlicet, ne quidquam ad eo-
 rundem incrementum ac commodum de-
 esset, etiam Historia in hac Urbe, pu-
 blica interpretatione fuerit explanata.

Mirum autem nemini videri debet,
 quòd illo ævo tantus ubique in Urbe no-
 stra studiorum fervor arderet, cum Prin-
 ceptus ipse Ludovicus, liberalium discipli-
 na-

narum non Patronus tantummodo, sed etiam cultor foret. Inter opera Bernardi Bellinzoni superius enunciata, Italicum legitur Epigramma, à Ludovico Sfortia elaboratum, quod licet rude sit pro temporum illorum ignavia, amorem nihilominus erga amœniora studia Principis illius testatur. Dignius peculiari memoria est, quod Philippus Beroaldus in Oratione panegyrica ad eundem *Illustrissimum Principem Ludovicum Sphortiam*, editâ Bononiæ anno MCCCCXCI. scriptum reliquit. Postquam enim Ludovicum deprædicavit tamquam decus & præsidium eruditorum, sacramque anchoram, ad quam felici eo seculo Literati decurrerent, hæc subjungit: „ Illud verò in te laudabile „ est, quòd inter tot curas, tot negocia, „ tot domesticas & externas rerum maxi- „ marum occupationes, audire vis quoti- „ die quippiam historicon, ac memora- „ bile, & sicut G. Pompejus, & Cæsar „ Augustus inter bellicos tumultus non „ intermisisse dicuntur consuetudinem „ declamandi: ita tu inter multiplices „ curas non intermittis studia literarum; „ cum negociis ocium dividis, & historicis „ lectitandis succisivas horas impendis,

„ in

„ in quorum lectione tanquam in diver-
 „ sorio suavissimo conquiescis. Amori au-
 tem & cultui Literarum, quem in se ipso
 fovebat Ludovicus, si Liberalitatem ad-
 jungas, quam effusissimam erga doctos vi-
 ros præstitam idem Beroaldus in Oratio-
 nis decursu commendat, nullum præcla-
 rius documentum desiderandum relinqui-
 tur, ut inde conjici possit, quæ foret ea
 tempestate in Urbe nostra studiorum am-
 plitudo, quantaque ubique ferret præ-
 stantium ingeniorum frequentia, summe-
 mini ignotum sit, ex Principum Meccæ-
 natum genio præsidioque, scientiarum for-
 tunam pendere.

Antequam ab hoc capite me expediam,
 silentio prætereundum minime reor, sin-
 gulare hoc decus Sfortiæ familiæ conti-
 gisse, ut recens inventa maximo studio-
 rum omnium beneficio Typographia, sub
 ejusdem Principatu Mediolanum induce-
 retur. Regnante siquidem Francisco Sfor-
 tia, qui anno MCCCCLXVI. obiit, igno-
 tam adhuc Italiæ hanc artem, cum è Ger-
 mania proficisceretur, hospitatum fuisse
 apud nostros Cives, in Historiæ meæ Pro-
 legomenis tueor. Quin immo primum,
 qui in Italia è prælo prodierit, librum,

Historiam nempe Augustam, excusum Me-
diolani anno MCCCCLXV. ineluctabili
serme celeberrimi Scriptoris Claudii Sal-
masii, aliorumque testimonio contendo.
Græcam quoque Typographiam sub Ga-
leatio Maria Francisci filio, anno MCCCC-
LXXVI., quo etiam interfectus est, Me-
diolani incunabula sua habuisse, ita cer-
tum est, ut nec ipse Michaël Maitaire, an-
nalium hujus artis conditor, hanc nobis
gloriam inuideat. Quamvis enim alibi,
superioribus annis, nonnullæ græcæ vo-
ces, aut etiam periodi typis editæ in li-
bris forent, nemo tamen ante Dionysium
Paravicinum, in Urbe nostra Typogra-
phum, utilissimam hæc studiis fovendis
provinciam suscepit, ut græco caractere
integra volumina excuderentur, quemad-
modum idem peregit, editâ Mediol. anno
MCCCCLXXVI. Lascaris Grammaticâ.
Denique Mediolanensem Principatum ge-
rentibus Joh. Galeatio Maria & Ludovi-
co Sfortiis, Nepote ac Patruo, in Vico
Soncino, qui Mediolanensis ditionis pars
est, fundi primùm cœpere Hæbraici typi,
ac sacri Bibliorum libri in lucem eo idio-
mate proferri anno MCCCCLXXXIV.,
ut Julius Bartholocius, Magnæ Bibliothecæ
Rab-

Rabbinicæ Auctor, constantissimè tradit (a). Nec parva est Metropolis nostra gloria, quòd non tam studiis suis, quàm alpinis etiam promovendis insudaverit, cum citra invidiam dici possit, quidquid commòdi, ac utilitatis, ex utriusque hujus linguæ uberrimis fontibus in literariam Rempublicam derivatur, ob elaboratam apud nos earundem typographiam, deberi propemodum Mediolano.

Mediolanensia studia Seculo XVI. bellis afflicta egregiè restaurantur.

C A P. X.

INeunte Seculo XVI. altera clades literas bonasque artes afflixit. Cum enim bello fractus, abductusque in Gallias captivus fuisset Ludovicus Maria Sfortia Dux Mediolanensis, studiis amica pacis tranquillitas concidit, diuturnisque odiis æmularum Nationum, quas Mediolanensis imperii cupidò ad arma incitabat, conflictata hæc Metropolis lugere debuit non tam direptas militari licentia, & victore alternatim pugnantium ferro, circumquaque

I 2

re-

(a.) Tom. 1. fol. 432.

regiones, sed magnam quoque librorum supellectilem, in hisce urbanis scriniis, Ticinique custoditam, veluti pretiosam Insu-
brum prædam, ac spolia triumphalia, in regiam Gallorum Urbem translata. Intepuere idcirco primùm liberalium disciplinarum studia, dein obstinato fervente bello, destituta cultoribus, frigidâ adedò defidiâ contabuere, ut, quemadmodum memoratus Dufresnius refert, non modò florens Vincii Academia prorsus exaruerit, verùm etiam reliquæ omnes ingenuæ facultates in ignavum ocium negligentiamque declinaverint. Hujus literariæ calamitatis acri se dolore perculsum professus est M. Antonius Majoragius, qui circa medium seculi ejusdem in Palatino gymnasio Eloquentiam profitebatur, nactusque Patronum impensè studiis faventem, Alphonsum nempe Davalum Mediolanensis Provinciæ Moderatorem, impetrare ab eodem tentavit, ut ad pristinam gloriam literæ in hac Urbe renascerentur, atque ideo Orationem elucubravit, cujus fragmentum superest in editis ejusdem Operibus. In ea, postquam nobilem amplissimi hujus viri indolem commendavit, qua non tam benignè fovebat studiis de-
ditos

ditos in hac Metropoli; sed ex longinquis etiam regionibus peritissimos quoque uberrimis propositis præmiis evocabat, ait, in spem venisse Civitatis nostræ homines, ut optimarum artium studia superiori tempore bellorum tumultibus, & hostium incursionibus prostrata & inculta, ipsius auspicio restituerentur. Opportunum inde consilium eidem proponit, quo facile in hac Urbe, olim studiorum parente atque altrice, tunc literarum inopia laborante, scientiæ omnes reviviscerent, inquiens, nullam tam necessario utilique proposito implendo commodiorem viam aperiri posse, quàm si publicam Mediolani Bibliothecam institueret, omnique librorum genere locupletaret; ita enim Juventus, & viva Præceptorum voce, & præstantium auctorum scriptis edocta, in liberalibus quibusvis disciplinis celerrimè profecisset; Quamvis tamen præclarus ille Orator nervos omnes faciendiæ intendisset, ut ad egregium perficiendum hoc opus Davalum incitaret, nihil evicit; siue publici ærarii obstaret tenuitas, siue curarum moles intentam muneri suo Principis mentem distraheret. Præterea verò hoc inclytum decus, Ambrosianæ Conditori, Fe-

derico Borromæo Cardinali, & Archiepiscopo Mediolanensi reservabatur.

Nihilominus etiam incassum decedente hujusmodi optimo intento de studiis nostris benemeriti Majoragii, non defuit Civibus ipsis literariæ gloriæ amor, quo invicem incitati enixè contenderunt, ut antiqua studiorum celebritas in hac Urbe, vividius etiam, refloresceret. Hinc instituta est Transformatorum Academia, cujus initia statuit ad annum MDXLVI. eruditissimus Curtius in opere Medicorum jam laudato (a), ejusque præclaram mentionem pluribi facit Jo: Marius Crescimbenius in italæ Poëtices historia. Hujus symbolum erat Platanus adjecto lemmate:

Et steriles Platani mallos gessere valentes.
 Gemino ab inde anno elapso publicum etiam ingenii experimentum dedere, italica Epigrammata ab Academicis contexta evulgantes, in quibus vis decorque poëticæ artis satis elucet, eaque inscripta voluere, veluti studii sui primitias, Caroli V. filio Philippo, Principi Hispaniarum. Ex hoc ipso libello colligimus quinam fuerint primi hujus literariæ Societatis cultores, videlicet Camillus Rhaudensis, Jo:

Fran-

(a) Pag. 83.

Franciscus Castillionæus, Andreas Gluf-
 fianus, M. Antonius Missalia, Gæsar Re-
 gnius, Franciscus Mantegatius, Carolus
 Vicecomes, M. Antonius Majoragius, Phi-
 lippus Pirrogallus, Facius Galeranus, Jo-
 Paulus Barza, & Octavianus Arcimbold-
 us, singulari omnes tum sanguinis, tum
 doctrinæ merito per ea tempora commen-
 dati, dignique propterea ob præstitum
 hoc literis renascentibus beneficium, ut
 perennem apud nos memoriam consequan-
 tur. Nonnullorum ex hisce, medicæ in
 arte præstantium, illustris mentio habe-
 tur in historia Medicorum Mediolanen-
 sium paulò ante laudati Bartholomæi Cur-
 tii. Verùm, ut de hac Academia plenior
 habeatur notitia, id adnotandum censeo,
 tantam ejusdem subinde famam increbuis-
 se, ut ex equestri Ordine Proceres, sacrifi-
 que etiam infulis venerabiles Præsules in
 illam adoptari certatim flagitarent. Tres
 legimus Orationes pro hujusmodi Candi-
 datis à Majoragio exaratas, cum primum
 in Academiam Mediolanensem reciperen-
 tur; alteram pro Octaviano Roveta Ter-
 racinæ Episcopo; aliam pro Johanne Sti-
 bio, Julii III. Pontificis Maximi Commis-
 sario Decumano; postremam pro Hierony-

mo Crotto, qui equestri Judicium Collegio adscriptus, Decurionatum, & Urbanam etiam Præfecturam egregiè gessit. Ubique Majoragius in præclaras Academiae istius laudes effunditur, vocans eam nobilissimum Conventum, lectissimorum hominum Coetum, florentissimam Congregationem; quin immo de ejusdem instituto differens, cui se quoque connumeratum cum gloria refert, ad hæc tria comparanda, tradit, intenta fuisse exercitamenta omnia illius confessus, ut nempe scienter intelligerent, politè eloquerentur, ac prudenter agerent, quæ si consequi potuissent, tum demum id obtinuisse putabant, quod præcipuè in votis erat, ut quantum homines bestiis præstant, tantum ipsi reliquorum hominum vulgo antecellerent. Tandem in exordio ultimæ Orationis profitetur summa se lætitia ac voluptate captum, quòd illa eruditissimorum hominum frequentia quotidie maximorum ingeniorum accessione fieret illustrior, pluresque alios esse præstantes viros intelligeret, qui in eundem coetum, in quo jam aderant florentissimorum Ordinum lumina, admitti sollicitè postularent. Quousque perduraverit tam nobile

in-

institutum, profus in tenebris latet; cum ferme nulla historiarum Scriptoribus cura fuerit, rei literariæ, quæ tamen pars magna publicæ felicitatis ac regnorum est, incrementa & vicissitudines, in paginas suas referre.

De Studiorum incremento, hoc eodem Seculo, per Mediolanenses Cives, ac præcipud S. Carolum Borromeum curato.

C A P. XI.

AUxere hoc seculo studiorum proven- tum, quamplures Scholæ, Colle- gia, Seminaria, à nobilibus Civibus, Sanctoque potissimum Carolo Mediolani Archiepiscopo instituta, quæ omnia à Paulo Morigia in Historia & Nobilitate Mediolanensi recensentur. Celebrius inter alia publica gymnasia, quæ memorati Sancti Antistitis ætatem præcessere, illud est, quod Paulus Canobius, anno MDLIV. condidit, ab ejusque nomine etiam in præ- sens Canobianum appellatur, ut ex publicis scripturis docet diligentissimus antiquitatum perscrutator & me ante lauda-

tus

tus Jo: Sitonus de Scotia (a). In hoc gymnasio duplicem cathedram erexit nobilis Institutor, Dialecticæ videlicet ac Moralis Philosophiæ; utque integrum illarum decus fecuturis ætatibus servaretur, Interpretum hujusmodi electionem Illustrissimo Equitum & Judicum Mediolani Collegio demandavit, à quo nonnisi peritissimi in utraque facultate Magistri designati semper fuere, eorumque ferax est ille idem Sapientissimus Confessus, à quo postremis hisce temporibus, summo cum Civium plausu, docentium successio derivatur. Nec impensis pepercit hæres Canonii Nosocomium Majus hujus Urbis, ut splendidiore cultu publicum id literis beneficium præstaretur. Anno siquidem MDLXXXI à Præfectis regimini ejusdem Equitibus, quatuor ferme aureorum milibus, erecta est ingens Aula, quæ Magisterio exercendo, & publicis discipulorum edendis experimentis magnificè inserviret, quemadmodum in ejusdem Nosocomii Archivio adnotatum reperitur. Alterum peculiare Nobili Juventuti ac liberilibus disciplinis collatum subsidium debet

(a) In Chron. Fabricii, & Equit. Mediol. num. 246.

bet hæc Civitas Comiti Ambrosio Taëgio, qui anno MDIL. (a) Collegium, olim Taëgiorum, nunc S. Simonis nuncupatum erexit, censusque constituit, ut ibidem, inter alios, XII. Adolescentes, clari quidem sanguinis, sed angusti patrimonii, absque impendio parentum alerentur, & ne quidquam liberalitatis complemento deesset, plura optimarum facultatum magisteria addidit, statuens, ut in eo domicilio Grammatica, Rhetorica, Poëtica, Moralis Philosophia, Historia, ac etiam Theologicæ scientiæ perpetuò docerentur. Quamvis autem ista in præsens defierint, attenuatis fortasse Collegii redditibus, ea tamen omnia ingeniorum exercitamenta viguisse usque ad seculi illius exitum, narrat Morigia, Scriptor ejusdem ætatis. Successere postmodum gemina Collegia, Dugnanum alterum erudiendis pueris Orphanotrophii Sancti Martini, alterum Calchorum educandis instruendisque pauperibus honestioris conditionis adolescentibus instituta, quæ indicasse satis sit, cum minutim omnia persequi minimè libeat, nec valde ad incrementa studiorum ista pertineant.

Qui

(a) *Sitonius in Chron. Collegii Fadicum n. 328.*

Qui plurimum restaurandis in hac Urbe scientiis adjumentum præstitit, ac de studiis præsertim Ecclesiasticis, apud nos eximiè nunc florentibus, optimè est meritus, Sanctum Carolum Borromæum fuisse nemo nostrum, nemo exterorum ignorat; cum enim rudem in sacris rebus populum, rudiorum quoque Clerum, ac primis etiam Latinæ linguæ rudimentis destitutum, regendum accepisset, ut Johannes Petrus Gluffianus: vitæ scriptor deplorat, brevi quidem temporis intervallo, sed improbis laboribus expensisque, tanto divinæ simul, humanæque Sapientiæ lumine illustravit, ut etiam in præsens cæteris catholici imperii Urbibus, Ecclesiisque, in nitidissimum veluti pietatis omnis ac doctrinæ speculum exemplumque trahatur. Quantos autem is sudores profuderit, ut se ipsum prius, dein alios sacris in literis erudiret, testis est in ejusdem vita Cardinalis Augustinus Valerius, qui cum eodem pluries familiariter versatus, hæc constanter affirmat: *Domus Caroli fuit Ecclesiastica, & sancta quaedam Academia, officina virtutum omnium, piorum & doctorum hominum contubernium; alibi verò: Nulla schola, nostrâ, & Patrum*

etate, tam celeberrima fuit, quam Borromæi do-
mus. Nec intra septa tantummodo dome-
 sticæ Aulæ stetit propensus in literas amor
 Sanctissimi Præsulis; Communi studiorum
 utilitati prospexit, inducta in hanc Urbem
 Societate Jesu, eo prorsus consilio, ut non
 tam uberem animarum fructum ab egra-
 giis Religiosissimi illius Instituti cultori-
 bus Ecclesia Mediolanensis colligeret, sed
 fertilissimam quoque omnigenæ doctrinæ
 messem ex assiduo præstantique illorum
 magisterio hæc Insubrum Metropolis
 ostentaret. Nec prudentem tanti Antisti-
 tis mentem fefellit exitus felix; nam aper-
 tis anno MDLXVI. in ædibus, S. Fidelis
 Templo adjacentibus, publicis scholis, eis-
 que subinde translatis in Braydense Col-
 legium anno MDLXXII. nobile quoddam
 scientiarum omnium emporium studiis
 nostris patuit, cum ibidem, referente
 Morigia, à prima usque earundem insti-
 tutione, Humanioribus non modò literis,
 verùm etiam Rhetoricæ, Mathematicæ,
 Græcæ ac Hebraicæ linguæ, Philosophiæ,
 Theologiæ Morali & Scholasticæ, Sacræque
 Scripturæ expositioni præclarissimi in ca-
 thedriis federint Præceptores. Perenne
 autem hujusmodi literarum beneficium
 suc-

succedentes omnes ætates sensere tantâ
 earundem gloriâ, ut nec recenseri queant,
 qui ex hoc veluti Equo Trojano, insignes
 cujuslibet liberalis disciplinæ Duces pro-
 diere. Alterum quod studiis, sacris præ-
 cipuè, commodum curavit Borromæus
 Præful, Seminaria, ac Collegia fuere, quæ
 ex instituto Sacri Concilii Tridentinæ, ad
 Ecclesiasticam erudiendam juventutem,
 omni augustioris magnificentiæ cultu ab
 ipso condita, solidis adè Eloquentiæ ac
 superiorum facultatum magisteriis dita-
 vit, ut inde, tanquam ex aureis fodinis,
 pretiosa quævis sacræ eruditionis & facun-
 diæ opulentiâ hauriatur, quæ non tam
 Urbi universæ, ac Diœcesi, sed Helvetiis
 quoque regionibus, ad humanæ simul di-
 vineque scientiæ præcepta informandis,
 abundè sufficiat. Nobilitati etiam in-
 struendæ prospexit, erecto eidem pecu-
 liari Collegio anno MDLXXIII. ut dele-
 cti adolescentes, sanguinis claritati Reli-
 gionis ac literarum ornamenta adjicerent,
 fierentque æqualibus illustre exemplum,
 ne ocio ac deliciis indormientes, quam à
 natura nobilem indolem acceperant, igno-
 rantia ac vitiis deturparent. Ipse verò
 tantâ eorum proventum curâ, fovebat, ut
 præ-

præfens literariis illorum exercitationibus,
 alios plausu, alios præmiis donans, vivi-
 dius semper ad excolenda studia incitaret,
 quemadmodum diligentissimus ejusdem
 vitæ scriptor Glussianus enarrat. Demum
 prætereundam minimè censeo Oblatorum
 Congregationem, cui, quamvis immerito,
 adscriptum me gloriæ, quamque
 institutam anno MDLXXVIII. ita semper
 in deliciis habuit S. Carolus, ut pastora-
 lem cum illis quodammodo Ecclesiæ suæ
 curam partitus esse videretur, animarum
 salute ipsorum fidei commendata, regi-
 mine Seminariorum ac Collegiorum us-
 dem commisso, studiorum denique magi-
 sterio, ad eam, quæ tanti momenti est,
 Cleri doctrinam promovendam, earun-
 dem vigiliis ac sudoribus demandato.
 Quantum verò Sanctis. Parentis sui amor
 responderint, mihi suspitione fortasse ali-
 qua laboranti effari non licet, Id absque
 invidia dici posse crediderim, non modi-
 cam laudis partem, qua Mediolanensis
 Ecclesiasticus ordo, ob summam doctrinæ
 opinionem, apud exteras etiam gentes
 floret, Oblatorum sodalitis fore tribuen-
 dam. Hæc autem omnia cum unius San-
 cti Caroli auctoritate, opibus, & provi-
 den-

dentia felicissimè sint peracta, meritò eundem venerari nostra Metropolis debet, ut jam Gluffianus asseruit (a), tanquam alterum Mediolanensium studiorum parentem, ac scientiarum restitutorem.

Hoc ipso seculo jam labente novum studii nostris decus accessit ex illustri Academia, quam propria in domo condidit anno MDXCIV. literarum præstantissimus Mæcenas ac Cultor, Mutrus Sfortia Columna Marchio Caravagii, qui primus quoque Princeps eidem præsedit. Duodecim clarissimi & sanguine & ingenio à Morigia recensentur (b), qui ad eruditum hunc conflandum confessum primitus convenere; sed tanta ubique ejusdem fama invaluit, ut paucorum mensium intervallo florentissimis cujuslibet nationis, aut disciplinæ viris afflueret, omnesque confertim, aut doctrinæ præstantia celebres aut dignitate conspicui, literariis hisce congressibus inferi peroptarent. Singillatim illos Morigia, tunc in hac Urbe vivens, enumerat, pro ut suo quilibet die Academicorum albo inscriptus fuit. Alterum ego codicem manu exaratum offendi apud Illustrissimum æquè ac doctissimum Abbatem

(a) Lib. 8. (b) Nobil. Mil. lib. 3. cap. 34.

tem Aliprandum Vicecomitem, qui nobilis sapientisque hujus congressus Acta complectitur; multumque præstaret publicam edi in lucem, cum ex præclara illa Equitum doctorumque hominum contentione, & antiquis in nostra Urbe literis gloria, & recenti ætati præsentius ad studia incitamentum præberetur. Symbolum sibi erexerat Academia, hydraulicam rotam, decurrentium subtus fluctuum, quibus ima parte immergitur, impetu circumactam, ita ut affixa sibi, & justis distributa intervallis lignea vascula nunc vehat in altum, nunc sensim inclinaret; unde quas patulo ore hausere aquas, in subjectam planitiem effundunt, ad fovendam herbarum florumque perenni humore vegetam fecunditatem; appposito hoc lemmate: *Labor omnibus unus*; quique Academiae nomen dederant *Inquieti* appellabantur. Subsequente anno vulgatæ leges fuere, quibus inter cætera indicebatur, ut qualibet hebdomada in publicum proferrentur, quæ privato quisque studio ad ingenii exercitationem elucubraverat; varia de scientiis utilioribus argumenta pertractarentur, locusque etiam daretur Rhetoricæ ac Poeticæ flosculis, sive Italico,

K

sive

sive Latino sermone ingeniosè contendendis.

Nec defuere communibus votis implendis egregii Sodales: Alphonfus siquidem Oldradus primus omnium in hujusmodi Academia sermonem habuit, pluribusque postmodum recitationibus Ethicam Aristotelis explanavit; postremò verò publicè de honorum contemptu differens, missionem petiit ab eo Confessu, Ordini Capucinatorum se se adscripturus, in quo etiam, elapso vix mense, felicissimè mortalem vitam deposuit: Ludovicus Septalius, celebris apud eruditos famæ, mirabile Pixidis nauticæ inventum ac emolumenta recensuit: Vincentius Turaldus Neapolitanus, Militum turmæ Præfectus, bellicorum tormentorum usum, atque Arcium oppugnationem pertractandam suscepit: Bartholomæus Assander è nobili Medicorum Collegio divinæ Dantis Comœdiæ interpretationem aggressus est: Franciscus Costeus Doctor Laudensis Aquarum originem sibi indagandam proposuit, pluresque alii insignes viri consimilia eruditæ exercitationis argumenta delegere, quemadmodum in superiùs enunciata manuscripta Ephemeride legitur; Sed humanarum

re-

rerum more ; hæc quoque Academia in-
foelices vicissitudines suas passa est , chan-
guens primò , ac dein prorsus deleta .

*Federici Borromæi Cardinalis Archiepiscopi
erga Literas , Artesque liberales
amor eximius .*

C A P . X I I .

Decimumseptimum Seculum , ab ipso
statim exordio , felicissimum studiis
Mediolanensibus omen dedit in Federico
Cardinali Archiepiscopo ; qui S. Carolo
Consobrino suo , non minus sanguine ,
quàm amore erga literas , virtutesque om-
nes conjunctissimus , magnum illud opus ,
propositum quidem , ut vidimus , sed nun-
quam tentatum , Bibliothecam nempe pu-
blico Civium , atque exterorum commo-
do dicaram , inchoavit , perfecit . Eam , ut
tanta Metropoli , tantoque Conditore di-
gnam redderet , nulli pepercit aut impen-
sæ , aut industriæ ; Magnificentiam in Edi-
bus curavit , quæ Principum Aulas æmu-
laretur , & Reginam Sapientiam ostende-
ret ; Librorum verò supellectilem tam co-
piosam , tamque selectam ex universis Oc-
cidentis , atque Orientis regionibus in

K 2 illam

illam contulit , ut uni locupletandæ Bibliothecæ Mediolanensi Europa , & Asia spoliis suis infervissè videātur . Quin etiam, ut uberior eruditioni materies fieret, depictas eleganti penicillo Icones quamplurimas, insignium, doctrinâ præcipuè, virorum vultus fidelissimè referentes, circumquaque in hac Aula, porticibus, ædibusque adjectis appendi jussit, ut non tam scripta, quàm Scriptores ipsi in hoc studiorum domicilio, ad commodum & voluptatem venientium perennarent. Fructus autem immensi laboris & impensarum is est, ut frequentissima semper Civium corona circumstet, cùm amplissima hæc Bibliotheca singulis ferme diebus, duabus horis mane & vespere publico usui patet; quo tempore, à pluribus mercede conductis famulis, tum libri, tum atramentum, ac quidquid ad scribendum opportunum est, largè accedentibus suppeditantur. Nec minor apud exteros hujus Loci celebritas viget, cùm nemo ex advenis sit, qui ad præclara Urbis nostræ decora perlustranda circumiens, Aulæ hujus majestatem, voluminum copiam, raritatem ac molem manuscriptorum, quæ simul cùm editis ad quinquaginta millia nu-

numerantur, adjecta denique tum naturæ, tum artis reliqua ornâmenta, & præsertim regalem Federici Conditoris animum non admirètur. Unum memoro Legatum Lusitani Regis, qui à Romana Urbe ad Ulyssiponensem contendens, atque in itinere ad Ambrosianam Bibliothecam invensendam recentissimè deductus, tam speciosa peregrinarum rerum simul hîc collectarum imagine captus est, ut Regi suo constanter retulerit, Mediolanensem hanc à nulla ex Italis Bibliothecis, pulchritudine, atque opulentia superari. Quo circa etiam Princeps ille magnificus tanto incensus est desiderio parem huic nostræ in Metropoli sua condendi, ut ejusdem exactissimam delineationem, ad Architectonicæ artis leges exarandam, simulque regiminis formam, librorum numerum, Ædiumque apparatus fideli calamo describenda mandaverit. Quanto sumptu, quantoque labore paratum hoc fuerit commune scientiis omnibus beneficium, ab Antecessore meo Petro Paulo Bosca doceri quisque potest; is enim edito in lucem volumine *De origine & statu Bibliothecæ Ambrosianæ*, peregrinationes omnes in remotissima litora à doctis viris Federici

rici Cardinalis ærè susceptas describit, narrat redemptam Pinellianam librorum hæreditatem nullâ pretii parsimoniâ, cum æmulationem omnium, qui ad eam comparandam confluerant, longè amoverit, ac propemodum deterruerit Liberalitas Federici; modestiam quoque Conditoris laudat, qui non ex proprio illam nomine, sed ab Ecclesiæ Doctore S. Ambrosio, nostræque Provinciæ præcipuo Patrono *Ambrosianam* appellari constituit.

Parum tamen excelsò animo suo satisfecisse censuit Amplissimus Præsul, condita hæc, ut ita dicam, mortua Bibliotheca; alteram propterea vivam adjecit, Collegium videlicet Doctorum, quorum continuus labor est insudare condendis novis libris, atque in lucem proferendis, ut veluti perennes rivi hunc alyeum Sapientiæ semper altius implerent. Mens erat sexdecim constituere, qui, cæteris omnibus abdicatis curis, unice excolendis scientiis operam darent, ea tamen lege, ut singuli singulas tantùm amplecterentur, atque ita profundius in illas descenderent; cum distractum in plura studia ingenium difficile in aliqua facultate perfici valeat; hancque ideo epigraphem in aureo numismate;

quod

quod honoris gratiâ pectori appensum gerunt, imprimi voluit *Singuli singula*. Expressos autem hoc numisma refert, in anteriori parte, vultus Sanctorum Ambrosii & Caroli; in postica verò, imaginem Virginis Matris Mariæ, divinum Infantem gremio gerentis, cui etiam dicatum voluit hoc Collegium Religiosissimus Institutor. Non ultra novem tamen in hoc doctissimo Cœtu numerati unquam Doctores fuere, sed eâ omnes editorum voluminum præstantiâ celebres, quæ sola implendæ tanti Antistitis menti, æternæque huic Collegio gloriæ comparandæ suffecisset.

Scientiarum cultui peregrinas Linguas adjunxit, conductis luculenta mercede ex ipso Oriente Præceptoribus, qui Hæbraicum, Caldæum, Arabicum, Syriacum, Armenum, Persicum idioma familiare Urbi nostræ fecere; Abissinam quoque Linguam in hoc Collegium invehere meditabatur, sed ex geminis, quos conduxit, magistris, nemo, teste Rivola in ejus vita, indicare methodum valuit, qua abstrusa illius idiomatis vocabula, & reconditi sensus explicarentur. Neque hîc tantummodo gradum fixit diligentia amorque erga literas Cardinalis Federici; Typographiam

integram Orientalium characterum in Ambrosiana Bibliotheca studentium commo-
do collocavit; cum enim immanem co-
piam manuscriptorum codicum, qui hu-
jusmodi linguis exarati erant, exportari
ab Asia curasset, laborem hunc Doctori-
bus præscripsit, ut celebriora Sapien-
tium opera in Orientalibus regionibus,
scientiarum olim domicilio, elaborata, in
Latinum idioma transferrent, solidamque
doctrinam, quæ ociosa apud nos latebat,
utpote ignotæ linguæ cortice obvelata,
ad pietatis & studiorum incrementum pu-
blica luce donarent. Plures hujus generis
libros Ambrosianæ Bibliothecæ typis vul-
gatos Literaria tenet Respublica, sed quod
laudem summam Institutori nostro conci-
liat, id est, eam fuisse in primis hujus Col-
legii Doctoribus Orientalium linguarum
peritiam, ut Grammaticas quoque, & Vo-
cabularia earundem condiderint. Qua in
re Antonius Gigæus inter cæteros palmam
consecutus esse videtur, qui Arabicum
Lexicon, quatuor magnæ molis volumi-
nibus comprehensum, tanta sedulitate
confecit, ut à Viro fide dignissimo mihi
relatum fuerit, à Maronitis ipsis Romani
Collegii tanquam opus absolutissimum
ce-

celebrari. Quod dolendum est, tam insignis decus Urbis nostræ cum Borromæo Conditore, ac primis Doctoribus periit, desidesque in præsens characteres, & manuscripta linguarum hujusmodi, Mœcenatem aliquem avidè implorant, qui reviviscere studia hæc præclara ad patriæ, & literarum splendorem patrocinio suo jubeat. Cæterum Federicus Archiepiscopus, studiorum proventui semper intentus, abstrahi se minimè passus est à peregrinarum linguarum cultura, itaut earum oblivisceretur, quæ Italicum solum nobiliùs illustrant, *Græca* videlicet, *Latina*, atque *Etrusca*; Quo circa anno eodem, quo Bibliothecam & Collegium Doctorum aperuit, nempe MDCIX. illis quoque consuluit, instituto altero Collegio, quod *Trilingue* appellavit; utque perennis foret uberrima hæc literariæ messis seges, novum alterum Collegium condidit, quod *Alumnorum* vocaverat, ut ibidem selectiora Seminariensium gymnasiorum ingenia ad scientias linguasque exoticas erudirentur, & veluti fœcunda semina ad perpetuam studiis Mediolanensibus alimoniam, censumque gloriæ parandum succrescerent. Nisi illustria hæc Federici Cardinalis

me-

meditamenta mors importuna abruptisset, id propositi excelso animo ac mente volebat, ut in Ambrosiano Collegio universæ Sapientiæ Athenæum construeretur, quod non tam Civibus adjumento, quàm Advenis miraculo foret; cum quicumque Hospes aut peculiarem scientiam professus, aut peregrinâ instructus linguâ, ibidem invenire potuisset, cum quo nativo sermone colloqueretur, ac de scientia illa, quam in deliciis habuisset, magistralia referret responsa. Quas Leges, quemque Ordinem doctarum exercitationum præscripserit Cardinalis Federicus Ambrosiano Collegio, (in quod à viginti septem jam annis, alieno potius favore, quàm merito meo sum cooptatus) enarrare non moror, cum multo ab hinc tempore prælum subierint, & abundè peti possint ex operibus memoratis Petri Pauli Boschæ, ac Francisci Rivolæ, ubi etiam nomina Doctorum, editi ab ipsis libri, habiti literarii congressus, ac quidquid præclari in studiis ab hisce eximiis viris, vivente Conditore, peractum est, minutim describuntur. Equidem *Constitutiones Collegii ac Bibliothecæ Ambrosianæ* seorsim typis commisit Federicus ipse Borromæus, cujus

jus Consilium in fronte impressum ; cum
 illæ haud admodum apud exteros vulga-
 tæ sint , non abs re teneo referre ; ita
 enim exorditur : „ Communibus Christia-
 „ næ Republicæ commodis præclare no-
 „ bis consulere posse videntur ii , qui Li-
 „ teras ita colunt , ut ad cognitionem bo-
 „ narum artium studium veræ pietatis
 „ adjungant . Quarum inter se rerum so-
 „ cietatem constituere nobis maximè cu-
 „ pientibus commodissimum illud visum
 „ est , si ad universæ Ecclesiæ , ac Medio-
 „ lanensis potissimum utilitatem , Colle-
 „ gium institueremus , cui Doctores : ex
 „ diversis facultatibus adscriberentur , qui
 „ præter pietatem , quam colunt , singuli
 „ etiam singula studia tractantes accura-
 „ tius possint Catholicam Fidem ab ad-
 „ versariorum mendaciis tueri , & om-
 „ nem Christianam , & literariam rem per-
 „ petuis lucubrationibus illustrare . Id
 „ verò , ut ad omnes casus , & ad diutur-
 „ nitatem longissimi temporis tutius con-
 „ servaretur , & Apostolicæ Sedis aucto-
 „ ritate muniendum , confirmandumque
 „ curavimus , & nos has leges à singulis
 „ inviolatè semper observandas , tanquam
 „ certa ejusdem Collegii præsidia consti-
 „ tui-

„ tuimus, & adjunximus. Prodiere etiam peculiari libello *Nomina, atque studia eorum, qui in Collegium Bibliothecæ Ambrosianæ Mediolani anno 1609. V. Id. Decemb. cooptati sunt*, isque recusatus est Antuerpiæ anno MDCXI. à Davide Martinio, qui in calce addidit fragmentum epistolæ à Justo Lipsio ad Federicum Cardinalem Borromæum conscriptæ (a), cujus postrema tantum verba hic recitare placet, cum ad Conditoris, & Instituti hujus laudem augendam maximi ponderis sit Literatissimi Viri judicium. Itaque hæc scribit: „ Sæpe miratus sum, cum tam multa passim Collegia, aut Scholæ instituantur pueris, aut juventuti formandæ, neminem adhuc fuisse, qui propriè sollicitus esset, & curaret de Doctoribus, sinè quibus, cui usui tota illa institutio est? Speciem, non rem habet, & multi in cursu sunt, pauci ad metam veniunt, & verum studiorum finem. Cavendi, proficiendique ratio, aut hæc est, quam inis, aut nulla: & ipsi eligendi, alendi, formandi sunt, qui forment.

Reticere nequeo tantum fuisse Federici Conditoris erga literas amorem, ut quæ

(a) *Epist. LXXXVIII. Centuria V. Miscell.*

quæ à gravissimis pastoralis muneris curis vacabant, horas omnes studio dicaret, à quo ne immune quidem id tempus faciebat cum iter ageret, aut in lecto ægrotus decumberet, solitus dicere, in votis suis esse, ut dextera manu Crucifixum gerens, sinistrâ calamum, moreretur. Incredibile autem est, quot ille ingenii sui monumenta aut manu exarata, aut typis impressa reliquerit, cum plures paginas impleat eorundem Elenchus, nec percipi satis possit, quomodo tam assiduis molestisque Ecclesiæ hujus, ac Diocesis negotiis implicitus, Conciliorum, Visitationum, sacrarumque rerum peragendarum perpetua penè occupatione detentus, placida nihilominus mente, tam varii generis argumenta, ac centena propemodum volumina elucubrare valuerit. Plura ex hisce adhuc inedita in Bibliothecæ ab ipso conditæ scriniis religiosè asservantur; plura verò jam prælum subiere, sed ea exemplarium paritate, ut manuscripti loco apud nos habeantur; modestiâ siquidem Borromæi Præfulis, quæ publicam laudem respuebat, in privati tantummodo commodi usum, has editiones reservans, inceptum vix typorum opus abrumpi jubet.

bebat. Ne tamen glorioſa hæc monumeta inexplebilis penè amoris, quem erga faniora ſtudia gerebat Borromæus Antiſtes, merita laude fraudentur, mei muneris eſſe arbitrør, eorundem Elenchum ad hujus Commentarii calcem attexere; inde enim perſpicuum fiet, quantum præclaris tanti Præſulis ſudoribus debeat Literaria Reſpublica, cui accepta beneficia, librorumque ab ipſo conſcriptorum molem ac utilitatem ſimul conferenti in incerto erit, magiſne de Literis benèmeritus fuerit Cardinalis Federicus Borromæus animi magnificentia, an amplitudine ingenii. Collegit quidem præſtantiffimus Præſul Meditamenta ſua Literaria peculiari Libro, publica etiam luce donato poſt illius obitum anno MDCXXXIII, quo conceptam vaſta mente argumentorum ſeriem recenset; cùm tamen eorundem nuda tantùm mentio ibidem fiat, nec Lectori compertum ſit, quid de tam ampla designatorum operum fœcunditate, aut manu exaratum, aut typis commiſſum ſuperſit, rem gratam me publico deſiderio præſtiturum reor, ſi quælibet in ſuas claſſes diſtributa ſingillatim enumerem.

Ad liberales etiam artes Picturam, Sculptu-

pturam, atque Architecturam promovendas egregiam operam præstitit Cardinalis Federicus. Quamvis enim nobiles hæc disciplinas, gemina, ut diximus, jam clade afflictas, superioribus ad Borrierii ævum annis, ut ipse met testatur, reparare tentasset Johannes Baptista Gallianus, Pictor non incelebris, inductâ in hanc Urbem Academiâ, cui *Auroræ* nomen indiderat; ea tamen tam citò evanuit, Borrierio eodem referente, ut hujusmodi Aurora noctem prius viderit, quàm Meridiem ac Vesperas. Manebat hæc gloria Borromæo Antistiti, qui nobilia harum artium studia in antiquam sedem suam revocans, Academiam novam aperuit in Ædibus Ambrosianis, Principes viros Juventuti erudiendæ præficiens, qui in unaquaque excelleret facultate. Architecturæ primarium Ducem constituit Fabium Mangonum, qui, ut asserit Bosca, hanc artem restituere visus est, non modò regiarum ædificationum, atque excitandæ Ædis maximæ hujus Metropolis curâ, verùm quia Carolum Butium Architectum clari nominis ad interiorem Architectonicæ scientiam præceptis suis deduxit. Picturæ Johannem Baptistam Crispum dedit, cui à

nativo oppido cognomentum Cerani accessit, notusque posteris omnibus est insigni penicilli sui fama. Sculpturæ demum assignavit Johannem Andream Biffium, uno tantum eo labore, quem in exornanda exteriori parte Odæ Templi maximi adhibuit, æternum nomen promeritum; ita enim delicatâ scalpri diligentia ex albo marmore ad vivumeducta simulacra ibidem spirant, ut peregrinis omnibus, ipsisque Principibus advenis pro miraculis artis indigentur. Sub illustribus aded artium istarum luminibus enarrari vix potest, quantum hæc Academia floruerit, cum peritissimi quique illarum artium professores nomen eidem dederint, atque inde hauserint nitorem illum, atque elegantiam insignium operum, quibus non tam patriam suam, quam exteras quoque regiones exornavere. Versatur adhuc in ore omnium celebris fama eorum, qui ex hoc cœtu prodeuntes, Picturæ præcipuè laude excellere, Danielis videlicet Crispi, Caroli Francisci Nuvoloni, dicti Pamphili, Melchioris Gilardini, Herculis Proccaccini, Caroli Cornaræ, aliorumque quos enumerat Bosca. Hanc gloriam Urbi nostræ comparavit sollicitudo, & liberalitas Car-

Cardinalis Federici, qui non modo sapien-
 tissimis legibus rectam hujusce Instituti
 disciplinam promovit, sed propositis etiam
 præmiis æmulationem, quæ ingeniorum
 cos est, succendere studuit. Præterea,
 quod nulli fortasse alteri Academiæ antea
 obvenerat, eximiam dotem munificentia
 Conditoris hujus Ambrosianæ paravit, ge-
 minas videlicet Aulas, in quarum altera,
 quæ picturæ appellatur, pretiosiores cele-
 brium Auctorum Titianæ, Vinciæ, Baro-
 cii, Bruguelis, atque his æqualium tabu-
 las longa serie disposuit, nulla atri im-
 pensa deterritus, quod iisdem comparan-
 dis exigetur; in altera, statuarum dicta,
 elegantioris formæ simulacra collegit, quæ
 ex optimis quibuscumque protypis æreis,
 aut marmoreis, per Italiam omnem dis-
 persis, educi gypso curavit, regia planè
 largitate, ac privatam fortunam vincente
 animo; Rarioris etiam artificii cælaturas
 in pario marmore ab Augustino Bulto Me-
 diolanensi ad sepulcrum Gastonis Foxien-
 sis effictas, & alia id genus Sculpturæ mi-
 racula effusâ aded manu coëmit, ut in unâ
 tantum Deiparæ effigie, in Carariensi mar-
 more à Marco Antonio Præstinario excul-
 pta, bis mille nummum aureorum impen-
 derit.

L

derit.

derit. Tantarum autem expensarum consilium id fuit, ut Academiae hujus commo-
modo infervirent, & artium istarum cul-
tores peregrinari minimè extra patriam
deberent, ut præclara sibi ante oculos
exempla proponerent, quorum imitatio-
ne studia artesque perficerentur. Aliud
quoque Picturæ Sculpturæque beneficium
præstitit, nocturnos hyeme, ac diurnos
vere ac æstate conventus instituens, in
quibus proposito nudi hominis corpore,
juxta artis præcepta ad varias inflexiones
accommodato, quisque ad vivum artus, mus-
culos, venas describeret, in tabulas aut
marmora postmodum referenda; ne autem
geminae illius horæ intervallum, quæ ma-
nuum labori concedebatur, absque mentis
fructu intercideret, eam indixerat legem,
ut ab aliquo ejusdem coetus, sacrarum præ-
cipuè, historiarum lectio fieret; ita enim
non tam animum utiliter pasci, sed multos
etiã emendari posse Pictorum errores
censuit, qui rudes ut plurimum ignarique
rerum actarum, tempora resque omnes mi-
serimã in tabulis licentiã confundunt;
quin immo librum ipsemet condidit, ad-
jecto titulo *De Sacro Pictura*, ut muneris
sui sectatores eximia hujus artis adino-

ne-

neret, doceretque regulas, quibus veritatem honestatemque rerum exprimendarum cum industriis penicilli ac colorum elegantia conjungerent. Cæterum etiam hæc Academia subsequenter annis communiæ areis quoque simulacris calamitatem passa est, ut videlicet paulatim decederet ac solveretur, exorto præcipue inter Hispanos ac Gallos bello, quod nunquam absque bonarum artium scientiarumque vastatione grassari, tristes temporum omnium memoria testantur. Sed pace tandem inter æmula hæc Regna composita, revixit in Aedibus Ambrosianis nobile hoc institutum, anno MDCLXX. creatis juxta leges Conditoris Federici Conservatoribus, qui tantum opusurgerent, delictisque egregiis viris Antonio Busca, & Dionysio Buffola, qui Academicorum agmen ducerent, cum primus penicillo, alter scalpello pro ea ætate principem in hac Urbe locum tenerent; forsque tam propitia coeptis arripuit, ut minime dedignatus sit Dux Uædæ Johannes Franciscus Pæcechus ex Magnatibus Hispaniarum, Picturæ amantissimus, hujus Academiæ cœtui immisceri, nomenque suum cæterorum albo conscribere. Tam gloriolis initiis restituta hæc

sodalitas, præscripta ad geminæ facultatis Picturæ Sculpturæque proventum exercitamenta usque ad præsens deduxit, ejusque insigne elogium sunt pendentes è parietibus pictæ icones celebrium Pictorum, qui Ambrosianam Academiam socialibus laboribus illustravere, nobilique corona ambiunt septum illud, quod delineando nudo Corpori inservit, incrementum simul & gloria florentis adhuc Academicæ societatis.

Novum insuper excolendis literis adjumentum meditatus est Cardinalis Federicus, institutâ in Seminariensis Lyceis Academiâ, cui ex conjunctione sapientiæ cum eloquentiâ *Hermathenarica* nomen indidit. Ex hac enim publicum Urbi, ac Diœcesi emolumentum doctrinæ profluere posse non dubitavit, cum juvenes ibidem optimis disciplinis imbuti ad sacra ubique in Ecclesiis munera subeunda, absolutis studiis, designentur, & veluti lumina nitidioris sapientiæ candelabris excelsioribus imponantur. Hinc anno **MDCXIX.** literarios Magistratus creavit, leges indixit, conventus ac lucubrations statis diebus recitandas præscripsit, tanto cum fœnore semper vividius florentiam
ibi-

ibidem studiorum, ut alterum veluti Seminarium excellentium ingeniorum in ipso Seminario conditum esse videatur. Refert illius vitæ Scriptor Rivola (a) hac nova institutione succrevisse in Seminaribus claustris celerem ad eò copiosamque literarii fructus messem, ut cum Hospes aliquis aut dignitate, aut doctrina insignis Mediolanum diverteret, illum statim Cardinalis Federicus ad hujusmodi Lycæa transferret, ratus nullum dignius oblectamentum exhiberi posse illustribus viris, quàm si Academicis exercitationibus tam egregiè eruditæ Juventutis interesse concederetur. Deinceps ut studia in hac Urbe majori civium commodo foverentur, anno MDCXXX. gymnasia ipsa Philosophicæ ac Theologicæ facultatis, quæ Ecclesiasticis erudiendis adolescentibus in Seminario Collegioque Helvetico à primis è Clero delectis Magistris pertractabantur, ad publicam utilitatem patere omnibus voluit; Quamvis autem Successor ejusdem Cardinalis Montius, alique Mediolanenses Antistites consultius inde censuerint ad privatam tantummodo illic degentium Juvenum beneficium ea redo-

L 3

nare;

(a) *Lib. 4. cap. 36.*

nare; nihilominus peculiari Archiepiscoporum indulgentia semper in more positum fuit, ut ad illa instruendi admitterentur nobiliores quidam Ephebi, qui postremis hisce annis ad hanc Lycæa, veluti ad emporium solidæ literaturæ, frequentiores etiam accurrunt. Neque tunc quidem oblitus est Federicus promovendæ literariæ sollicitudinis in equestribus animis; quos probè noverat potiori tum jure supra vulgi conditionem assurgere, cum sapientiæ ornamentis decorantur, quam cum naturæ dona tantummodo splendore natalium ostentant. Quocirca ut nobili juventuti quendam honoris stimulum injiceret ad capeffenda ferventiùs studia litterarum, in Collegio ad eorundem educationem condito à S. Carolo Borromæo, Academiam erexit sub nomine *Perseverantium*, in qua variis æmèniorum scriptio-
rum generibus exercerentur, ipsoque è titulo discerent, non perfunctoriam operam libris dare, sed gloriosâ patientiâ obduratum ad labores ingenium in altum usque penitioris eruditionis doctrinæque apicem propulsare.

187

*Academiae quampures, ac Gymnasia
hoc Seculo XVII. instituta.*

C A P. XIII.

TAm illustri præeunte exemplo insignis hujus artium scientiarumque Patroni, tantus eo seculo excitatus ubique fuit fervor studiorum, ut nimis arduum sit literarise Reipublicæ in hac Urbe incrementa referre, plenumque opus exposcat ingens celebrum virorum, doctorumque voluminum numerus, quibus illustratam peculiari supra cæteras Urbes laude se vidit hæc Metropolis, auctusque uberrimè fuit facultatum omnium cultus consensus. Quod præcipuè adnotandum est; certasse vili sunt gloriosa quadam contentione, ut ampliorem studiis Mediolanensibus campum aperirent, tres ii præclarissimi Religiosi Cœtus, quorum apostolicis laboribus, exemplo, pietati, doctrinæ plurimum splendoris sui debet hæc Civitas, Patres nempe Societatis Jesu, Clerici Regulares S. Pauli, à S. Barnaba Apostolo Barnabitarum nomen fortiti, alique Regulares Clerici, quos Theatinos passim appellamus. Primi siquidem, exi-

guum adhuc paratum literis patrimonium existimantes perpetuo illo, quod jam retulimus, liberalium disciplinarum scientiarumque magisterio, geminam Braydensibus gymnasiis Academiam junxere, quarum altera, *Animosorum* vocata, vividiorum in Juvenibus Rhetoricæ ac Poëticæ cultum amoremque succenderet; altera, *Arysoptorum* dicta, gravioribus Philosophiæ ac Theologiæ studiis enixius evolvendis incitamentum præberet.

Nec segnes fuere in occupanda hac gloria Patres Barnabitæ. Cùm enim enata in hac Urbe foret inclyta eorundem Congregatio; nimis indecorum putabant, si in re literaria deesse Patriæ operam suam finirent, vincique ab aliis paterentur sollicitati conatus laude promovendæ inter Cives curæ studiorum. Primum itaque cœpere privatis institutionibus Mediolanensem Juventutem ad literas erudire, ut Barcellius testatur (a). Dein cùm fama eximii proventus ex hujusmodi magisterio profuentis Romam usque permeasset, Johannes Baptista Arciboldus Mediolanensis patricius, ac Clementis VIII. Cubicularius Clericus pingues reditus legavit, ut ad

(a) *Memor. Istor. tom. 2. fol. 14.*

publicum literarum beneficium in patrio
 S. Alexandri Collegio Scholæ aperirentur;
 quod etiam præstitum est anno MDCIX.
 (a) solenti ritu, cum ad primam inau-
 guratoriam orationem audiendam conve-
 nerint regii Magistratus, universa Medio-
 lanensium Procerum cohors, ac ipse etiam
 Cardinalis Archiepiscopus Federicus Bor-
 romæus. Florere hæc gymnasia, Rhetor-
 icæ tantummodo ac humaniorum litera-
 rum studiis designata, mansitque illis Ar-
 cimbaldi nomen à primo Conditore, de-
 nec crescente optimi magisterii opinione
 & plausu, Patres ipsi spontaneo erga na-
 talem hanc Urbem amore excitati, anno
 MDCXXV. gemina Lycæa inferioribus
 grammaticæ rudimentis addidere, ac ma-
 jora semper molientes superioribus quo-
 que scientiis publicè excolendis Præcep-
 torum copiam fecere, erectis quadriennio
 post cathedris Philosophiæ, ac Moralis
 Theologiæ, demum Scholasticis etiam fa-
 cultatibus anno MDCXXXV. in id Col-
 legium inductis. Qua in re perficienda
 ad utilitatem gloriæque Metropolis no-
 stræ, quantum non modò nobilium sudor-
 um, sed pecuniarii sumptus impenderint,

abso-

(a) 3. Novembris.

absoluta sub finem huiusmet seculi magnifica & elegans Gymnasiorum structura oculis ipsis compertum facit. Frustra verò hic tempus prodigerem, si vel egregios discipulos, vel doctrinâ illustres magistros, quos hæc gymnasia exceperere, congerere in has paginas vellem; id enim & patria monumenta, & vicens adhuc nostra ætate in hisce Lyceis florentissimus scientiarum cultus præclare docent. Accessit etiam huiusmodi studii Academiæ ornamentum, cujus eximia cum laude meminit Picinellus in suo *Mundo Symbolico*, quæque nomen *Ignitorum*, vulgò *Isfocati*, accipit. Quantum verò in exordiis ipsis ibidem caleret erudita nobilium juvenum exercitatio, ex uno abundè discimus publico testimonio, oratione videlicet ab Antonio Rampono habita ac vulgata anno MDCXXXVIII. cum delectus in Academiæ istius Principem fuit Guido Mazzenta, antiqua spectabili nobilitate progenitus adolescens, sed studiorum suorum gloriâ nobilior.

Postremò Clerici Regulares Theatini, à S. Carolo in hanc Urbem invecsti, ut optimis Instituti sui exemplis, veluti novum Sydus, Ecclesiam Mediolanensem illu-

lustrarent, cum omnia sanctioris vitæ, cultusque animarum experimenta dedissent, prodesse quoque literis studuere excitati nobili Academia, cui ex laboribus impigrè obeundis in excolendo pertinacibus studiis ingenio impositum nomen est *Laboriosorum*, italicè *Faticosi*. Primi, qui literarium hunc congressum meditantur, duo ex eadem Religiosa familia celebres viri fuere D. Jo: Baptista Rabbia, & D. Celsus Quatuorcasa, annoque MDC-LXII., convenire cœpit in Aula Cœnobiæ S. Antonii Academicorum cohors, quæ nobiliorum Procerum, ac ingeniorum flore constabat. Id autem sibi ex instituto statuerant docti Sodales, ut frequentibus eruditis sermonibus, Aristotelis Ethicam illustrarent; quandoquidem verò Moralis Philosophiæ præcepta problematico semper argumento involuta proponebantur, Poëticis quoque ac Rhetoricis lucubrationibus libertas dabatur, ut expensâ utraque parte, prout cuique ratio dictabat, amcenior animis fieret eorundem perceptio. Delectus est in Academiæ symbolum marmoreus Obeliscus, cui ad æquilibrii scrupulum in basi collocando ingeniosa circum machinæ, ac funium plurimus ordo adhi-

adhibetur, superposito lemmate *Hic labor*. Crevit subinde Academię hujusmodi splendor ex publico Civium plausu, ac Literatorum concursu, quorum præcipui, Lucas Assarinus, Alexander Perlasca, alique plures præclari hujus cœtus consortium expectivere. Quod tamen celebriorem eidem famam conciliavit, Comitis Johannis Borromæi auctoritas fuit: Is namque & avita sanguinis nobilitate spectabilis, & summis in hac Urbe, Cæsaris nomine, muneribus gestis conspicuus, non tam benigno auspicio fovit, quàm præsentia suâ decorem literariis hisce auxit congressibus, dignus propterea, ut non tam ptimus Princeps, quàm Academię Pater acclamaretur. Testatum reliquit Petrus Paulus Bosca (a) insedisse animo Comitis Borromæi illustre hoc consilium, ut perenniori parando literis beneficio, augustum in co Cœnobio Conclave substrueret, sed importuna mors obstitit votis optimi Mœcenatis, qui pro magnitudine animi sui, ac familiari Borromæis Proceribus erga Patriam magnificentia, maxima quæque menteolvebat. Nihilominus tam faustis initiis instituta Laboriosorum Academia sub-

se-

(a) *De orig. & statu Bibl. Ambr. pag. 160.*

sequentibus annis in tantum adducta est splendorem nominis, ut singulare Mediolanensis Urbis decus fuerit tum Principatus majestate, quem felici successione purioris semper sanguinis Magnates gessere, tum Literatorum frequentiam, qui nobilem invicem æmulationem acuentes, præclariore ingenii sui foetus ibidem perpetuo ediderit, plaudente Auditorum corona, atque in hanc Aulam veluti ad gratissimas eruditi oblectamenti delicias capiendas avidè procurante. Testem me quoque in hac re adducere valeo, cui benignè in hunc cœtum admissio, è subselliis disserere, ac recitare pluries datum est, eo cum fructu, ut cum vulgaria de meo proferrem, peregrinas illas ex alieno penu doctrinæ merces colligerem, quibus semper ditior instructiorque redirem.

Alteram quoque Academiam vergente in occasum hoc seculo conditam reperimus, quæ licet institutionis lege, privatis tantummodo studiis inserviret, amplitudine beneficii ad integras Regiones extendebatur. Ea est, quæ *Hypheiomacorum* nomine etiam in præsens donatur, suaque debet primordia magnificentissimo simul ac literarum amantissimo Cardinali Archie-

chiepiscopo Alphonso Littæ, cujus auspiciis erecta fuit in Collegio Helvetico. Cum enim Juventus ibidem degens optimis quibusque moribus, ac disciplinis imbuetur in eum potissimum finem à Sancto Carolo Conditore statutum, ut Rheticæ Helvetiæque Ecclesiis, Hæreticorum viciniam periclitatibus, egregii Ministri validique Propugnatores parentur, censuit vigilantissimus Præsul nunquam melius consultum iri Fidei animarumque defensionem, quam si Academicæ instituerentur concertationes, ad quas viriliter obeundas gloriæ stimulo excitati Pugiles scientiarum, earundem magisterio erudirentur ad bellum hostibus Catholicæ Religionis generosè inferendum, armaque inde caperent solidioris doctrinæ, quibus securius triumpharent. Propterea in Academiæ symbolum desumpta est imago Apollinis Pythonem Serpentem ferali sagitta configentis, ut ex poëtico illo commento quicumque in hac arena sub divino Sole militaret, veram edisceret artem, qua Sapientiæ telo armatus Hæresis monstrum prosterneret. Et sanè ex voto res contigit; tot siquidem strenuos bellatores Catholica Fides habuit, quot ejusmodi Academia

demia

denia alumnos educavit, qui emenso studiorum curriculo in patriam redeuntes, veluti firmissima propugnacula contra hæreticas incursionses steterunt, tantoque viræ ac doctrinæ splendore ætate qualibet claruere, ut nulla hæctenus circumfusa errorum caligo partem illam, Rheticæ Helveticæque telluris, quæ sereno Catholicæ Religionis Cœlo fruitur, ne modica quidem labe deturpare valuerit. Repetendas ex historiis relinquo illustres memorias eorum, qui postquam egregiè in Academica hac palæstra certaverint, ad præcipuas in iis Regionibus Ecclesiarum Præfecturas, ac etiam Insulas evecti, pro Sedis Romanæ reverentia Fideique integritate, aut facundia è rostris, aut è pluteo calamis gloriosè pugnare; id unum innuens, nonnullos etiam ex hujus Collegii alumniis, tanta strenuitate viguisse, ut proximo Martyribus loco, vitam pro Catholica Religione inter cruciatus posuerint, quemadmodum de Sondrii Archipresbytero Nicolao Rusca, Lavezzarius (a) narrat. Is enim Græcæ Hebræicæque lingue peritissimus, cum privatis, publicisque

dis-

(a) In *Historia Italica Vallis Tellinæ* lib. 3. pag. 125.

disputationibus in oppido Tirani ac Plurii pro Fide Orthodoxa dimicasset, atque in ipsa pastoralis sui regiminis sede Academiam pro Catholicis condidisset, ut eam Seminario ibidem ab Hæreticis recluso opponeret, ferale adeo ipsorum odium incurrit, ut foedissimis circumventus calumniis, atque in iudicium raptus, dum asperrimè equuleo tonqueretur, gloriosa morte occubuerit, æternam sibi in Collegio Helvetico, à quo prima pietatis, & doctrinæ hauserat rudimenta, laudem concilians.

Ad studiosum Mediolanensium hoc seculo vigentium cœcōident, non incongruum reor memoriam innectere Scholarum, quæ *Marone* vocantur; Quamvis enim Grammaticæ, atque Arithmeticæ confinia minimè excedant, inuatum nihilominus erga literas Civibus nostris amorem manifestiùs probant, ingensque scientiis superioribus adiumentum præstant, cum extricata à primis implicationibus latinæ linguæ involucris ingenia ad altiora studia sponte sua succendantur, summumque incitamentum fit pauperibus præcipuè discipulis ad excolendas impigrè liberales quaslibet disciplinas, patens abs-

que

que impendio crumena: ab elementis ipsis
 Eloquentiæ gymnasiorum frequentia. Has
 itaque postrema voluntate in tabulis de-
 scriptas instituit Johannes Baptista Maro-
 nus, qui hæredes ex asse relinquens Pa-
 tres Ord. Prædicatorum in S. Eustorgii
 Cœnobio degentes, eisdem onus impo-
 suit, ut erudiendis quinquaginta paupe-
 ribus pueris, eorundem placito deligen-
 dis, publicum aperirent gymnasium, quod
 etiam elapso post illius obitum anno, idest
 MDCLXVI. fidelissimè præstitere.

*Seculi XVIII. pro studiis promovendis
 præclara meditamenta.*

C A P. XIV.

PRæsens jam seculum ingredimur, quod
 quantum studiis omnibus favorabile,
 cultumque sit politiori quavis literatura,
 nemo non videt; cum nulla ferme Euro-
 pæ Provincia reperiatur, quæ celeberrimis
 Academiis, Gymnasiisque non de-
 coretur, tantusque ubique ferveat amor
 Liberalium disciplinarum, ut perductis
 ad apicem summæ nobilitatis scientiis,
 nihil propemodum à posteris solidioris

M

glo-

gloriæ addi posse videatur, aureaque nunc verè literis ætas censenda sit restituta. Non caret hoc splendore Mediolanensis Civitas, quæ sicuti magnificentiam opulentiamque nemini invidet, ita nec Literarum, nobiliumque artium culturâ ab exteris vinci se patitur. Longum nimis foret, ac fortasse importunæ jactationis periculo plenum opus, insignium virorum præstantiam, qui omni scientiarum genere ad excellentiam exculti in hac Urbe florent, commendare; referre gymnasia ad publicum studiorum proventum optimis Institutoribus decorata; frequentes Civium concursus ad omnium ferme Religiosorum Ordinum Cœnobia, ut Rhetoricæ, Poeticæ, altiorumque disciplinarum nobilibus experimentis intersint, recensere; Bibliothecas denique enumerare, quæ elegantissimæ, ditissimæque non tam in sacris Cœnobitarum recessibus, sed in privatis etiam domibus, Nobilium præcipuè hoc ævo summa cum laude literarum curam gerentium, ad luxum usque instruuntur. Propterea calamo tantummodo persequar meditamenta illa Civium nostrorum, quæ illustriorem Mediolanensium studiorum famam apud æquos literarum

rarum æstimatores reddere valent, dignaque sunt, ut successuris ætatibus ad perennem patriæ gloriam, atque ingeniorum incitamentum, in exemplum proponantur.

§. I.

Equitum Academia.

Primò igitur occurrit Academia, quam sub initium hujus seculi, idest anno MDCCOII. excogitavit aperuitque nobilissimus Aurei Velleris Eques, & in Hispanorum Magnatum honores adscitus Comes Carolus Archintus. Animadverterat ille Nobilium indolem, ad magna enatam, sub primos quidem adolescentiæ ac juventutis annos, in Collegiis, vel publicis Lycæis eruditam, assidua studiorum exercitatione splendidum sui spectaculum facere, sed postmodum absoluto gymnasiolorum curriculo, vel subeuntibus domesticarum rerum curis, vel affluentibus pinguioris fortunæ commodis, ita sensim distrahi, emolliri que, ut concepta scientiarum semina ociosè putrescant, totque vigiliarum laborumque fructus incuriosè

quadam desuetudine evanescent. Cum autem ipse constanti sedulitate, adultus etiam, coluisset, quas in primævo ætatis flore superiores hauserat disciplinas, Mathematicas videlicet, Philosophicas, Historicas, Medicas, aliasque quamplures, quibus ad magisterii propemodum laudem mirè exornatur; ut æquales suos ad tam nobile oblectamentum alliceret, literariam societatem proposuit, quæ solis Equestribus viris constaret, tantaque felicitate peracta res est, ut brevè invaluerit selectus ordo Nobilium, qui integram scientiarum omnium Academiam conflaret. Designata subinde fuit doctis congressibus, post vagè habitas aliis in domibus Academicas exercitationes, capax Aula, quam prope Templum S. Antonii propriis in ædibus ex antiqua Oldrada familia Domini benignè obtulere, ibique subsequenter annis, in frequentissima illustrium auditorum corona, celebriora præclarissimi hujus instituti experimenta edidere. Ne autem indigesta rerum farrago proferretur, quæ aures potius oneraret, quam mentem erudiret, provincias veluti suas cuilibet distribuerat optimus Eques, peculiaribus singulis sociis scientiarum argu-
men-

menta distribuens, prout ad quaslibet illarum proclivior genius ferebat, hac lege statuta, ut cum alternis habendis sermonibus proprii recurrerent dies, unusquisque de sua tantummodo assignata liberali disciplina perpetuo differeret; alter Martheos præcepta, & inventa recensens, militarem alter Architecturam illustrans, alii Philosophica principia, & experimenta, aut naturalem historiam exponentes, alii Italæ poëtices initia & vicissitudines, Regnorum ac Gentium primordia & mores, geographica confinia, atque his similia explicantes; omnium autem hæc una erat cura, ut solida fundamenta statuerent, varias auctorum opiniones expenderent, difficultates diluerent, seriemque rerum, quas dilucidarent, ad sanæ critices lancem vocantes, à veterum præjudiciis, ignavique vulgi falsa credulitate liberarent. Ita enim, & qui dicerent, non ex cortice tantum, sed profundè in medullas ipsas descendentes, dignos vero Sapiente sermones proferebant, & qui audirent alieno proficientes studio ad scientias intimè possidendas sensim ac placidè perducebantur. Inter alias leges, quæ ad

tatem curandam statutæ sunt; peculiaris ea fuit, ut præter aliarum morem, nulli unquam ex Sociis Principatus honos deferretur, nec literarii crearentur Magistratus, sed unus tantummodo à Secretis deligeretur, qui communibus acceptis votis publico nomine Sociorum placita, atque Acta signaret. Optimi autem decreti condendi ea mens fuit, cavere, ne ulla ambitiosæ æmulationis labes in hanc Societatem sensim irreperet, violaretque sincerum studiorum amorem, quem unice in sodalium animis regnaturum, sublata hac cura persæpe infensa concordia, sibi pollicebatur prudentissimus Institutor. Altero quoque decreto cautum est, ne ullus ad Academicos congressus admitteretur, nisi qui fidem suam recitationi obstringeret, & in futuris saltem conventibus pertractanda scientiæ alicujus argumenta susceperet; alienis siquidem dictis obtrectare facile solet, qui ociosus tantummodo auditor intervenit, nec obnoxias parisi criterii censuræ è domestico promptuario literarias merces unquam educit. Præterea, ne librorum egestate Academici laborarent, aut in iis comparandis largiores sumptus infumere cogentur, regio planè ani-

animo, propriis in Aedibus Bibliothecam
 instruxit, elegantissimis scriniis, ac pluri-
 ma christallo nitentem; quodque pretio-
 sius est, selectissimis omnium disciplina-
 rum voluminibus, antiquis recentibusque
 opulentam, hoc unum ferme sibi propo-
 situm statuens, ut commoda ac digna no-
 bilium Academicorum studiis Aula para-
 retur. Ultra sexennium florentissima hæc
 viguit Academia, quæ publica quidem
 fuit, si ordinem Equestrem spectemus,
 cum cuilibet ex nobilibus accessus pate-
 ret, qui nomen huic Instituto dare vellet
 ejusque leges profiteretur, sed nullos præ-
 terea admittebat licet doctissimos, quos
 hæc illustrium natalium conditio non ho-
 nestaret. Mens quidem erat præstantissi-
 mo Literarum Mecœnati Archinto decur-
 su temporum, cum altas jecisset radices
 nobilis hæc studiorum exercitatio, uber-
 rimi proventus, qui inde fluebat, benefi-
 cium latius extendere; sed bellorum in
 nostris regionibus strepentium fortuna,
 cœpta simul & spem omnem ita rescidit,
 ut nihil præter desiderium adeo decoræ,
 proficuaque patriis studiis institutionis re-
 manserit; cum enim reducto ad Austria-
 cam domum Mediolanensis provinciæ do-

minio, ipsoque Cæsare, atque Augusta Uxore in Urbem nostram felicissimè iuectis, universa Procerum cohors necessariis erga Principes suos officiis occuparetur, pluresque illorum varia in remotas plagas tum itinera, tum munera suscepissent, paulatim dissolvi cœpit, illustris iste confessus, solitoque magnarum molium infortunio, nemine reparante, tam nobilis Academia memoriam solummodo suam gloriosè ostentat.

§. II.

Arcadum Mediolanensium Colonia.

Feliciores fors obtigit Arcadum Coloniae, quam anno MDCCIV. in hanc Urbem deductam selectus semper nobilium Pastorum Chorus implevit, tantoque plausu in hanc usque diem prosequuta est Civitas nostra, ut Musas ipsas agresti illorum avena canentes audire videamur, doctumque eum cœtum inter præcipua inclytæ hujus Metropolis decora numeremus. Nemini ignotum reor quantam sui famam excitaverit Romana Princeps Arcadia, quantusque ubique fervor eruditas

men-

mentès incesferit , ut acceptis inde legibus, placitisque, foeciam quisque in patrio solo Arcadiam statueret, cum ea de re integros annales condiderit primus ejusdem cultos Jo: Marius Crescimbenus, & plura jam volumina consent illustrium Arcadum vitæ. Gloriam hanc desiderari diutius in Urbe nostra noluit Jo: Antonius Mediobarbus è doctissima Clericorum Regularium Somaeschæ Familia, vir apud nos memoriæ immortalis ob eximias tum sanguinis, tum ingenii dotes, omnigena eruditione florentis; præcipuè verò ob procuratum auctoritate, exemploque suo studiis Mediolanensibus præclarum hoc ornamentum. Redierat ille in patriam è Parisiensi regia Urbe, onustus amore ac laudibus cultissimæ illius nationis, apud quam degens illustria vividæ indolis suæ in re literaria experimenta ediderat. Ut enim reliqua sileam, excitandæ admirationi, probandoque ingenio satis fuerat una ea panegyrica Oratio ad Ludovicum XIV. Regem Galliarum, quæ antiqua & celebriora Romanorum Cæsarum numismata in unius ejusdem Magni Principis laudem inflectens, colligensque, digna visa est, ut tribus linguis excusa, Latinâ, Gallicâ,

Ita.

Italicâ anno MDCCIII. Parisiis vulgaretur, ipsumque Regem Commendatorem promeruit, qui ad præsentius dignationis suæ testimonium, Mediobarbum summis honoribus exceptum, liberali quoque munerum largitione donatum ad nos remisit. Itaque statim ac ille Mediolanensi solo restitutum se vidit, agitare animo consilium cepit, ut strepens per Italiam Arcadiæ nomen sedibus nostris inferret, duoque in promptu fuere præclari focii ex eadem Somaschensi Congregatione, quæ ferax semper fuit insignium religione non minus, quàm literarum gloriâ virorum. Alter illorum, nempe D. Joseph Maria de Comitibus, maximo bonorum omnium luctu jam è vivis ereptus est; alter D. Joseph Maria Stampa, Equitum ac Literatorum delictum, in præsentis quoque superioribus simul Mathematicæ, atque amœnis historiarum, & Rhetoricæ studiis intentus, felicissimi ingenii sui promptitudinem Doctis commendat; uterque verò libris jam editis perennem sibi apud posteros famam comparavit. Nec arduum fuit ex nobilium ordine reliquos socios adfiscere, qui datis nominibus literariam hanc Coloniam non tam statuerent, quàm illu-

illustrarent ; Primores siquidem viri jam ex ingenito amore ad studia propensi, tanta alacritate arripuere oblatam opportunitatem exercendi purioris eloquii, tum soluta oratione, quæ solet eruditus hujusmodi confessibus pro ludium facere, tum constrictis ad leges, numerosque Italicae, Latinaeque poëtices variis lucubrationibus, quas singuli Pastores stato ordine expromunt, ut illico florentissima surrexerit Arcadum Academia, nemini ex cæteris per Italiam sparsis, nobilium carminum gloriâ, concedens. Diu per varias Equitum domos peregrina erravit erudita istiusmodi cohors, in Triultii Principis Palatio primùm excepta, dein ad Comitum Montii, Equitis in literis versatissimi, Ædes, atque aliò commigrans; cùm æmulis quisque officiis ad se pertrahere honorem eximium studeret, ut proprii lares amœna sedes fierent Arcadicis sociis, & gratissimo universæ Urbi illorum cantu propemodum consecrarentur. Postquam verò Comes Carolus Pertusatus, in Italico Viennæ Consilio nunc Regens, ac per omnem ætatem bonis artibus impensissimè deditus, non tam Bibliothecam nulli ex privatis secundam, sed domesticum quoque

que viridarium eâ condidit magnificentiâ, quæ Principem etiam deceret, cum quæ-
 siti à remotissimis oris selectissimi flores, aut per areas distributi, aut in eleganti-
 bus vasculis collecti, perpetuum ferme ver conservent, fixæque solo proceræ Cedrorum arbores, tutæ rideant hyemis inclementiam, mobili domo conclusæ, quæ, rigente nivibus tellure, amœnissimæ aulæ speciem refert, eluditque præclaro spectaculo horrorem frigoris ambientis, Arcadium Colonia se se in id domicilium recepit, & hyeme quidem in aula superiore domus, celebriorum Pictorum tabulis, circumquaque ornatâ; cum verò indulgentior aër amœnissimi Loci libertatem facit, sub frondenti tecto, quod serpentina per arcus ad artis disciplinam arbuta contexunt, pastorales cantus edunt, suumque Tempe, ac Thessalos campos invenisse ibidem arbitrantur. Quæ sit egregii hujus cœtus fama, quæ scriptio-
 num elegantia, qui concursus celebriorum ex omnibus Urbis ordinibus virorum, cum colligendæ ad literaria exercitamenta Arcadicæ societatis rumor vulgatur, ita unicuique Mediolanensium Civium compertum existimo, ut iisdem enarrandis

His frustra calami laborem prodigerem ?
 Id unum in hoc spectabili congressu do-
 lendum est, quòd quæ auribus jucundis-
 simè insonant castigatissima carmina, &
 sermones, hæctenus oculis denegentur ;
 universa siquidem, quæ typis dignissima
 exaravere Arcades nostri, ita modesto
 hucusque silentio pressere, ut præter alio-
 rum Arcadum morem, quos liberaliores
 erga publicos typos videmus, nihil vul-
 gari permiserint, vixque ab illis extorse-
 rit hoc publicis desiderijs solamen natus
 Augustissimo Cæsari Infans Leopoldus :
 piaculum siquidem censuere, si privatæ
 tantammodo ædis angustiis plausus suos
 tunc concluderent, cum ob lætitiæ ma-
 gnitudinem extra se rapta Civitas univer-
 sa, festivorum ignium ac sacrarum suppli-
 cationum frequentia, amorem obsequium-
 que suum Austriaco Principi testaretur .
 Ex hisce tamen poëticis lucubrationibus,
 quæ Arcadiæ Mediolanensis nomine ex-
 cusæ sunt anno MDCCXVI. metiri quis-
 que poterit, quàm ingenioso expolitoque
 ad omnem perspicuitatem, aureæque æta-
 tis invidiam stylo exerceatur hujusmodi
 Academiæ. Addere id præstat, tam præ-
 claram de nobilissimo hoc cœtu opinio-
 nem

nem doctis viris insedisse, ut P. Thomas Ceva è Soc. Jesu, vir summæ apud nos auctoritatis, scientiarumque ac Poëtices laudè clarissimus, edendam, novis ejusdem curis auctam, celeberrimi Poëtæ Francisci de Lemene vitam, Mediolanensium Arcadum Coloniae nuncupaverit, egregios ipsorum conatus, ac singularia in Patriam merita, panegyricâ Epistolâ immortalitati commendans. Seriem illustrium horum Sodalium in libri sui fronte laudatus Ceva descripsit; Pastorale verò nomen, pro Arcadiæ more, singulis attributum, unâ cum peculiari Symbolo Mediolanensis Coloniae, Johannes Marius Crescimbenus in universâ Arcadum, & Coloniârum, nomenclatura recensuit.

§. III.

Societas Palatina.

NOVUM aliud hoc seculo Mediolanensibus studiis decus, & incitamentum contulit Palatina Societas, quæ anno MDCCXXII coaluit, Sodalesque numerat non tam præclara sanguinis nobilitate, quàm Ecclesiasticorum ac Civilium mun-

ne-

nerum splendore conspicuos . Statuendo huic literario congressui occasionem præbuit celeberrimus Ludovicus Antonius Muratorius , qui dignum quidem omni laude Opus capaci mente conceperat , sed quod magnitudine ac arduitate sua non modò ancipitem felicis exitus spem detinebat , verùm etiam deterrere videbatur , ut ipse met per Epistolas mihi non semel significavit . Dolebat vir clarissimus , solam Italiam Literarum matrem carere gloriâ illâ , qua exteræ ferme omnes nationes , inclementius etiam Cœlum sortitæ , fruebantur , ut videlicet collectos in unum corpus rerum suarum Scriptores publicis jam typis donatos viderent . Præcipuè cùm ab exciso Romano Imperio sub Augustulo , usque ad instaurata apud nos studia seculo XV. intermediæ temporis historicam seriem alta nœx occupet , rarusque admodum Scriptor occurrat , qui densæ tot annorum caligini dissipandæ , atque educandæ in lucem veritati , opportunam præferat facem . Ut igitur hoc à Literis longævum infortunium amoveret , rem grandem meditatus est , mille nimirum annorum historiam , à coævis Scriptoribus tum editis , tum manuscriptis

pe-

petendam; ita enim non tam depelli posse censebat incuriosam incitiam, qua circa res gestas superiorum ætatum hæcenus laboravimus, sed uberem quoque eruditibus omnibus campum recludi, ut de ignotis huc usque, aut implexis inextricabili ferme difficultatum nexu eventibus bellorum, Urbium, Principum, securè differerent, cum non ex rivulis tantum haurienda veritas foret, sed fontes ipsi exhiberentur, testimonia videlicet eorum, qui aut præsentibus, aut proximi ætate, quæ oculis auribusque suis fideliter exceperant, sincera narratione ad posteros transmissere. Verum quis tanto labori auxiliares manus præstaret; quis vadem se præberet immanium sumptuum, quos edenda in publicum tot voluminum moles absorbere procul dubio debuisset? Quod pertinet ad rem literariam, maxima jam ex parte diligentissime Muratorius exegerat, susceptis per Italiam longis itineribus, ut insignes Bibliothecas evolveret, & celebriora frustraret Archiva; quin etiam amicorum fidem ad illustrem hanc spartam adjuvandam repetitis literis sollicitavit. Minora tamen omnia hæc videbantur, quam quæ posceret rei amplitudo,

ut

ut dignum Literariæ Reipublicæ expectatione, ac desiderijs opus prodiret. Unus enim ipse tot aliis munerum suorum curis distractus, nec satis firma valetudine utens, minimè se parem credebat exhauriendæ tam vastæ provinciæ, cui ut pro votis responderet, necessarium erat pingue ocium, & patientissimus labor, tum in conferenda cum antiquis codicibus veterum auctorum serie, delectuque habendo variarum lectionum; tum in comparanda nova manuscriptorum supellectile, quibus expiscandis illustrandisque celerior exigebatur sedulitas, ne ad tœdium usque eruditorum, in longum senium editio protraheretur. Bono autem omine effectum est, ut Philippus Argelatus, tantæ operis promotor acerrimus, Mediolanum adventaret. Re siquidem cum Patriciis literatisque viris communicata, obex omnis evanuit, difficultate ipsa alacritatem inspirante, ut dignum Mediolanensibus animis opus aggrederentur. Statuta itaque est literaria Societas, quæ opibus simul & ingenio magnæ huic editioni absolvendæ insudaret; indicta peritis artificibus cura, ut in Urbe nostra nitidissimos funderent characteres; quæsitum denique

Augustissimi Cæsaris patrociniū, ut præ-
 tium labōri auspicii majestas augetet. Et
 sanè tam grata fuit Austriaco Imperanti
 sapiens ista Equitum Mediolanensium so-
 licitudo, ut pluribus clementissimæ Be-
 neficentiæ muneribus donatam eorundem
 typographiam, fixo insuper domicilio col-
 locandam mandaverit in ipso Regio Duca-
 lique Palatio, unde etiam *Palatinæ* nomen
 Societas ista desumpsit. Nec minoris mo-
 menti lætitia fuit, qua se perfusum sensit
 ex insperato hoc nuncio Muratorius ipse,
 qui animos illico resumens, manaque im-
 pigra calamum stringens, adornandæ tot
 seculorum historiæ totum se contulit.
 Non aliis verbis id referendum existimo,
 quàm quibus idem vir Clarissimus rem to-
 tam enarrat in præfatione, Operi universo
 præfixa, ita prope finem professus: „ At-
 „ que hic res poscit, ut tandem explicem,
 „ cujus beneficio tot historiarum editio-
 „ nem, tantamque voluminum molem li-
 „ terario Orbi polliceri, ac tradere cœ-
 „ perim; quod etsi extra Italiam minimè
 „ rarum sit, certè in Italia rarissimum non
 „ injuriâ dicendum est. Dicam ergo: hos
 „ animos mihi fecit & facit illa mea, am-
 „ plissima illa, mihi que velut altera pa-
 „ tria

tria summè dilecta Urbs, ubi adhuc *an-*
tiqui, hoc est aurei *mores* ab Ausonio
 ante tot secula laudati vigent, inclyta
 Insubrum Metropolis Mediolanum. Illa
 nempe, quæ me juvenem amplexata
 est, amavit, & honoribus auxit, eadem
 & nunc me ad illustrandas Italicas anti-
 quitates currentem juvandum suscepit.
 Vix enim à Philippo Argelato Bono-
 niense, qui primus novit, & avidè ex-
 cepit, ac deinde totis lacertis promo-
 vit, illuc allatum est consilium meum,
 quum continuò exarserunt Nobiles ii
 viri cupiditate, præstandi tam insigne
 beneficium literis, & subinde neque di-
 ligentiæ, neque pecuniæ pepercerunt,
 ut publicum bonum, mecum inito fœ-
 dere, non solum apud Italos, sed &
 apud remotas gentes propagarent. Ne-
 que id mirum; nam in præclarissima
 illa Urbe nostris potissimum temporibus
 complures Cives nobilitati generis
 amorem & peritiam literarum singula-
 rem conjungunt; cujus rei luculentum
 specimen, ut spero ac ominor, futura
 est apud præsentis & posteros, eadem
 hæc per ipsos procurata insignis editio.
 Nuac autem eorum nomen aperiendum

foret, singulisque reddendæ essent gra-
 tiæ, & totius quidem Literariæ Rei-
 publicæ verbis: verùm quæ illos mo-
 destia ornat, meo quoque calamo com-
 pedes hæctenus injecit; quos tamen si
 quando frangam, ignoscent illi, quòd
 hanc unam viam rependendi aliqua ex
 parte beneficii mihi penitus ereptam
 noluerim. Hucusque Muratorius, non
 modò ob præclara ingenii ornamenta, ve-
 rùm etiam ob gratum candidumque ani-
 mum eximiè laudandus; Quid autem no-
 bilium curarum ac literarii laboris impen-
 derit Palatina Societas in hac perdifficili
 instituenda editioe, alieno pensandum
 iudicio relinquimus, ne domestici testi-
 monii laudem proferentes, nostra plus
 æquo jactare videamur. Plura recensuit
 in prævia sua ad universum opus Epistola
 Philippus Argelatus; reliquam diligentis-
 simam curam, quæ socios nostros in dies
 exercet, ut plenior illustriorque Litera-
 riæ Reipublicæ editio ista donetur, pro-
 deuntia in lucem felici successione, &
 summo excepta plausu per omnes Europæ
 nationes, ipsa exemplaria satis superque
 loquuntur. Cæterùm tutò, ac citra invi-
 diam, affirmare possumus, ex quo ars ty-

pographica in Italiam penetravit, nullum magnificentius ac studiis excitandis opportunius opus è prælis nostris prodiisse, totque expensis, vigiliisque strenuè susceptis in hoc parando publico beneficio, datum fuisse à Mediolanensibus Palatinis Sociis illustre exemplum, ut Itala natio sui tandem meminerit, natumque ad magna quæque tentanda ingenium exercens, transmarinarum gentium solertiam in literis æmuletur, nec sibi affigi ab exteris hoc probrum patiatur, quòd ab Archivis, Bibliothecisque nostris pulverem decutiant peregrinæ tantùm manus, & pretiosis eruditæ antiquitatis spoliis in remotas oras translatis typos suos ornent, gloriam sibi divitiasque, ex ocio ac negligentia nostra comparantes.

§. IV.

Alterum Nobilium Collegium.

Singulare quoque elogium sibi hac ætate promeriti fuere Clerici Regulares S. Pauli, in S. Alexandri Cœnobio degentes, qui rem moliti, arduam sanè, sed quæ hujus Metropolis gloriam, & Literarum

studia summopere amplificaret, eandem
 totis lacertis non tam promovere conati
 sunt, verum etiam absolutam summa cum
 laude reddidere. Florebat in hac Urbe
 Collegium Nobilium sub disciplina Pa-
 trum Societatis Jesu, equestrum omnium
 artium ac scientiarum exercitatione cul-
 tissimum, tantaque erat apud nostrates,
 exterosque opinio egregii Magisterii, que
 ibidem nobilis juvenus ad solidiora quæ-
 libet pietatis, & studiorum præcepta in-
 formabatur, ut illuc quacumque conflue-
 rent illustrioris sanguinis adolescentes,
 vixque sufficerent capaces Aulæ excipien-
 dis, qui ex universa properabant Italia,
 præclaris Alumnis. Censuere itaque Pa-
 tres, Barnabitæ appellati, gratissimam in-
 clytæ huic Civitati operam se navaturos,
 si alterum Nobilium Collegium reclude-
 rent; ita enim & uberius commodum in-
 stituendæ equestri juventuti parari, & ce-
 lebrius nomen Mediolorano fieri posse arbi-
 trabantur, gemino ad nobilium educatio-
 nem hic vigente Athenæo, quod, si unido
 decorentur, reliquæ Urbes in eximie glo-
 riæ argumentum traducunt. Quin etiam
 spes erat fore, ut utriusque Collegii ado-
 lescentes, acti honoris stimulo, quo nihil
 vali-

validius ad inflammandos Equitum animos, æmulo in studiis, bonisque artibus fervore incalescerent; ne contentione ac fructu laborum palmam invicem concedere viderentur. Comparatæ propterea sunt anno MDCCXXIII. ædes proxima S. Alexandri Templo; jacta insignis Ædificii fundamenta; collectæ, distributæque in classes Nobilium juvenum turma, tam prospero eventu, ut Indi amnis in modum, quem statim ab initio aquis ditissimum fluere Plinius admirabatur, vix ullam hoc Collegium infantiam persenserit. Accessit augendo illius splendori propitia Augustissimi Cæsaris clementia, qui egregiis Clericorum Regularium S. Pauli conatibus Patrocinii sui decorem indulgens, effecit, ut honoris gratiâ Collegium istud *Imperiale* appellaretur, adscriptique eidem Nobiles juvenes aureæ Aquilæ signum pectori affixum gestarent. Quis autem artium ingenuarum cultus, quæ in studiis fervida exercitatio proventusque eximius in tam modico annorum numero, novæque istâ literarîi curriculi arenâ succreverit, enarrare minimè est opus, cum Soli præferre facem id foret, tota plaudente Urbe publicis experimentis, quæ

Vivida ea juvenus ferme per singulos menses confluentium Equitum, ac Sapientium virorum oculis præbet. Omittere nequeo, beneficium illud, quod superius innuimus, ex voto contigisse, ut videlicet æmulatione studia succrescerent; dum enim recens hoc Nobilium Collegium, comparandæ sibi famæ insudaret, vetus alterum conservandæ partæ jam gloriæ adlaboravit; utque publicum specimen daret peculiaris in literis institutionis, anno proximè elapso Alumnum præduxit Comitem Antonium Joseph Rezzonicum de Turre Novocomensem, qui integram Academiam in se uno colligens, pollicitus est ex tempore se responsurum cui libet interroganti de sacra, profanaque historia antiqua & recenti, genealogica Principum serie, Chronologicis Epochis, ac universa terrarum Orbis Geographia: nec promissis defuit, pluries in arenam descendens, varique generis dubia inexpectatò proposita evolvens, nondum quatuor lustrorum adolescens, admirantibus omnibus facilis eloquii nitorem, ac portentum memoriæ inclamantibus, quæ tot implicatis dissitisque rebus enodandis præsentissimam se ostendebat.

§. V.

Academia Cleliæ initia & leges.

Claudit hanc dissertationem literarium aliud institutum, quod licet vitio temporum informe adhuc sit, gratum nihilominus memoremque animum posteritatis meretur, cum ad instaurandam augendamque in Urbe nostra scientiarum, & Mediolanensis nominis gloriam conspiret, plausumque sibi non minus, quam admirationem, peculiari hoc titulo vindicet, quod à Fœmina sexum suum vincente meditatam, inceptumque fuerit. Celebre per universam Europam nomen est Comitissæ Cleliæ Grillæ Borromææ, Hispaniarum Magnatis, quæ aviti generis claritati doctrinæ omnigenæ splendorem nectens, in præsentis ætatis miraculum trahitur. Linguas siquidem non domesticas modò, Etruscam, Latinam, Hispanicam, Gallicam, Anglicam, Theutonicam, sed exoticas quoque, Arabicam præcipuè, callens, eò studiorum suorum nobilem curam adduxit, ut antèrioribus omnibus disciplinis exulta, Rhetoricâ, Historiâ, Geographiâ, Philosophiâ, in ab-

stru-

strusiores etiam Mathematicas scientias, Geometriam, Astronomiam, Arithmeti-
cam, Algebramque capacem mentem in-
vexerit, atque una hæc illi deliciis omni-
bus carior voluptas fiat, continentes diei
noctisque horas aut sapientium virorum
colloquiis, aut eruditis Lectionibus & ca-
lamo detinere. Hinc frequens ad illius
ædes fervet concursus non tam literato-
rum Civium, quàm exterorum, quorum
nonnullos ab ultima Saxonia profectos ego
met audiivi, nihil in hac Urbe, tot insi-
gnibus monumentis referta, enixius re-
quirentes, nisi ut ipsam inviserent. Fre-
quentius est epistolare cum remotis Urbi-
bus commercium, cum celeberrimi qui-
que Literarum cultores per Italiam, Gal-
lias, Angliam, Germaniamque, ad illam
mechanica inventa, experimenta philoso-
phica, problemata mathematica, veluti
ad oraculum dirigant, eamque certatim
ambient Meccœnatem, ejusdem nomini
edendâ in lucem volumina inscribentes.
Sileo eximia ornamenta ingenii animique,
quibus abundè adeò insignitur, ut qui il-
lius consuetudine familiaris usi sunt ex-
cellentiores quoque Sapiencia viri, candi-
dè fateri debuerint, præclatis ejusdem
do-

dotibus non æquari modò publicam famam, sed vinci. Ad ipsius autem laudem immortalem id unum sufficit, quod magnis ausibus, & regio planè animo, ut superitis innuebam, Mediolani tentavit. Ferre non poterat Matròna magnanima instructissimas scientiis omnibus Academiis florere tantùm in longinq̄is regionibus; Parisiensem, Londinensem, Bero-
 lincensem, immo nec deesse in Italia ipsa gloriosa hujusmodi exempla, Florentiæ, Pisis; Bononiæ, ubi depulsa superiorum ætatum ignava credulitate, ignis, atque aër ad trutinam revocantur, Arborum Seminumque anatome instituitur, genuina Insectorum origo indagatur, aliaque id genus naturæ arcana, hæctenus alta involuta caligine, repetitis experimentis improbo labore, atque expensa peractis, in lucem felicissimè producuntur; Metropolim verò istam, olim cultiorum disciplinarum Matrem ac Magistram, illustribus hisce studiis carere, rubiginemque ingenii affundi, non penuriâ ingentium virorum, sed Mecœnatum raritate, qui propitia manu jacentes Literas erigerent, foverentque. Cogitavit itaque Borromæis in Ædibus florem ingeniorum colligere,

ac physicis præcipuè experimentis edendis operam dare, parata pinguem omnem censum, quem ad muliebris Mundi sui pompam instruendam quotannis reciperet, in usus literarios liberali sumptu profunderere. Nec ulli diligentia, aut invitamentis pepercit, ut huic Academiae gloriosa donaret initia. Habito siquidem pluries cum Civium nostrorum doctissimis erudito congressu, è Patavina quoque Urbe evocavit celeberrimum virum Antonium Vallisnerium, qui utpote naturalis historiae peritiâ hoc seculo facile Princeps, vix credi potest quantum contulerit excitando hujusmodi studio, cum nova semper in dies proponerentur rerum examina, inter quæ prætereunda non est anatome Viperarum; illius namque sedula indagine explorari contigit, quænam foret acerrimi veneni sedes; an per intimos dentium tubulos in attactum morsu sanguinem virus deflueret, ut nonnulli opinati sunt, quos refellit celeberrimus Franciscus Redi (a), asserens nihilominus à summa radice ad extremum aculeum vacuos verè intus esse Viperarum dentes, quod tamen crebris initis observationibus, ad-

mo-

(a) Tom. 2. edit. Venetæ anni 1712. pag. 34

motisque etiam exquisitissimis cristallinis lentibus minimè nobis compertum fuit; quin immo contrarium potius innotuit, cum pluries instituto diligentissimo examine, nullus unquam interior meatus occurreret, solaque proximior radici parapatens reperta fuerit, solida crassitie reliquum occupante. Inquirere item peculiare studium fuit, qua celeritate percussis hoc veneno Pulli interirent, aut infuso statim per vulnus antidoto convalescerent; recisane capita viperarum veneficam vim servarent perimendi, quos compressis casu, aut industriâ dentibus pupugissent; quo temporis intervallo obirent viperæ ipsæ ad ferales sibi invicem morsus inferendos incitatæ; num exclusi ovo, sed adhuc inclusi matris utero viperei foetus insitum à natura exitiale virus foverent; educti enim ferro, atque ad morsum Pulli confestim adacti, laceravere quidem cutem sanguine elicito, sed citra mortem fauciat animalculi. Hæc atque alia quamplura in frequenti sapientium corona agitata fuere, quæ si propitia cœptis sors arridebit, dissertationibus illustrata in publicum proferentur. Neque minor fuit Historiæ cura, in qua mihi ipsi non semel honos de-

delatus est proposita dubia de antiquitate
 Genealogiarum illustrium, ac Regnorum
 titulis integra oratione exsolvendi. De
 Mathesi verò frequentissimè ibidem per-
 tractatum est cum præcipuis hujus scien-
 tiæ luminibus Thoma Ceva, & Hierony-
 mo Saccherio è Societate Jesu, aliisque
 peritissimis viris tum in hac Urbe degen-
 tibus, tum è remotis regionibus itineris
 gratiâ huc adventantibus, quorum nemo
 est mathematicis disciplinis insignis, qui
 ad Comitissæ Cleliæ Borromææ domum,
 tanquam ad Athenæum Sapientiæ, doctos
 habiturus sermones non confluat; quin
 etiam recentissimè è Venetis oris accer-
 sivit egregium Mathesis Professore Joha-
 nem Cribellum Somaschensis Congrega-
 tionis, eumque domestico exceptum hos-
 pitio diu magnificè fovit, ut ejusdem do-
 ctrinâ, editis libris Italiæ jam notâ, pro-
 pius largiùsque perfrueretur. Attamen
 tot laboribus, industriisque nondum ob-
 tentum est, ut perennis ea statueretur
 Academia, quæ vastam tantæ Dominæ
 mentem impleret. Cùm enim, qui eidem
 componenda selecti in præsens sunt capa-
 ces viri, aliò ut plurimum officiorum suo-
 rum urgentibus curis distineantur, raro
 admo-

admodum haberi queunt Academici congressus, quos singulis hebdomadis ter cogendos excelsa Institutrix designaverat, itaut altera dies Philosophicis discussionibus, altera Historicis, Mathematicis alia interserviret; hac enim ratione genio cujuscumque, non omnia pari jucunditate excipientis, satisfieri posse facilius arbitratur. Præterea rerum parandarum farrago, ac copiosa supellex instrumentorum, quæ ad Astronomicas observationes, & experimenta tum physica, tum mathematica, acuratissimum præsentis Seculi studium exposcit, absolvendo huic nobili Instituto moram non levem iniecit; cum tanto confestim instruendo apparatusi minimè par foret privatae fortunæ opulentia, nec digna putaretur Cleliæ Borromeæ animo Academia, quæ cæteris per Europam sparsis invidere posset commodum scientiarum. Interim adhibitis in consilium Sapientibus viris, Antonio præcipuè Vallisnerio superius laudato, digestæ leges sunt, regulæque indicatæ, ut cum splendore ac fructu studiorum prodire aliquando in publicum queat Literarium hoc institutum; nec abs re erit easdem hic per compendium referre, cum Academica hæc Respublica,

blica, antiquæ Romæ in morem, suas quoque XII. tabulas in hunc modum condiderit.

I. Admittendi in hunc Coetum, præter natalium honestatem, conspicui erunt aut scriptis jam vulgatis, aut novis inventis ingeniique raritate, cureturque præstantia, non numerus sociorum.

II. Literarii congressus bifariam dividantur, in publicos, privatosque; hi postremi frequentius habebuntur, rarius privati, sed ea soliditate doctrinæ, quæ majestatem spiret, animosque instruat, non inani verborum pompa auribus tantummodo blandiatur.

III. Argumenta in congressibus pertractanda ex omni Scientia, atque Arte liberali peti poterunt, ea tamen conditione, ut coctam recoctamque crambem minime apponant, sed in iis versentur, quæ novitate, aut Rei, aut Illustrationum amplificare valeant studiorum proventum; nec multum intererit Mathematica ne sint, an Mechanica, Physica, Botanica, Medica, Anatomica, Chymica, dummodo quod proponitur, alieno labore exhaustum non sit, lucique publicæ jam donatum.

IV. In iisdem exponendis liberum erit
uti

uti Latina, aut Italica lingua, sique placebit, etiam Araba, Græca, aliisque cæterarum Nationum, quarum studium Academicis ignotum prorsus non fuerit. In votis tamen foret, ut Italica præferretur, ne vincti amore ac cultu nobilissimæ hujus linguæ videremur à Gallis, Anglis, Germanis, non secus ac olim Græcia, Latiumque certatim curantibus, ut nativus illorum sermo longè latèque protendatur.

V. Cùm præcipuus hujus Academiae scopus sit augmentum Scientiarum Artiumque Nobilium, perpetuo exilio inde arcebitur Poesis omnis Italica, seu Latina, ac quicquid Rhetoricas tantummodo Veneres sapit, solumque studium admitteatur veterum Inscriptionum, Lapidum, Nummorum, Iconum, Instrumentorum Militarium, aut Sacerdotalium, aliarumque id genus venerandæ antiquitatis reliquiarum, ad sacræ profanæque historiæ spectantium, quas aut eruderari in præsens contigerit, aut jam effossas nondum genuina explicatio illustraverit.

VI. Quæ ad Religionem pertinent, vetitum sit in periculosa critica examina producere, sed intacta Theologis relinquuntur. Commenta verò Rabbinnica, Phi-

Isophia Mosaica, & reliquas omnes scho-
lastica trica, quæ infelici temporis dis-
pendio nullum dilucidandæ veritatis fru-
ctum ferant, prorsus eliminantur.

VII. Qui à secretis erit, curam geret li-
terarii commercii cum exteris Academiis,
virisque per Europam doctrina illustribus,
ut quidquid ad Scientiarum Artiumque
liberalium incrementum alibi tentatur, in
Academicis congressibus referat. Epheme-
rides item Literatorum, atque Acta insi-
gnium Academicarum typis credita com-
parabit, ne quidquam ignotum Sodalibus
sit, quod ad ulteriora indaganda lucem
normamque suppeditet: Eadem nobilis
curiositas quemlibet Academicum incen-
det, ut melioris notæ libros conquirit,
distatque methodum veræ Philosophiæ,
tanto cum fœnore studiorum ætate hæc
nostra florentis.

VIII. Animalium rariorum, si quæ vel
casu, vel ex industria huc deferri conti-
gerit, diligentissima educatio instituat,ur,
ut in eorundem naturam, & mores secu-
rius possit inquiri; eorum verò, cum obie-
rint, exquisita anatome fiat, atque in Aca-
demiæ acta referatur quidquid peculiaris
observationis emerferit, tum ut historiæ

ani-

animatum novum aliquod lumen addatur, tum ut Scriptorum; qui de illis pluram mendaciis scitentia confidentius venditaverunt, errores emendentur. Plantarum quoque exoticarum ac familiarium, Aromaticum, Remediorum, ac præsertim herbarum, quarum incredibilem virtutem Botanica jactitant officinæ, experimentis non desint, ne præjudicium laudum famæque incautos decipiat, salutisque ac crumenæ dispendio constet ociosa credulitas. Nihil denique, quamvis vulgare ac domesticum negligatur, quod triplici Regno naturæ illustrando aptum sit; studium præcipuè Insectorum, cum genus hoc amplissimum nondum exactè innotuerit, novaque indies, citra cogitationem ac fidem, admirationis materiès occurrat, atque ideo diligens ipsorum indagatio pars sit deliciarum hujus seculi, tota in minimis quoque natura elucens.

IX. Plurimum conferet ad decus, & literariam exercitationem Academiæ suscepta ab aliquo Sodalium peregrinatio per circumjectos nostris regionibus montes, ut patienti labore perscrutetur eorundem structuram, imbutas vario colore terras, erumpentium è culminibus fon-

tium originem, latentes metallorum fo-
 dinas, Thermales aquas, herbas salubres,
 depictas in marmoribus arbores, pisces in-
 ter strata compressos, ac marina corpora
 in lapidem obdurata, conchasque rigenti
 sub cortice crystallinam medullam tegan-
 tes, quidquid denique miro naturæ opifi-
 cio, aut etiam lusu, peregrinum & com-
 mendabile occurreret; neque enim credi
 potest pulcherrimam hanc Italiæ partem
 casere hisce naturæ divitiis, quibus afflue-
 re asperissimas Rhetia, Germaniæque rupes
 jam novimus, ex vulgatis montanis itinere-
 ribus, æneisque tabulis, reconditam om-
 nem illarum opulentiam minuta descrip-
 tione testantibus. Si semel tantum quoli-
 bet anno, repente Vere aut Autumno,
 quispiam ex Academicis eruditam hanc
 curam suscipiat, brevè fiet, ut peragratis
 alternatim proximis montibus condi com-
 modè possit universa naturalis historia no-
 bilissimæ hujus regionis. Id autem procul
 dubio insigne studiis nostris decus com-
 parabit; cum novis apud nos peractis ex-
 perimentis, philosophica lance expendi
 possint tum veterum placita, tum recen-
 tium sententiæ, quæ oraculi in modum
 ab exteris Scriptoribus nobis hactenus ista

ne-

negligentibus obtruduntur.

X. Longè præstantius foret si Academicum aliquem ad remotiora itinera sollicitaret nobilis amor invisendi non modò celeberrimas Europæ Urbes, sed quoque Asiæ, Africae, sique ultro ferri placet, etiam Americæ. Instrui siquidem posset, ut diligenti ea indagine, quæ doctum decet, rariora quælibet naturæ aut artis portenta intimè scrutaretur, eæque per Epistolas Academiae communicaret, diversi generis animalia, insecta, plantas, ac quicquid naturalem Medicamque historiam illustrare valet, in tabulas suas referret, Astronomicas quoque ac Geographicas observationes instrueret, Indumenta, Leges, moresque gentium describeret, nihil neglectum omittens, quod eruditioni, aut scientiis juvandis proficuum censeret; Cùmque omnis natio peculiare aliquod artificium aut arcanum, humanis usibus opporturum nobisque ignotum custodiat, omni studio ac diligentia curandum erit, ut ejusdem perficiendi regulæ addiscantur, atque ita, ingeniosis remotarum gentium laboribus inventisque, non tam Academia ad eruditionem, quàm ad publicam utilitatem Patria hæc nostra ditescat.

XI. Cùm nec omnibus studiis explendis par esse possit uniuscujusque Academiici ingenium, nec, si vires etiam suppetereat, id patiatur brevitatis vitæ, atque aliarum curarum necessitas, sua cuique ex Sodalibus literaria provincia designabitur, ne dum multa turmatim persequi nititur, vago ac perfunctorio errans labore, nulla perficiat. Erunt itaque in hoc selectissimo Coetu, qui Philosophicis tantummodo disciplinis, quique Historicis, Anatomicis, Mechanicis, Geometricis, aut Astronomicis scientiis sudores suos singillatim impendant. Ita enim de peculiari studio suo quisquis admonitus in id unum incumbet, ut in ea facultate, quam excolendam suscepit, excellere curet, novosque semper nisus intendat, ut dignè pro injuncto sibi munere Academicorum expectationi respondeat. Sui quoque dies explananda cuilibet disciplinae statuentur, non secus ac horarum modus, qui nimiam arceat prolixitatem, ut locus omnibus esse possit opes ingenii sui in publicum proferendis, sique aliquid enucleatius pertractandum longiori temporis spatio indigebit, ad alperum Academicorum congressum, inditato interim argumento sermonis, aut exercimenti, remittetur.

XII.

XII. Ne verò, quæ tot vigiliis curisque hic perficiuntur, ignavo marceant confespulta silentio, eadem in publicam studiorum utilitatem, decusque Academiæ typis vulgentur. Id tamen sedulò cavendum erit, ne edendis in lucem Academicis Actis obstringatur Publico fides in singulos menses, aut annos. Persepe liquidem contigit, ut ejusdem liberandæ curæ, prodeant statis temporibus libri, æquali cæteris mole, sed non æquali rerum soliditate; cum paginis ad justam mensuram implendis plura futilia vanaque interserantur. Editionum itaque arbitrium integrum, sit penès prudens Societatis consilium, ita ut præclara & nova, quæ diurnis experimentis studiisque adnotare licuerit, eo tantum tempore prælo committantur, cum digna plausu Literariæ Reipublicæ, hujusque Academiæ celebritate materies colligetur.

Hucusque leges ac monita. Reliqua ad optimum Academiæ regimen, Magistratum literariorum delectum, ordinem subselliorum ac recitationum spectantia postremam adhuc manum expectant. Actum quidem est de nomine, quo à cæteris seceratur, idque communibus votis se-

ligi placuit, ut appellari indidem debeat *Academia Clelia vigilantium*. Ex stemmate vero Sapientissimæ Patronæ desumptum fuit erigendi symboli corpus, Grillus videlicet, adjecto Lemmate *nocturne diurne*. Faxit Deus, ut quæ de Literis egregiè adèò benemerita est Borromæa Matrôna, vegetam in longum Ævum vitam producat; Neque enim dubitandum est fore, ut quæ ingentibus animis cœpta sunt, tanta sub Auspice, felicissimò progressu exitusque fortiantur. Excitandis profectò generosa æmulatione studiis sola hæc ipsa initia sufficiunt; pudebit siquidem sapientes viros amore scientiarum à scemina vinci. Sanè cum hujus Instituti celebris fama exterâs rēgiones ita pervaserit, ut conspici doctrina & scriptis Literarum cultores Borromææ Academiæ adscribi fervidis votis curaverint, indecorum videretur, si quos vividior fortis suæ sensus accendere deberet, frigidi inertesque jacerent Mediolanenses Cives, nec inductum ad immortalē nostræ Metropolis gloriam cultumque scientiarum nobile hoc studium totis lacertis urgerent. Hac spe firmissima nixus calamus lubens depono, posteris argumentum relinquens, ut hujus-

jusmodi Commentarium De studiis Me-
diolanensibus, à me hætenus brevi manu
compactum, uberrima rerum præclare ge-
starum additione impostorum illustretur.

F I N I S.

Elens

*Elencbus Operum tum Manuscriptorum,
tum Editorum Federici Borromæi
Cardinalis Archiepiscopi
Mediolanensis.*

C A P. X V.

Libri Latina lingua editi.

Literæ de Ecclesiastica Jurisdictione ad
Regem Catholicum Philippum II.
Mediolani 1596.

De absoluta Collegii Ambrosiani in literis
institutione libri sexdecim. Med. 1616.

Plebanarum Visitationum exordia: Tra-
ctatus ad homines agros colentes: Tra-
ctatus ad Clerum Plebanum. Mediol.
1616.

De Ecstaticis mulieribus, & illulis, libri
quatuor. Mediol. 1616.

Pallas compta, seu de bonarum artium
cultu liber unus. Mediol. 1617.

De Prudentia in creando Pontifice Maxi-
mo liber unus. Mediol. 1617.

Salomon, sive opus Regium, liber unus.
Mediol. 1617.

De naturali Ecstasi liber unus. Med. 1617.

De vita perfecta liber unus, De acquiren-
do Orationis habitu liber unus, De as-
sidua Oratione liber unus, De vario

Re-

- Revelationum, & illusionum genere liber unus. Mediol. 1617.
- Vita Catharinæ Senensis Monachæ Conversæ libri tres. Mediol. 1618.
- Epistolarum domesticarum liber unus: Patientes Literæ. Mediol. sine anno, certe post 1629.
- De moribus Christi libri quatuor: De moribus Beatæ Virginis Mariæ liber unus: De Evangelicæ narrationis dignitate liber unus. Mediol. 1619.
- De variis amoris moribus liber unus. Mediol. 1620.
- Ad aridam mentem epistola. Mediol. 1620.
- Tractatus ad sacras Virgines Volumen primum. Mediol. 1620.
- De tribus vitiis Superbia, Avaritia, Concupiscentia libri tres. Mediol. 1620.
- Notæ in duodecim Prophetas minores. Mediol. 1620.
- De actione Contemplationis libri quatuor. Mediol. 1621.
- De vera & occulta Sanctitate libri tres. Mediol. 1621.
- Observationum in Apocalypsim libri septem. Mediol. 1622.
- De Presbyterio liber unus. Mediol. 1622.
- De fugienda ostentatione libri duo. Mediol. 1623.
- De

- De Villa Gregoriana , seu de contemptu Deliciarum liber unus . Mediol. 1623.**
- De non vulgari existimatione & fama , seu de Pii IV. laudibus , Apologia contra Onuphrium Panvinium liber unus . Mediol. 1623.**
- De Delectu ingeniorum libri duo . Mediol. 1623.**
- De Consiliariis Disputationes duæ . Mediol. 1623.**
- Tractatus ad sacras Virgines Volumen secundum . Mediol. 1623.**
- Philagios , sive de amore Virtutis libri duodecim . Mediol. 1623.**
- Paralella Cosmographica de sede , & apparitionibus Dæmonum liber unus . Mediol. 1624.**
- De providentiâ Dei , & illius permissione cum malignis Spiritibus liber unus . Mediol. 1624.**
- De cognitionibus , quas habent Angeli & Dæmones liber unus . Mediol. 1624.**
- De Pictura sacra libri duo . Mediol. 1624.**
- Musæum Bibliothecæ Ambrosianæ . Mediol. 1625.**
- De rebus inveniendis liber unus . Mediol. 1625.**
- De ordine rerum liber unus . Med. 1625.**
- De**

- De nonnullis Sacrae Scripturae locis passim
usurpatis libri duo. Mediol. 1625.
- De Gratia Principum liber unus. Mediol.
1625.
- De exercitatione & labore scribendi libri
tres. Mediol. 1625.
- De addiscendis scientiis ad Comitem Fe-
dericum Borromæum liber unus. Me-
diol. 1626.
- De Selectis divinarum rerum probationi-
bus libri tres. Mediol. 1626.
- De suis studiis Commentarius. Med. 1627.
- De primis rerum nominibus libri duo.
Mediol. 1627.
- De Pythagoricis numeris libri tres. Me-
diol. 1627.
- De Caballisticis inventis libri duo. Me-
diol. 1627.
- Canticorum explanatio juxta literalem
sensum. Mediol. 1627.
- Conciones sacrae dispositae per tempora,
& annos prout recitatae fuerunt. Me-
diol. 1627.
- Conciones sacrae volumen IX. Med. 1627.
- Cypria sacra, sive de honestate & decora
Ecclesiastici moris liber unus. Mediol.
1628.
- De actibus Prudentiae libri quatuordecim.
Mediol. 1628. De

De Laudibus divinis libri tres . Mediol. 1628.

De Linguis, Nominibus, & numero Angelorum libri tres . Mediol. 1628.

De sacris libris Theoreticis tractatus XVII. Mediol. 1629.

De infans quibusdam tentationibus liber unus . Mediol. 1629.

De Miraculis Gentilium liber unus . Mediol. 1629.

De Vita Contemplativa, sive de Valetudine Ascetica libri duo . Mediol. 1630.

De sacris nostrorum temporum Oratoribus libri quinque . Mediol. 1632.

De Episcopo Concionante libri tres . Mediol. 1632.

De Christianæ mentis jucunditate libri tres . Mediol. 1632.

Meditamenta literaria . Mediol. 1633.

Conciones Synodales volumen primum . Mediol. 1633.

Sacrarum Concionum volumen secundum . Mediol. 1633.

Consolatoria, atque adhortatoria oratio ad Episcopos, sinè anno.

Constitutiones Collegii, ac Bibliothecæ Ambrosianæ, sinè anno.

Opera

Opera Italiane edita.

Vita della M. Suor Caterina Saresse Monaca convertita libri tre. Milano 1618.

Della Villa Gregoriana, o fra del disprezzo delle delizie. Milano 1624.

De' piaceri della mente Cristiana libri tre. Milano 1625.

L'Idiota, ovvero della facilità dell'orare. Milano 1626.

Delle Laudi Divine libri tre. Milano 1632.

La Grazia de' Principi. Milano 1632.

Ragionamenti Sacri Sinodali, ed altri, Volume I. Milano 1632.

Volume II. Milano 1633.

Volumi III. IV. e V. Milano 1640.

Volumi VI. VII. VIII. IX. e X. Milano 1646.

Ragionamenti Spirituali, fatti alle Monache dell'Insigne Monastero di S. Marta di Milano, dati in luce dal Prete Gio: Zucchetto. Volum. I. Milano 1673.

Volume II. Milano 1676.

Opera

PLura spectantia ad regimen Ecclesiæ
Mediolanensis.

Eloquentia extemporanea, idest Sermones
variis in Locis, ac Festis diebus ex tem-
pore habiti.

Conciones de vera pœnitentiæ impedi-
mentis, aliisque rebus.

Collatio Psalterii Ambrosiani cum Roma-
no juxta editionem emendatiorem jussu
Clementis VIII. factam.

Caldaica paraphrasis Psalmorum quomo-
do, & quibus in verbis differat à Vul-
gata: Item Syriaca, & Arabica impressa.

Argumenta Psalmorum ex textu Syriaco,
juxta divisionem Hebraicam.

Notæ ad Sacros Sermones.

Paralellum Vitæ Jesu cum Vita Adæ.

De cultu piarum exercitationum intra pri-
vatos parietes.

Lectiones in Jonam.

Apparatus ad Conciones diversas.

Promptuarium eruditionum cum indice La-
tinè, & Italicè.

Notæ in Psalmos.

De sacris & solitariis peregrinationibus li-
bri duo manu ipsius conscripti. Iidem
etiam Italicâ linguâ. Le-

**Lectioes de Vita Sanctorum, cum Com-
mentariis ad modum Martyrologii.
De Pestilentia in Urbe Mediolani anno
1630. grassante; ejus manu exaratus
liber.**

Opera Italica manuscripta.

T Trattato sopra le Versioni della Scrit-
tura Sacra sino al Libro IV. de' Re.
Trattato sopra il gesto, la voce, il luogo,
e le vestimenta del corpo umano in or-
dine al culto Divino.

Trattato sopra la pratica delle Virtù.

Trattato della Filosofia Cristiana in nove
libri.

Trattato sopra la Simetria, proporzione,
e connessione, che hanno fra di sè le
Parti dell' Universo.

Trattato dell' Orazione in XX. Ragiona-
menti.

Trattato diretto a' Conservatori del Col-
legio Ambrogiano diviso in quattro par-
ti, cioè: I. dell' Educazione degli inge-
gni, II. dell' accrescere i Libri, III. della
Stampa, IV. delle regole spettanti all'
Arti liberali.

Trattati sopra l'Amor Divino, cavati dalle

parole, ed azioni di S. Maria Maddalena diretti alle Monache.

Commentarj sopra i Cantici di Salomone.

Commentarj sopra i Salmi, e sopra il Libro di Giob.

Ragionamenti fatti a' Vescovi, a' Parochi della Diocesi, ed agli Oblati di S. Sepolcro.

Ragionamenti fatti da esso alle Monache in diversi Monasteri della Città, e Diocesi, divisi in molti volumi.

Raccolta di Esempj, e sentenze morali divisa in tre Libri.

Raccolta di varie osservazioni in materie diverse.

Lettera del medesimo in risposta ad una di Marco Welsero sopra un' immagine di Orfeo, trovata in Roma nel Cimitero di Zeffirino.

Materie da meditarfi negli Esercizj Spirituali, e regole per disporfi ad essi.

Meditazioni, o Riflessioni morali, cavate dalle Vite de' Santi, e distribuite per li mesi dell' anno.

Modi di agevolare la Vita Religiosa, divisi in tre Libri.

Quattro Libri di addizioni da farsi a diversi trattati del medesimo,

Viag-

Viaggio Spirituale, o sia modo di camminare alla perfezione, da esso scritto, e praticato.

Delle Vite di alcuni Santi, cavate dalle Scritture antiche, ed altre memorie, che si conservano nella Diocesi di Milano.

Di alcune cose mirabili udite, o vedute dallo stesso Cardinale.

Esercizj Spirituali da esso fatti, con varie cose, scritte di sua mano, spettanti al suo interno.

Sfera, o sia Globo mirabile.

I L F I N E.

P 2

I N D E X.

A

- A**cademia Animosorum pro Rhetoribus, & altera Arystophorum pro superioribus scientiis in Collegio & Scholis Braydensibus. pag. 168.
- Academia Arcadum Coloniae Mediolanensis à quo condita. 184.*
- Ejus progressus, & laudes. 187.*
- Academia, Auroræ appellata, pro arte Pictoria. 159.*
- Altera Picturæ ac Sculpturæ à Federico Card. Borromæo instituta. Ibid.*
- Nomina celebriorum Virorum, qui ex eadem Academia prodierunt. 160.*
- Quàm frequentes habeat conventus, ad nudæ corporis delineationem. 162.*
- Præteritis annis decidit, postea restaurata revixit. 163.*
- Academiae Clelicæ institutio. 201.*
- Leges in XII. tabul. digestæ. 208.*
- Academia Equitum à Comite Carolo Archinto instituta. 179.*
- Leges ab illo conditæ. 180. & seqq.*
- Academia Hermathenaica in Seminariensibus*

- Lyceis quando, & à quo instituta.* 164.
- Academia Hyphebiomacorum in Collegio Helvetico.* 173.
- Ejus symbolum.* 174.
- Academia Ignitorum, vulgò degli Infocati in Scholis S. Alexandri.* 179.
- Academia Inquietorum, à quo condita.* 144.
- Quale ejus symbolum.* 145.
- Quomodo deciderit.* 146.
- Academia Laboriosorum, vulgò de' Faticosi, in Collegio Clericorum Reg. Theat.* 171.
- Ejus symbolum.* 172.
- A Comite Johanne Borromæo protecta, & aucta.* Ibid.
- Academia Perseverantium in Collegio Nobilium erecta.* 166.
- Academia Transformatorum quando Mediolani instituta.* 134.
- Ejus symbolum.* Ibid.
- Prima Academicorum opera Philippo Caroli V. filio dicata.* Ibid.
- Academici proprio nomine memorati.* 135.
- Quam apud exteros laudem meruerit.* Ibid.
- Ejus exitus ignotus.* 137.
- Achæi exules, Romæ, & in Italia Philosophiam, & Rhetoricam docent.* 6. & seq.
- Alcuvinus Caroli Magni præceptor, quomodo illum*

illum adhortatur sit, ut Scholas Parisiis
cunderet. 33.

Amalafunta Regina Athalaricum filium tri-
bus Gothis erudendum tradit. 77.

A Gothis objurgata ob politioem filii edu-
cationem. Ibid.

Ejus Literæ ad Senatorem Romanum, quibus
Theodatum laudat. 81.

Ab isto in exilium acta, ac tandem è vivis
erepta. Ibid.

Sanctus Ambrosius in Bibliotheca Ecclesiastica
Mediolanensi Antiquorum Scriptorum Co-
dices perlegit. 24.

Anselmus, in Gallia Præceptor insignis. 90.
Quo anno obiit. Ibid.

Arator S. R. E. Subdiaconus Deventia disci-
pulus. 53.

A S. Ennodio laudatus. 54.
Mediolani probabilius natus. 59. 65. & seq.

Parentibus orkatatus à Laurentio Mediolani
Archiepiscopo suscipitur. 64.

Ab Athalarico Rege magna in honore habi-
tus. 73.

Arcadium Mediolanensem Colonia quando, &
à quo instituta. 184.

Eorum Carmina, ob natum Cesari Infan-
tem publica luce donata. 189.

Archietus (Comes Carolus) Equitum Acade-
miam aperit. 179. P 4 Le-

- Leges condit. 180. & seqq.*
Bibliothecam in suis ædibus magno sumptu instruit. 183.
Architectoraria ars, Mediolani florens, Seculo XIV. 100. & seq.
Veteri elegantia ac puritati restituta à Ludovico Sfortia. 121.
Quot celebres in hac arte viri hinc emerferint. 122.
Arcimboldus (Joh. Baptista) pingues redditus legat, pro erigendis publicis Scholis in Collegio S. Alexandri. 168. & seqq.
Argelatus (Philippus) Societatis Palatinae primus Promotor. 193.
A Muratorio commendatus. 195.
Ejus Epistola prævia ad universum Opus Rerum Italicarum. 196.
Arnaldus Presbyter, Magister Scholarum Mediol. 87. & 88.
Asinius Pollio Virgillii amicus. 14.
Mediolani cum eo amicitiam inicit. Ibid.
Atthalaricus Italiae Rex Mediolanensia Gymnasia commendat. 72.
Eoregnante, Jurisprudencia Mediolani floruit. 75.
Scientiarum Magistris stipendia præstari edicto jubet. 79. & seq.
Attila Rex Hunnorum Latinam linguam in Ita-

- Italia delere studet . 49. & seq.*
Sanctus Augustinus Rhetoricæ Præceptor ad
Mediolanenses missus . 44.
Auspicalem studiorum orationem ante Bau-
tonem Consulem recitat . 45.
Ejus Statua , & Inscriptio in Scholis Pa-
latinis posita . 46.
Ausonii Pœtæ carmen de laudibus Mediolani .
48.

B

- B** *Arzizius (Gasparinus), ejusque filius*
Guinifortus, Rhetoricæ Magistri in Scho-
lis Palatinis . 119.
Bellinzoni Pœtæ Opera Ludovico Maria Sfor-
tia à Tantio dicata . 111.
Illius Italicum Epigramma in laudem ejus-
dem . 112.
Bergaldus (Philippus) Oratione panegyrica
Ludovicum Mariam Sfortiam celebrat .
128.
Beroldus Scriptor XII. Seculi adhuc ineditus .
88.
Bibliothecæ primò Mediolani conditæ antiqui-
tas . 17. & seq.
Huic C. Plinius centum annis Sestertia le-
gavit . 18. & 19.

Ejus

- Ejus rei marmor antiquum*. 19. & seqq.
Bibliotheca Ambrosiana à Cardinali Federico Borromæo condita. 147.
Celebriorum Auctorum iconibus ornata. 148.
Quo tempore omnibus pateat. *Ibid.*
Quot millibus librorum referta. *Ibid.*
Ejus graphica delineatio à Lusitaniâ Rege expetita. 149.
Quare Ambrosiana appelletur. 150.
Doctorem Collegium eidem adjectum. *Ibid.*
Linguarum Orientalium Præceptores illuc conducti. 151.
Typographia characterum Orientalium ibidem statuta. 152.
Gemina ejusdem aula simulacris ac picturis elegantissimè ornata. 161. & seq.
Bibliotheca in aedibus Comitis Caroli Archinti libris, ornamentisque pretiosis referta. 183.
Bibliotheca Ecclesiastica antiquitus Mediolani instituta. 23.
Eadem usus S. Ambrosius. 24.
Ejusdem reliquiae in Archivo Canoniconum Basilicæ S. Ambrosii, & in Bibliotheca Monachorum Cisterciensium. 27.
Bibliotheca Ecclesiæ Metropolitana optimis libris referta, & quàm antiqua. 29.
Huic Franciscus Pizzolpassus Archiepiscopus

- 235
- pus Mediol. universos suos Codices legat.*
30.
- Eorum nobilior pars in Ambrosianam trans-*
fertur. Ibid.
- Eandem Franciscus Philelpbus librorum*
suorum heredem instituit. Ibid. §. 31.
- S. Carolus Borromæus omnes suos libros ei-*
dem moriens relinquit. 31.
- Bibliotheca insignis in ædibus Comitis Caroli*
Pertusati. 187.
- Biffius (Johannes) Poëta insignis. 113.*
Bartholomæum Calchum Elegiaco carmine
laudat. Ibid.
- Ludovicum Mariam Sfortiam carminibus*
commendat. 114.
- Biffius (Johannes Andreas) Sculptor eximius.*
160.
- Bonvicinus de Ripa, Mediolanensis, Elegiaco*
carmine libellum de Vita Scholastica
composuit. 94.
- Ab Erycio Pateano laudatus. Ibid.*
- Borromæus (Carolus Sanctus Card.) Vide*
S. Carolus.
- Borromæus (Federicus Card.) V. Federicus.*
- Borromæus (Comes Johannes) Academia La-*
boriosorum Protector. 172.
- Novam aulam ad ejus commodum erigere*
conceperat. Ibid.

Bor-

Borromæa (Comitissa Clelia) Academiam instituit. 201.

Variis Linguis ac disciplinis excolta. Ibid. Non solum Italis, sed exteris etiam doctissimis Viris Sapientiæ, ac munificentie famam notissima. 202.

Quam ob causam Academiae suae institutionem meditaverit. 203.

Antonium Vallisnerium Vir. Clariss. ad se evocat. 204.

Item Job. Cribellum C. R. S. Mathematicæ Professore. 206.

Leges pro eadem Academia in XII. Capita distributæ. 208.

Bossius (Hieronymus) celebres Mediolanensium Scholarum Præceptores commemorat. 118.

Braydenses Scholæ Patrum S. J., quo anno apertæ. 141.

Quot in illis Scientiarum Classes. Ibid.

Bustus (Augustinus) Sculptor eximius. 161.

C

C*Æcilius Staius Comædiorum Scriptor. 73.*

Patriam Mediolanensis. 74.

Romam ob Literas ediscendas pergit. Ibid.

Cal-

Calcbondiles (Demetrius) Græcam linguam
Mediolani docet. 113. & 123.

Calchus (Bartholomæus) geminas Scholas Me-
diolani restaurat. 113.

A Biffio Elegiaco earmine laudatus . Ibid.

Canobius (Paulus) publicum Gymnasium con-
dit. 137.

Quæ magisteria ibidem decreverit. 138.

*Præceptorum electionem cui demandaverit .
Ibid.*

*Harum Scholarum aula magno sumptu ere-
cta. Ibid.*

Cardanus (Hieronymus) Mathematicam Me-
diolani docet. 116.

Carolus M. Imperator Literas in Gallia, &
Italia restaurat. 84. & seq.

Sanctus Carolus Borromæus literas promo-
vet. 140.

*Primò se ipsum, ac familiares suos erudire
nititur. Ibid.*

*Scholas publicas Patribus S. J. regendas
committit. 141.*

*Moriturus, Libros suos Bibliothecæ Metro-
politani Capituli dono dedit. 31.*

Chrysoloras (Emanuel) Græcam linguam Me-
diolani docet. 103.

*A Leonardo Aretino, & Candido Decem-
brio laudatus. 104.*

Cle-

Clerici Regularès S. Pauli, vulgò Barnabite,
 quo anno Scholas aperuerint: 169.

Quando Gymnasia superiorum scientiarum
publicè instituerint. Ibid.

Academiam Ignitorum, italicè Infocati,
in illis erigunt. 170.

Alterum Nobilium Adolescentium Collegium
condunt. 197.

Clerici Regulares, Theatini appellati, in eo-
rum Collegio Academiam Laboriosorum,
italicè de Faticosi, constituunt. 171.

Collegium Alumnorum à Federico Card. Bor-
romæo in Clericorum Seminario condi-
tum. 153.

Collegium Calchorum. 139.

Collegium Doctorum Bibliothecæ Ambrosianæ.
150.

Aureum numisma pectori appensum gerunt.
151.

Inter Canonicos Basilicæ Sancti Ambrosii
adscripti. 27.

Collegium Dugnanum. 139.

Collegium Helveticum, quo anno erectum. 142.

Academia Hypkelionacorum ibi instituta.
173.

Collegium Nobilium Jurisperitorum, quanti
in præsens splendoris. 125.

Ei demandata electio Præceptorum in Scho-
lis Canobianis. 138. Col-

Collegium Medicorum Mediolanensium; ejus antiquitas, ac nobilitas. 96. & seqq.

Collegium Nobilium à S. Carolo Borromeo institutum. 142.

Ibi erecta Academia Perseverantium. 166.

Collegium alterum Nobilium, à Patribus Barnabitis quando conditum. 199.

Imperiale appellatum. Ibid.

Ejus Alumni auream Aquilam affixam petori gestant. Ibid.

Collegium S. Simonis, à quo conditum. 139.

Quot Gymnasia in illo instituta. Ibid.

Collegium Trilingue à Federico Card. Borromeo erectum. 153.

Collegium antiquum Mediolani pro institutione juventutis. 55.

Colonia Arcadium Mediolanensium, quo anno, & à quo condita. 184. & seqq.

Conagus (Lucinus) Epigramma ad Ludovicum Mariam Sfortiam dirigit. 120.

Cornelius Fronto, Rhetor, & Grammaticus. 34.

Crescimbenus (Johannes Marius) Annales Arcadium construit. 185.

Crassus (Thomas) Scholas sibi cognomines Mediolani instituit. 115.

Quinque Præceptores stipendio conducendos legat. Ibid.

Cris-

Crispus (Johannes Baptista), Ceranus appellatus, Pictor insignis. 160.

Crucejus (Andreas) Literas Græcas, & Astronomiam Mediolani publicè proficitur. 116.

D

D *Avatus (Alphonsus) Mediolanensis Provinciae Moderator. 132.*

Decembrius (Candidus) Emanuelem Chrysoloram Græcæ Linguae Magistrum laudibus cumulat. 104.

Libros de Republica à se compositos Hermenfredo Gloucestrensi Duci dicat. 106.

Ab eodem Epistolam in gratiarum actionem recipit. Ibid.

Philippi Mariae Vicecomitis Vitam scripsit. 108.

Deuterius Grammaticus, publicus Mediolani Praeceptor. 59.

Quàm nobiles Discipulos auditores habuerit. 52. & seq.

Doctores Bibliothecæ Ambrosianæ adscripti inter Canonicos Basilicæ S. Ambrosii. 27.

Aureum numisma pectori appensum gerunt. 151.

S. En-

E

S. **E**Nnodius Ticinensis Episcopus Mediolani perorat. 14.

Deuterium Grammaticum laudat. 50. & 51.

Scholæ ab ipso memoratæ, Mediolani, non Papiæ vigeant. 55. & seqq.

Ejus Vita & encomia à Sirmundo collecta. 68.

An Mediolani, an in Gallis natus. 69.

Ejus domus apud Ædem S. Victoris Martyris. 70.

Quibus laudibus Mediolanensem Urbem cumulaverit. Ibid.

Argumenta, quibus Mediolanensis Civis probatur. 71. & seqq.

F

FLagrius Manlius Mediolanensis, Valentiniani Cæsaris Præceptor. 45.

Franciscus Sfortia, Mediolani dominus, Sapientes mirificè diligit. 110.

Federicus Cardinalis Borromæus Bibliothecam publicam suo ære instituit. 147.

Quam Ambrosianam appellat. 150.

Huic Collegium Doctorum adjungit. Ibid.

Ob hoc à Justo Lipsio laudatus. 156.

Q

Lin-

Linguarum Orientalium Præceptores mercede conducit. 151.

Typographiam characterum Orientalium ibi collocat. 152.

Quàm fuerit studio deditus. 157.

Pictorum, Sculptorumque Academiam instituit. 159.

Ad illius commodum rariora simulacra, picturasque magno ære comparat. 161.

Et seq.

Leges pro eadem Academia ab ipso conditæ. 162.

Ejusdem Operum tum Editorum, tum Manuscriptorum Elenchus. 218.

Ferrarius (Johannes Æmilius) Historiæ Interpreter in Scholis Mediolanensibus. 126.

G

Galeatus Maria Sfortia, quo anno interfectus. 130.

Galeatus II. Vicecomes literarum patronus. 98.

Bibliothecam condit. 99.

Petrarcham ad hanc Urbem vocat. Ibid.

Galli Ludovicum Mariam Sfortiam, Mediolani Ducem capiunt, et in Gallias mitunt. 131.

Mul-

- Multos libros Mediolani, ac Ticini assertatos in Gallias transferunt.* 132.
- Gattus (Antonius) Historiam Gymnasii Ticinensis Auctor.* 99.
- Gigæus (Antonius) Arabici Lexici Auctor.* 152.
- Gothi Italiam populantur.* 76.
- Literas, ac liberales artes odio habent.*
- Ibid.*
- Delere etiam penitus student.* 77.
- Mediolanum capiunt, ac vastant.* 82.
- Quot civium millia ibi necaverint.* *Ibid.*
- Græca lingua ab Emanuele Chrysolora Mediolani instituta.* 103.
- Tum à Demetrio Calchondile.* 113. & 123.
- Græci Romanos literas docent.* 6.
- Plures ex eis Mediolani morantur.* 7. & 8.
- Nonnulla Oppida in Insubribus condunt.* 8.
- Eorum Colonia Novocomum à C. Cesare deducta.* *Ibid.*
- Græcorum characterum Typographia Mediolani enata.* 130.
- Grammatica Græca primò Mediolani impressa.* 130.
- Gymnasia quamplura in Mediol. Provincia Seculo XII. patebant.* 89.

H

H Adrianus Imperator multa commoda contulit Urbibus Imperio subditis. 38.

Athenas restaurat, & Hadrianopolim nuncupat. 41.

Hæbraici characteres in Oppido Soncini primum fusi. 130.

Heriberti Mediolani Archiepiscopi tempore Ecclesiasticæ Scholæ florebant. 92.

Hermenfredus, Dux Gloucestrensis. 106.

Ei Candidus Decembrius Libros suos de Republica dicat. Ibid.

Responsum ac grates reddit. Ibid. & seq.

Historia Augusta, quo anno primum Mediolani edita. 130.

Historiæ studium Mediolani, quàm antiquum. 93.

Sub Ludovico Maria Sfortia insignes habuit Magistros. 126.

I

Immobilia vexilla, in æde Minervæ Mediolani servata. 3.

Johannes Galeatius, I. Mediolani Dux, doctos Viros magno in honore habet. 100.

Architectonicæ artis in proprio Palatio Academiam aperit. Ibid. Jo-

Johannes Maria Vicecomes, Mediolani Dux,
Palatinas Scholas in Palatium Oldradi
Tresseni transfert. 101.

Johannolus Architectus insignis. Ibid.

Italia Seculo V. æræ Christianæ bellis lacef-
sita. 49. & 76.

A Langobardis occupata. 83.

Julius Æmilius Mediolani docet. 113.

Jurisprudentia, Athalarico regnante, Medio-
lani floruit. 75.

. Seculo XII. ibidem exulta. 93.

Juvenatium, Langobardiæ Oppidum. 69.

L

L *Andulphus, à S. Paulo appellatus, Me-*
diolanensis Scriptor, Lugdunum profi-
ciscitur. 90.

Lapis antiquissimus, in quo Mediolanum Ne-
varum Athenarum nomine decoratur. 33.

Num ad Mediolanum, vel ad alteram Gra-
ciæ, aut Liguriæ urbem spectet Inscrip-
tio. 35. & seqq.

Latinae linguæ elegantia, in Italia destructa,
regnantibus Langobardis. 84.

Quo tempore restaurata. 98.

Liber Josephi Hebræi De Antiquitate Ju-
daica, ex cortice Niliaco, dono datus,

à Monacis Cisterciensibus Card. Federicò
Borromæo. 28.

Servatur in Bibliotheca Ambrosiana. Ibid.
Licerius Firminus in Mediolanensibus Scholis
eruditus. 52.

Liguria, quibus limitibus contineretur sub
posterioribus Romanorum Imperatoribus.
60. & seqq.

Liprandus Presbyter Mediolanensis. 87.

Literæ, Seculo V. Æræ Christianæ à Barba-
ris penè deletæ. 49. & 82.

Sub Vicecomitibus, ac Sfortiis Principibus
florent. 98. & seqq.

Seculo XVI., bellis vigentibus, decidunt.
131.

Postea reviviscunt. 147.

Livius Andronicus, quo tempore Romæ doce-
rit. 4.

Lotharii I, Capitulare de studiis promovendis.
85.

Ludovicus Maria Sfortia Literatos Viros be-
nignè recipit. III.

Musicæ Gymnasium Mediolani aperit, &
Franchinam Gasurum cantus Magistrum
mercede conducit. 114.

A Biffio Elegiaco carmine laudatus. Ibid.

Item à Lucino Conago, Epigrammate Sic
recuso. 120.

Architecturæ, Picturæque Academiam condit. 121.

Leonardum Vincium Florentiâ Mediolanum evocat. Ibid.

Liberales artes colit. 128.

Historiâ magnopere delectatur. Ibid.

Ob hoc à Philippo Beroaldo præcipuè laudatus. Ibid.

In doctos Viros admodum liberalis. 129.

Captivus in Galliam ducitur. 131.

Lupicinus; S. Ennodii ex sorore nepos, Deuterii discipulus. 52.

M

M *Ajoragius (M. Antonius) Palatini Gymnasii Magister.* 132.

Davalo Mediol. Moderatori Bibliothecam publicam condendam frustra suadet. 133.

Orationes recitat pro Candidatis Academicæ Transformatorum. 135.

*Maittaire (Michaël) Annalium Typographi-
corum Auctor.* 130.

Mangonus (Fabius) Architectus insignis. 159.

*Maronus (Job. Baptista) Scholas publicas
suo ære condendas mandat.* 177.

*Medicinæ Ars, quo Seculo Mediolani florue-
rit.* 95.

Seculo XIV. quot fuerint hujus artis professores. 96.

Mediobarbus (Joh. Antonius) C. R. S. Arcadum Mediol. Coloniam condit. 185.

Ejus Oratio Panegyrica ad Ludovicum XIV. Galliarum Regem quàm celebris. Ibid.

Mediolanum quomodo linguâ Celticâ vocatum, Alciati sententiâ. 2.

Novarum Athenarum nomine decoratum. 9. 32. & seqq.

Num ibi sexto ab U. C. Seculo liberales artes floruerint. 10. & 11.

Quando habere incæperit Studium Generale, juxta sententiam Galvanei Flammæ. 12.

Id sequentibus ætatibus viguisse probatur. 13.

Liguria Metropolis. 60. & seqq.

Sub Vitige Gothorum Rege dirutum. 82.

Quot Civium millia ab illo deleta. Ibid.

Literarum cultus penitus ab hac Urbe extirpatus. 84.

Quàm citò renasci cæperit sub Regibus Francis. 87.

In ejus quoque Provincia XII. Seculo Gymnasia patebant. 89.

Sub Principatu Vicecomitum Scientiarum cultu exornatum. 98. & seqq.

Mor-

- Mortuo Philippo Maria Vicecomite, libertatis vexilla erigit.* 108.
- Ibi Gymnasia universarum Scientiarum publica auctoritate instituta.* 109.
- Musicae Gymnasium à Ludovico Maria Sfortia ibidem apertum.* 114.
- Celebres Magistros in qualibet facultate semper habuit.* 117. & seqq.
- Quo tempore in hanc Urbem penetraverit Ars Typographica.* 129.
- Græca Grammatica primò ibi impressa.* 130.
- Mediolanenses quàm ab antiquo studia coluerint.* 1. & seqq.
- Ad Simmachum Legatos mittunt, ut Rhetoricæ Præceptorem illis concedat.* 44.
- Mercurius ab Insubribus veneratus.* 5.
- Merula (Georgius) Rhetoricæ Artis Magister.* 123.
- Mediolanensem Historiam scribit.* Ibid.
- Michelinus, Architectus Seculi XIV.* 101.
- Minerva Scientiarum patrona.* 2.
- Et Medicinæ.* 4.
- In Græcia culta.* Ibid.
- Victoriæ nomine appellata.* Ibid. & seqq.
- Eidem Templum Mediolani olim erectum.* 2.
- A Gallis Cisalpinis magno in honore habitata.* 5.

Minatianus (Alexander) Rhetoricam Mediolani docet. 123.

Inde Historiæ Professor in Schollis Palatinis. 126. & seq.

Monachi Cistercienses, Cœnobii Mediolanensis apud Basilicam S. Ambrosii, Bibliothecam, & Archivum egregiè instruunt. 27.

Muratorius (Ludovicus Antonius Vir Clariss.) Rerum Italicarum collectionem meditatur. 191.

Ope Philippi Argelati, Societatem Palatinam promoventis, tale opus aggreditur. 193.

Eandem Societatem laudibus cumulat. 195.

N

N *Ovocomum deducta à C. Cesare colonia Græcorum. 8.*

O

O *Blatorum Congregatio à S. Carolo instituta. 143.*

Eorum laudes. Ibid.

Semindriorum, ac Collegiorum cura iisdem commissa. Ibid.

Octavianus Augustus an confirmaverit Mediolan-

- tanenſibus privilegium, ut haberent Studium Generale. 12.
 Octavius Teucer Doct̄or eximius in Gallia Togata. 8.
 Oppius Cares ibidem Præceptor. Ibid.

P

- P** Aceebus (Job. Franciscus) Academiæ Pictorum Mediol. adscriptus. 163.
 Palatina Societas, quo anno instituta. 190.
 A Muratorio laudata. 195.
 Palatinæ Mediolanenses Scholæ S. Augustino Rhetoricæ Artis Magistro gloriantur. 44. & seq.
 Quando revixerint. 88.
 Ibidem posita Marmorea S. Augustini Statua. 46.
 In Palatium Oldradi Treſſeni translata. 101.
 Quot celebres Præceptores habuerint. 117. & seqq.
 Ibi adhuc quatuor publica Gymnasia perdurant. 124.
 Parthenius S. Ennodii ex sorore nepos. 52.
 Paterius, Vir nobilis, Deuterii discipulus. Ibid.
 Ejus patri ænea statua in Foro Trajano posita. 53. Per-

*Pertusatus (Comes Carolus) sub in ædibus
Arcadum Mediolan. Coloniam recipit ,
187.*

*Bibliothecam suam, & Viridarium exor-
nat. Ibid. & seq.*

*Petrarcha (Franciscus) à Galeatio II. Vice-
comite Mediolanum accitus. 99.*

Decennio ibidem moratur. 100.

*Philelphus (Franciscus) libros suos Metro-
politanae Bibliothecæ ex testamento legat .*

31.

Emmanuelem Chrysoloram laudat. 105.

Mediolani docet. 110. & seq.

Philippus Maria Vicecomes, vir sapiens. 102.

Ab Apollinari Offredo laudatus. Ibid.

Ejus Vita à Candido Decembrio scripta .

108.

Sinè legitima prole moritur. Ibid.

Picturæ Academia. V. Academia Pictorum.

*Pizolpassus (Michaël) in Bibliotheca S. Am-
brofii Mediol. antiquos Codices reperit .*

26.

*Pizolpassus (Franciscus) Mediolani Archie-
piscopus hæredem librorum suorum Bi-
bliothecam Metropolitanam relinquit. 30.*

*Plattus (Thomas) domum suam in Lycæum
commutat. 115.*

*Quas scientias ibidem perpetuò tradi jus-
ferit. Ibid.*

No-

Nosocomium majus heredem instituit. 116.

C. Plinius sestertia centum pro tutela Bibliothecæ Mediolanensis ex testamento dari jubet. 18.

Id antiquo marmore, & plurium Scriptorum testimonio probatur. 18. & 19.

Præstinarius (M. Antonius) Sculptor celebris. 161.

R

R *Emorum Urbs antiquo literarum cultu insignis. 34.*

Rezzonici de Turre (Antonii Josephi) Adolescentis publicum in re literaria experimentum. 200.

Rotbaris Langobardorum Rex Leges condit. 83.

Rusca (Nicolaus), Collegii Helvetici alumnus, ab Hæreticis necatus. 175. & seq.

S

S *Scholæ in Ecclesia Mediolanensi constitutæ. 91.*

Quo Seculo floruerint. Ibid. & seq.

Scholæ Palatinæ. Vide Palatinæ.

Scholæ Maronæ, quando conditæ. 176.

Scul-

Sculpturæ Academia. Vide Academia Pictorum.

Seminarium Clericorum à S. Carolo conditum.
142.

Academia Hermathenaica à Federico Card. Borromæo ibidem instituta. 164.

Severus Vir nobilis, Deuterii discipulus. 52.
Sfortiaci Principes Mediolani literas fovent.
110. & seqq.

Sub eorum Principatu induc̃ta in hanc Urbem ars Typographica. 129.

Simmachus Romanæ Urbis Præfectus; ad illum legatio Mediolanensium, ut eis Rhetoricæ Præceptorem assignet. 44.

Simulacrum marmoreum Deiparæ, à Præstionario exculptum, quo pretio à Federico Card. Borromæo emptum. 161.

Siscennius Jacchus, antiquissimus doctor. 8.
Sitonus (Johannes) V. C. Chronicon Collegii Medicorum vulgandum spondet. 97.

Soncinum Oppidum Mediolanensis ditionis. 130.
Ibi primò incepta Hebraica Typographia.
Ibid.

Studiorum Mediolanensium antiquitas. 6.
Quo tempore florere cœperint. 8.

T

- T**ægius (Comes Ambrosius) Collegium
condit. 139.
- Tantius (Franciscus) Belinzoni Poëtæ Opera
Ludovico Mariæ Sfortiæ dicat. III.
- Theodatus Athalarici Gothorum Regis succes-
sor. 81.
- Theodoricus Gothorum Rex Literas, bonasque
Artes promovet. 79.
- A S. Ennodio laudatus. *Ibid.*
- Ticinenses Scholæ à Galeatio II., ejusque filiis,
privilegiis auctæ. 99.
- Ticinensis Urbs Mediolanensium imperium de-
trectat. 109.
- Typographia, ubi primùm in Italia resederit.
129.

V

- V**erecundus Grammaticus S. Augustini
amicus. 46.
- Vincius (Leonardus) à Ludovico Maria Sfor-
tia Mediolanum accitus, ac stipendio do-
natus. 121.
- Architecturæ, Piçturæque artes restaurat.
122.
- Quot celebres discipulos habuerit. *Ibid.*
- Vi

*Viperarum Anatome in Aede Comitissæ Cleliæ
Borromææ peracta. 204.*

Varia circa easdem experimenta. ibid.

Virgilius Moro Mediolani studet. 14.

*Id pluribus argumentis probatur. 15. &
16.*

F I N I S.

